

ישיבה מיוחדת של הכנסת

יום שני, ו' אלול תשכ"ז (11 ספטמבר 1967)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.32

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

- היו"ר ק. לוז: אני מתכבד לפתוח את הישיבה. תחילה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- סגן מזכיר הכנסת ח. ליאור: ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת:
1. לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — א. חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967; ב. חוק המקדמה
 2. דין-וחשבון כספי לתקופה 1 באפריל 1966 — 31 במארס 1967, מטעם משרד האוצר.
 3. דין-וחשבון מס' 17 מטעם נציבות שירות המדינה.
 4. תמצית דין-וחשבון מס' 17 מטעם נציבות שירות המדינה.

ב. חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז — 1967;

חוק המקדמה (מס' 2), תשכ"ז — 1967;

חוק מילווה בטחון (תיקון), תשכ"ז — 1967;

חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8), תשכ"ז — 1967;

(קריאה ראשונה)

היו"ר ק. לוז:

מרכאות לתיבות „חיים רגילים“, שכן נחיה עכשיו עם תביעות קשות יותר מבחינת המאמץ המשקי המופנה לבטחון. אולם עלינו להסבין עם תופעה זו, ואין לראותה כתופעה חולפת. הנכון הוא שמבחינת המצב הכלכלי קיים עדיין ערפל שלאחר הקרב. נתונים על המגמות במשק עודם חסרים, ולמעשה איננו יכולים ברגע זה לבוא ולומר בדיוק מה היא המגמה המסתמנת במשק. פה ושם יש בידנו נתונים חלקיים, בעיקר ביחס למצב בענפי התעשייה השונים, אולם התמונה הכוללת אינה ברורה.

התקציב הנוסף נוגע לעבר, להווה ולעתיד. אשר לעבר, יש פה 50 מיליון לירות לכיסוי הוצאות הבטחון, שבעיקרן תולדה של המלחמה שהייתה. בהווה — יש פה תכניות פיתוח המיועדות להרחבת התשתית שעליה נבנה המשק והתורמות לפתרון בעיות תעסוקה בטווח קצר, אשר לעתיד, מרבית האמצעים בתקציב זה מופנים לקידום יסודות במשק שמהם פתרון לבעיותינו בטווח הארוך — התעשייה, המלאכה ואוצרות הטבע.

לפני שאעבור לסקירת התקציב, רצוני לציין כי כפי שהודיע יושב-ראש הכנסת, אכלול בנאום זה דברי פתיחה גם לחוק המקדמה וגם לחוק התיקון למילווה בטחון, ואף לחוק מילווה קצר-מועד שאמנם אינו נוגע לתקציב הנוסף. שניים משלושת חוקים אלה שייכים למימון התקציב הנוסף.

ישיבה זו מתקיימת בהתאם לסעיף 33 לחוק יסוד: הכנסת, לפי דרישת הממשלה. על סדר-היום: חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967; חוק המקדמה (מס' 2), תשכ"ז—1967; חוק מילווה בטחון (תיקון), תשכ"ז—1967; וחוק קצר-מועד (תיקון מס' 8), תשכ"ז—1967. ועדת הכנסת החליטה על דיון משולב על חוק התקציב ועל כל שאר החוקים שהזכרתי. ועדת הכנסת הקציבה ארבע שעות לוויכוח.

רשות הדיבור לממלא-מקום שר האוצר, שר המסחר והתעשייה.

מ"מ שר האוצר ז. שרף:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התקציב הנוסף המוגש היום לאישורה של הכנסת הוא יוצא דופן במהותו. כשם שהשנה כולה אינה שנה רגילה, כך התקציב הנוסף מיוחד במינו.

זהו המקרה הראשון, הזכור לי, שמוגש תקציב נוסף שני באותה השנה. אף מקורות המימון של התקציב, שהם מילווה וולונטרי מן הציבור הישראלי, מילווה מיהדות העולם ומקדמה מכספי בנק ישראל — בלתי-רגילים הם.

התקציב הנוסף מוגש בשעת מעבר מתקופת מתח וכו' ננות לתקופה של חיים כלכליים רגילים. אפשר להוסיף

(1) רשומות (חוקי תקציב, הצעות, חוב' 42).

(2) רשומות (הצעות חוק, חוב' 744).

(3) רשומות (הצעות חוק, חוב' 745).

אין ספק שנבלמה האבטלה, ואם כי טרם חוסלה, ניכרת מגמת שיפור בתעסוקה. בענפים מסוימים של התעשייה, מתכת או קונפקציה למשל, מורגש אפילו מחסור בעובדים מאומנים, מצד שני אין להתעלם מכך שלמעלה מ-30 אלף איש רשומים כמובטלים, מקצתם עסוקים בעבודות זיומות. מפאת מגבלות שונות של חלק מכו"ה העבודה המובטל, נראה שחלק מהם יהיה מועסק בעבודה טבעית אך ורק בתנאים לא-נורמליים ולא-בריאים של תעסוקתית.

מימון גרעוני אינו בבחינת מצוות עשה או לא תעשה. זהו כלי כלכלי כמו שער הריבית, שיעורי הנוטיות ומערכת המיסים, שיש להתאימו לצורכי הזמן.

מסיבה זו הזכרתי קודם לכן את האבטלה. כאשר מובטלים גורמי ייצור, משמש המימון הגרעוני ככלי מעורר פעילות כלכלית ומפעיל גורמי ייצור. זהו למעשה אחד משני הכלים העיקריים המיועדים להשגתה של מטרה זו. הכלי השני הוא הפחתת שיעורי המיסים. צעד זה, שנגקט גם הוא באחרונה, בא להגביר את הביקוש מצד הציבור, ובאורח זה שוב לעורר פעילות כלכלית.

בהזדמנות זו כדאי להצביע על ההבדל הקיים בין שני האמצעים הכלכליים שהזכרתי, ובכך גם להסביר מדוע אנו שמים את הדגש באמצעי הראשון, אף כי אין אנו זונחים את השני.

יצירת עודף הוצאה על הכנסה פירושה בדרך כלל יצירה של תעסוקה מיידית, או במלים אחרות — יצירתו של ביקוש אפקטיבי מידי. לדוגמה — הוצאה לסלילת כבישים. כאשר גדל הסעיף לצורך זה, מופעלות מיד תכניות, ואנשים וזכים לתעסוקה.

לעומת זאת, הפחתת מיסים או הפחתת שיעורי נזילות, ותהייה הדעות חלוקות בנוקדה זו כפי שבוודאי תהייה, פועלת בצורה איטית הרבה יותר. הכסף אמנם מצוי ויתר בידי הקהל, אך אינו נוטה — מטעמים פסיכולוגיים בעיקר — להשתמש בו מיד. עובדה זו מוצאת עתה את ביטוייה בגידול ניכר בתכניות החסכון בבנקים. עם זאת אין להתעלם מכך שכאשר הלך-הדרך משתנה, נודעת חשיבות גם לפעילות מסוג זה של הפחתת מיסים, וכבר הלך האוצר בדרך זו תוך כדי ויתור על הכנסה שנתית של 65 מיליון לירות בערך.

אנו מקווים ששני צעדי מדיניות אלה ירימו תרומתם להפעלת המשק בקצב הרצוי לנו, שהוא גידול ניכר בתפוקה, המלווה עליה בפריון והפחתת הוצאות הייצור ליחידת תוצרת.

התקציב הנוסף משרת איפוא שתי מטרות: אחת — שיבה לקצב הרצוי בפעילות המשקית, ואחת — ביצוע פרויקט טים חשובים בפני עצמם, שבחלקם נדחה ביצועם בעבר בשל מחסור במימון או בידיים עובדות, וביחס לחלקם כדאי לנצל תקופה זו כדי להקדים ביצועם. בעבר, כאשר הורגש מחסור בידיים עובדות ואסור היה להגביר את הביקוש במשק, נדחו עבודות ציבוריות אף אם היתה בהן תרומה למשק. עתה הולכים בכיוון ההפוך. לסוג זה שייכים הכבישים המפורטים בדברי ההסבר לתקציב הנוסף שהונהג על שולחן הבית. חלקם דרוש ביותר כבר היום, ולמעשה היו מבצעים אותם כבר בתקציבים קודמים אילו לא חששו להזרמת כספים למשק, ואילו מקצתם דחופים פחות ברגע זה, ובכל זאת כדאי להקדימם. בהקשר זה רצוני לומר כי אנו עושים

אפתח במילווה הבטחון שאושר ביום פרוץ המלחמה. במקורו נועד חוק זה להכניס לקופת האוצר 150 מיליון לירות מן הציבור, בנוסף על 100 מיליון לירות מן הבנקים. ועדה ציבורית נטלה על עצמה לקדם מכירת איגרות בסך 150 מיליון לירות לציבור. נחברו שהיענות הציבור עלתה על המצופה. הציבור רכש איגרות ב-200 מיליון לירות. זוהי בלא ספק תופעה חיובית, כי הרי ידוע שגודל המילווה ושיעוריו החודשיים הם על לא-קטן הן על השכירים והן על העצמאיים שהכנסתם נמוכה או בינונית. זו אחת התורפות החיוביות הרבות שנתגלו בציבור בתקופת המלחמה ואחריה.

מאידך גיסא, צורכי הבטחון לא פתחו עם הנצחון. האויב מסביב מחנכל לנו, אם בגדת הירדן, אם לאורך תעלת סואץ, ואם מן המשתמע מתחנות השידור של שכנינו. טרם הגיע הזמן לרפיון המאמץ הבטחוני, ואולי יש להגביר. מאמץ זה כולל כיום גם החזקת שטחים ואוכלוסיה שלפני מאה יום לא היו בתחום אחריותנו. פירושם על נוסף שהמשק חייב לשאתו. כן יש לציין שההכנה למלחמה והמלחמה עצמה עלו הון תועפות בלירות ובדולרים, וזמן רב נצטרך לשלם את חשבונות העבר. 50 מיליון הלירות הנוספות בתקציב זה הן חלק מהחשבון ולא סופו של החשבון, אף לא ראשית סופו.

שאר 472 מיליון הלירות שבתקציב הנוסף נכללים בתקציב הפיתוח. מימונם בהלוואות מסוגים שונים, כפי שאמרת, ויעדיהם על פני שטחים רבים, החל בחקלאות, בתעשייה ובמחצבים, וכלה בשיכון, בתחבורה, בפיתוח ובכבישים.

אעמוד תחילה על דרכי המימון. האחרונה הנפלאה שהראה העם היהודי בתפוצות עם מדינת ישראל בעתות המתיחות בימי המלחמה והנצחון, מצאה ביטוייה גם בסכומי כסף גדולים שהוזרמו בשתי דרכים עיקריות: האחת — כספים שהועברו לסוכנות היהודית ואשר נועדו לסייע במימון פעולותיה לקליטת עליה, על כל המשתמע מכך, משיכון ועד חינוך, אלה הם כספי תרומות, ואין נותניהם מצפים אלא לתמורה לאומית-חברתית.

כספים אחרים באו עליי קניית איגרות מילווה העצמאות והפיתוח. מילווה זה משמש סעיף הכנסה שנתי בתקציב הפיתוח ומגיע בשנים האחרונות ל-80 עד 100 מיליון דולר בשנה, שמהם יש לחסר פדיון איגרות הנעשה במועד. השנה גדלה הקניה פי שניים ויותר, ובמקום 90 מיליון דולר בערך שציפינו להם, אנו צופים השנה הכנסה בסדר גודל של 200 מיליון דולר שהם כידוע 600 מיליון לירות. כספים אלה ניתנים כהלוואה לזמן ארוך בריבית לא-גבוהה ומיועדים בעיקרם לממן השקעות לטווח ארוך במשק, השקעות בתשתית כגון כבישים, נמלים וכיוצא בזה.

על מימון זה, שמקורו בדולרים, נוסף סך 142 מיליון לירות, שהוא מקדמה מבנק ישראל לאוצר. גם סכום זה מיועד להשקעות שונות, כראש וראשונה במפעלי ים המלח, כפי שמסר שר האוצר מעל במה זו, ואילו השאר יופנה למימון התעשייה, ועל כך עוד אעמוד.

השאלה המתבקשת בהזדמנות זו היא: האם אין סיכון במימון גרעוני בהיקף של 472 מיליון לירות, שהרי גם כספים מחוץ-לארץ וגם כספים מבנק ישראל מהווים מבחינה מוניטרית מימון גרעוני. התשובה על כך מחייבת הסבר קצר.

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (שרף) —

מאמצים שונים, למשל עליידי החוק לעידוד השקעות הון, למשוך השקעות לארץ.

פיתוחה של תשתית מודרנית, ובה בוודאי כלולים דרכי תחבורה, מקל בלי ספק על משיכת משקיעים.

ברשימת ההוצאות ישנן הוצאות למים, שבחלקן ניתן לבצע אותן רק היום לאחר המלחמה. למשל, ניקוי אפיק הירדן. ישנן הוצאות להחלפת הצנרת ברשויות המקומיות. הוצאות אלה יאפשרו חסכון במים עד כדי 10% מכמות המים המועברת בצינורות המוחלפים.

בתכנית רב-שנתית בדעתנו להשקיע בנושא זה סכום של 16 מיליון לירות.

רמתו של כוח-העבודה בישראל, זהו גורם מרכזי הקובע סיכויי ההתקדמות של המשק. לכן מופנה חלק מן ההשקעות בתקציב לתשתית חברתית בנוסף על התשתית הכלכלית. בראש וראשונה חשוב החינוך שהוא היסוד לכל חברה תעשייתית מתקדמת. התקציב יאפשר השקעות בחינוך העל-יסודי ובחינוך הגבוה, במסודות רפואה ואף בליכונים שלהם. בכל המקרים מדובר בעיקר בהשקעה במבנים נחוצים, ויש בכך גם כדי לשמור על רמה מסוימת של תעסוקה מתאימה בבניה.

רצוני להדגיש כי אין בתקציב הנוסף — וכפי שביקש ממני שר האוצר להבטיח ביחס לתקציב של השנה הבאה — כדי להחזיר את הבניה לרמתה מלפני שנתיים-שלוש, רמה שחרגה בהרבה מעבר לצורכי המשק ושהתבססה על ציפויות מוגזמות מאד. מאידך גיסא, בבניה ובצריכה אין לרדת מתחת לרמה רצויה לנו, והיא: לגבי הצריכה — 3% לנפש, ולגבי הבניה — 3 מיליון מטר של התחלות בניה לכל היותר.

מלבד פיתוח התשתית המשקית והחברתית ולהוצאות הבטחון, מופנה עיקרו של התקציב הנוסף לפיתוח התעשייה, המלאכה, אוצרות הטבע, החקלאות והתיירות. סימן טוב הוא לתקציב זה שרובו הגדול מופנה לענפים שעליהם ייבנה המשק בעתיד.

ים המלח הוא הריכוז הגדול ביותר שלנו של אוצרות טבע, ויכול להגדיל את יצואו ובו קשורות תכניות נוספות של מפעל נוסף, הוא התשלובת בערד.

להתרחבות יוכה גם המפעל של כימיקלים ופוספטים. 5 מיליון לירות מיועדים להקמת מיתקנים לייצור אמוניה ואוריאה. כל ההשקעה בהקמת המפעל הנה תגיע ל-40 מיליון דולר; הסכום המוקדש בתקציב זה מהווה פחות מ-5% של כל פרויקט.

כמעט מחצית התקציב, שאינו במטרות בטחון, מיועד לפיתוח התעשייה והמלאכה. כמו במשק כולו, כך בענפי התעשייה מצויים אנו בעיצומה של תקופת מעבר מובהקת.

האמצעים שהקדישה הממשלה לעידוד השקעות ולהמרצת היצוא טרם נתנו מלוא השפעתם על התעשייה, בעיקר בתחום התעסוקה. עד מלפני זמן קצר היתה מגמת הפליטה, בעיקר מענפים שייצור לשוק המקומי וטרם הצליחו לסגל עצמם לייצור ליצוא — חוקה ממגמת הקליטה של עובדים במפעלים חרשים או בהרחבת מפעלים, הן באזורי פיתוח והן במרכז הארץ.

לאחר מלחמת ששת הימים נתחזקה בתעשייה המגמה של מעבר לייצור מוצרי היצוא או להחלפת יבוא. אותותיה מורגשים גם בתחום התעסוקה. המעיין כיום בעתונים ימצא

הצעות עבודה רבות לפועלים מקצועיים בתחום המתכת, הקונפקציה והאלקטרוניקה. בעוד שלפני תקופה קצרה היתה בענפים אלה פליטת עובדים, ניכרת בהם כיום תנועת קליטה, ולעתים גם מחסור בכוח-העבודה. אמנם אין המצב זהה בכל אזורי הארץ, אך המגמה בעינה עומדת, ואין לי ספק כי היא תלך ותגבר, ככל שירבו ההזמנות ליצוא או ההזמנות ממערכת הבטחון, שהן למעשה בגדר החלפת יבוא.

בתחום היצוא ניכרים סימנים מעוררים, המתבטאים בהגברת ההזמנות ובהגדלה עקבית של היצוא התעשייתי, במיוחד באותם ענפים שהוגדרו כענפי קידום. כך איפוא גדל היצוא של אביזרי השקיה ב-80% לעומת אשחקד, היצוא של חומרי הדברה וחומי — ב-74%, יצוא מוצרי פרי הדר — ב-36%. כן ניכר גידול רב ביצוא מכונות לתעשייה, לבניין, עיבוד מתכת, מכונות חקלאיות וכו'. יצוא מכשירי רדיו ופטיפונים גדל ב-97%, ויצוא מרכיבות טלפון גדל פי כמה. גידול של למעלה מ-25% ביצוא חל גם במוצרי הלבשה מצמר ומכותנה, בגדי ים וגרביים, עור ומוצרי הלבשה מעור, צבעים ולכות, צינורות, מנועים וכו'.

סך כל היצוא התעשייתי גדל בשמונת החודשים הראשונים של השנה ב-7.7%, וזאת למרות הקשיים הרבים שנגרמו ליצוא עקב המלחמה, הן בגלל הפניית כוח-אדם וכושר-ייצור למאמץ המלחמתי והן בגלל קשיים בתחבורה, בנמלים וכו'.

ניכרת התעוררות בקרב משקיעים בארץ ובחוץ-לארץ, גם בקרב בעלי התעשייה, המעוניינים להשקיע במישרין, וגם בקרב בעלי צינורות שיווק בחוץ-לארץ, המעוניינים לא רק לרכוש מתוצרת ישראל, לפי מיפרטים ועיצוב התואמים את טעם הקונה בחוץ-לארץ. הדים לכך נשמעו גם ב„ועידה הכלכלית הבינלאומית המייעצת“ שכנס ראש הממשלה, ובתוצאותיה הברורות נחוש בזמן הקרוב.

מגמות חיוביות אלה בתעשייה מחייבות את הממשלה להמשיך ולהפעיל את אמצעיה היא, והתקציב הנוסף לפיתוח התעשייה בא בעיקרו לחזק את הכלים, בהם אנו נעזרים לעידוד השקעות בתעשייה. התיקון בחוק לעידוד השקעות הון, שאיפשר מתן מענקים למשקיעים בתעשייה, וכן ההקלות בעניין שיעור הריבית, שיעור ההלוואה מן ההשקעה וכו' — יש בהם כדי לסייע לתעשייה העתידה לקום. לצורך תשלום המענקים נועדו בתקציב זה 30 מיליון לירות. יחד עם זאת, קיים הצורך לחזק ולבסס גם את התעשייה הקיימת. לשם כך נכלל בתקציב הנוסף סכום של 120 מיליון לירות, המיועד לחברה למימון תעשיות.

חברה זו, שעל הקמתה החליטה הממשלה לאחרונה, נועדה לחזק ולשפר את המבנה הפיננסי של מפעלי תעשייה קיימים. המדובר הוא במפעלים אשר ביסודם הם איתנות וכדאיים, ויש בהם פוטנציאל לייצור טוב ורווחי. הפעולה לשיפור המבנה הפיננסי תהיה מותנית בשיפור צדדים אחרים בחיי המפעל. פעולה זו תהיה מותנית במאמץ מקביל של בעלי המפעל. הסכום של 120 מיליון לירות יועמד לרשות החברה, אשר תהיה חברה ציבורית בלתי-תלויה, והיא תרכוש מניות או אגרות-חוב של המפעלים שמדובר בהם. אין לי ספק כי חברה זו תיהפך לכלי חשוב בבסיס התעשייה הקיימת ובפיתוחה.

אציין בהזדמנות זו שתי פעולות נוספות, אשר נועדו אף הן להעמיד את התעשייה הקיימת ואת התעשייה העתידה לקום על בסיס פיננסי טוב יותר. האחת היא הגבלת הריבית

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (שרף, לוח, לורנץ) —

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי רצוני לשאול את שר המסחר והתעשייה, הממלא מקומו של שר האוצר, בקשר לדיעוה שנתפרסמה אתמול באחד העתון — ולפי מה שביררתי, היא נכונה —, לפיה עומדת הממשלה, עלידי שר האוצר, להפקיע השבוע את כל הרכוש של הרובע היהודי בעיר העתיקה. אלמלא הישיבה הזאת שזומנה היום בקשר לתקציב, בוודאי הייתי מבקש את הכנסת להתכנס לישיבה מיוחדת כדי לברר — ובמקרה שזה נכון, למחות — על התרמה זאת. הנימוק הרשמי של הממשלה, כפי שקראתי, הוא לאפשר סקר ותיכנון, וגם למנוע ארגונים ומוסדות מלעשות שינויים. הדברים חשובים כשלעצמם ואין מי שיחלוק על כך. השאלה היא, אדוני השר, אם נחוצה לשם כך הפקעה מן הבעלות. כלום יכול משהו היום — גם בלי שיופקע רכוש — לבנות ולשנות משהו בלי רשיון? כלום אי־אפשר לערוך סקר ותיכנון בלי הפקעה?

אני יכול להבין הפקעה כאשר מדובר על יחיד או על מוסד מסויים שאינו מוכן לבנות, או שאינו מוכן להשתלב בתכנית הכללית. אני מבין שיש כאן צורך להתאים תכנית כללית ולא להניח לכל אחד לעשות ככל העולה על רוחו. במקרים כאלה ההפקעה היא דבר מתקבל על הדעת ודבר רגיל. אבל הפקעה כללית של כל הרובע היהודי — זאת לא אוכל להבין.

הרכוש ברובע היהודי, רובו ככולו, הוא בידי מוסדות תורניים, ורצוני לקוות שהממשלה אינה מתכוונת להפקיע את הרכוש מיעודו זה ואינה מתיימרת לבוא במקום ראשי הישיבות או הממונים על מוסדות התורה, שהם הם המומחים בעניינים אלה.

חובת הממשלה לתכנן תיכנון מושלם בשביל אלה שזכו שיהיו להם מוסדות תורה, צדקה וחסד בעיר העתיקה. חובת הממשלה לעזור להם לשקם את ההריסות בצורה יפה מבחינה ארכיטקטונית, לבוא לעזרתם מבחינה כספית כדי שהבניינים יהיו לכבוד ולתפארת כראוי לקריית מלך רב. הן מבחינת התיכנון והן מבחינת הביצוע. אבל להפקיע רכוש שנרכש בדרך כלל בפרושות, רכוש שמחזיקים בו עשרות ואולי מאות בשנים, לדעתי אין לכך כל הצדקה, ואני מקווה — ובקשתי היא זו — שהממשלה לא תלך בדרך־לא־דרך זאת ולא תעורר התמרמרות רבה בארץ ובעולם כולו.

וכעת לתקציב הנוסף: בדרך כלל תקציב נוסף אינו מעיד על תיכנון יסודי. כאשר התיכנון פועל כראוי, אין צורך לבוא פעם — פעמיים בשנה עם תקציבים נוספים. היוצא מן הכלל הוא כאשר באמת מתרחש מאורע יוצא מן הכלל שלא יכלו להביאו בחשבון בזמן עריכת התקציב.

הפעם, ברוך השם, קרה אותו יוצא מן הכלל: — מלחמה עם נצחון מזהיר. כל מה ששובע מן המאורע היוצא מן הכלל הזה, שלא הובא בחשבון בזמן עריכת התקציב, מצדיק תקציב נוסף. זהו במה שנוגע לאותם חמישים מיליון לירות של התקציב הבטחון. אני מבין שהצורך גדול הרבה יותר ואין זו אלא התחלה.

אבל אינני מבין תקציב נוסף לפיתוח בסך 472 מיליון לירות, שהוא חלק־הארי של התקציב הנוסף, הייתי מבין ומצדיק גם תקציב זה, אילו היה מדובר, אדוני השר, בפיתוח

המקסימלית על הלוואות פיתוח ל־9%, הנדונה עתה, והשנייה היא הסרת ההצמדה שחלה בעבר על הלוואות פיתוח לתעשייה.

סכום של 44 מיליון לירות מיועד למוסדות פיננסיים לפיתוח התעשייה. מהם מיועדים 40 מיליון לירות לבנק לפיתוח התעשייה, שהוא כיום מכשיר כספי עיקרי להשקעות בתעשייה. אמצעים נוספים אלה יאפשרו לבנק לתת תשובה לזרזי המימון של ההשקעות העומדות על הפרק. כן נוסף בתקציב סכום למוסדות פיננסיים לפיתוח המלאכה, ובתוכו סכום המיועד לבנק למלאכה.

תמריץ נוסף לעידוד ההשקעות בתעשייה הוא בהקמת מבני תעשייה ובפיתוח אזורי תעשייה. הכוונה היא לא רק להקים מבנים לצרכים שכבר קיימים, אלא גם לפתח אזורי תעשייה שיהיו מוכנים מראש לקליטת מפעלים. קיומו של מבנה תעשייה, שבו יכול המשקיע למקם את מפעלו מיד, ללא עיכוב, הוא תמריץ חשוב ביותר, במיוחד לגבי אזורי פיתוח. לשם הקמת מבנים אלה ואחרים נוסף בתקציב סכום של 15 מיליון לירות.

סכומים נוספים בתקציב מיועדים לעריכת מחקרים, הן בתעשייה והן בפיתוח ענפים ליצוא, ואני שמח לציין בהזדמנות זו שפניית אנשי התעשייה לעזרה לעריכת מחקרים במסגרת מפעליהם, גדולה פי עשרה משהיתה לפני שנה ולפני שנתיים. ובסך הכל מגיע התקציב הנוסף המיועד לפיתוח התעשייה והמלאכה ל־225 מיליון לירות.

אדוני היושב־ראש, התקציב הנוסף משקף את צורכי המשק כפי שאנו מסוגלים לראותם ולהבינם עתה.

דיון כולל על המדיניות הכלכלית ייערך בוודאי בחודש דצמבר, כאשר יוגש התקציב לשנת 1968/69, וכאשר יהיו בידי שר האוצר נתונים על המגמות במשק, החסרים לנו כעת.

אודה לכם אם תאשרו העברתן של שלוש הצעות החוק לוועדת הכספים.

רצוני להקדיש כמה מלים למילווה קצר־מועד, שהכנסת־תיו אינן מיועדות לשימוש בתקציב. חוק מילווה קצר־מועד, שנחקל בכנסת בשנת תש"ך—1960, מתיר לממשלה לקבל מילווה לזמנים קצרים ולהוציא למטרה זו איגרות־חוב. הסכום שרשאת הממשלה לקבלו על־פי החוק הוגדל מדי פעם, ולאחרונה, בפברואר 1964, הועמד על 400 מיליון לירות. מילווה זו זוכה להצלחה בציבור, והביקוש לאיגרות אלה מוסיף לגאוז גם כיום.

מתוך איגרות־חוב בסכום של 400 מיליון לירות אשר הממשלה רשאת להוציא, נמצא כיום במחזור סכום של 382 מיליון לירות. כדי לספק את ביקוש הציבור לאיגרות־חוב אלה, אנו מציעים להגדיל את הסכום שהממשלה רשאת ללוות על־פי החוק, מ־400 מיליון לירות ל־620 מיליון לירות.

הפצת איגרות־חוב נוספות בסכום של 220 מיליון לירות תשמש את בנק ישראל בביצוע המדיניות המוניטרית של הבנק.

אבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

הי"ר ק. לוז :

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחבר־הכנסת לורנץ, ואחריו לחבר־הכנסת פרלשטיין.

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (לורנץ, שרף, לוו, פרלשטיין) —

הי"ר/ק. לזו:

עליך לסיים, היו לך בסך-הכל עשר דקות.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

רע מאד שהיו לי רק עשר דקות, על 500 מיליון לירות. אני חושב ש-500 מיליון לירות היו מצדיקות דיון יסודי, לפחות יחסית למאות המיליונים. אבל אקבל את המשמעת, ואני מסיים. רק עוד שני משפטים, בשתי סוגיות:

האחת — בעניין כלכלי. והדבר הזה מופנה אליך, אדוני השר, כשר המסחר והתעשייה יותר מאשר כשר האוצר: עלינו להגיע ליציבות, לתיכנון יציב, כדי שהמשקיעים יידעו שאין פה זיגזגים ואין שינויים של דפלציה ואינפלציה וחוזר חלילה. כל זמן שאין יציבות בכל הנוגע לתקציב הממשלתי ולתיכנון הממשלתי, לא תיתכן גם יציבות בכל מה שנוגע ליחיד. כי היחיד משקף את הממשלה. אחרת לא נצליח להביא משקיעים, ואתה דיברת על כך, וכל הארץ יודעת זאת. על משקל הפסוק: „הבה לי בנים, ואם אין — מתה אנוכי“. לא ייתכן בלי עליה, ולא יועילו כל היועדות הממליות את המלצותיהן הטובות ביותר. כי המשקיעים אינם מחפשים גרבות ואינם מחפשים מענקים ומתנות. הם יודעים את הכלל של „שונא מתנות יחיה“. הם רוצים תעשייה רווחית וכלכלית, שלא תיתכן אם לא יהיה תיכנון כללי.

ועכשיו, הואיל ולא עומד עוד זמן לרשותי — רק עוד הערה אחת. מופיע פה סעיף של כבישים, בסך 7.7 מיליון לירות. כאן יש לי בקשה לא כלכלית, אלא רצוני להסב את תשומת-לבה של הכנסת: אדוני השר, שלושה חודשים לאחר השחרור עדיין אנו „נהנים“ ממעשה הברברים של הירדנים שסללו כביש בהר הזיתים, על הקברות של המקור דשים שלנו. ועדת הפנים ערכה סיור לפני זמן-מה. כשיצא נו מן המלון „אינטרקונטיננטל“, אמר לי הממונה על המחוז, מר ישעיה: „עכשיו אנו דורכים על קברו של...“. ואני שואל את הכנסת: במשך שלושה חודשים הספקנו לסלול את כביש לטרון ועוד עשרות קילומטרים של כבישים. למה לא נודדו לסלול אלטרנטיבה לכביש הזה, שלדעת כל המומחים שזיברתי אתם אין בו כל צורך? אפשר לסלול כמה מאות מטרים של כביש מאחורי מלון „אינטרקונטיננטל“. אפשר לוותר על השבילים — כך אמרו בעלי המלון עצמם — המוליכים לאותו מלון, ועלייך כך לשים קץ לסבלם של המקודשים שלנו, ולא נדרוך על קברותיהם ונגול את החרפה של מעשה הברבריות של הירדנים שעשו בזמן ששלטו בשטח הזה.

הי"ר/ק. לזו:

רשות הדיבור לחברה-הכנסת פרלשטיין, ואחריי לחבר הכנסת קרגמן.

שלמה פרלשטיין (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כדי להבין את התפתחות המשק, את האבטלה וממדיה בשנתיים האחרונות — חייבים אנו להבדיל בין סוגי האבטלה השונים, שהם למעשה שלושה: (א) אבטלה קניינית-טורלית, עקב ירידת השיווק; (ב) אבטלה בתחלוף, כתוצאה מפיתוח ושינויים במבנה המ"ש; (ג) אבטלה סטרוקטורלית.

עד מלפני שנתיים היתה אצלנו אבטלה סטרוקטורלית, דהיינו: איניצול מלוא כושר הייצור, כשנשארה תמיד כמות

השטחים שלא היו ביידינו בזמן עריכת התקציב. הייתי מבין השקעה בפיתוחה של העיר העתיקה, והעיר העתיקה וסביבתה באמת זועקת לפיתוח ולאיקולוס עלייך תושבים יהודיים. הייתי יכול להבין תקציב פיתוח — אם יש תכנית כזאת — לגדה המערבית, לאוצרות הטבע בסני, אבל כל זה אינו מופיע בספר התקציב. מה שמופיע אלה דברים רגילים, משרדים רגילים, משרד החקלאות, מפעלי מים, מחצבים ומכרות, תעשייה ומלאכה, תחבורה וכבישים. כל אלה מטרות טובות ונעלות כשלעצמן, אבל השאלה שלי היא, למה הן לא נכללו, למה לא תוכננו באפרייל, כאשר הובא התקציב הרגיל?

יש דבר מעניין מבחינה מספרית, המראה שהעניין של אי-תכנון עלייך תקציבים נוספים הולך ומחמיר משנה לשנה. הנה המספרים של שש השנים האחרונות: לתקציב 1962/63 לא היה תקציב נוסף בכלל. תקציב 1963/64 זכה לתקציב נוסף בסך הכל ב-4.7%; בשנת 1964/65 — 6.8%; בשנת 1966/67 לא היה תקציב נוסף בכלל. השנה שני תקציבים נוספים, בסך הכל 872 מיליון לירות, שהם 17%. אני חושב שחברי הכנסת וגם שר האוצר יסכים אתי שזה...

מ"מ שר האוצר ז. שרף:

אינני מסכים.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

במה, במספרים? אני מבין שבמספרים אתה מסכים אתי. אני חושב שאתה צריך להסכים גם כמה שנוגע למסקנות, שאין זה בריא כל-כך ואין זה מעיד על תיכנון כאשר חייבים להביא תקציב נוסף ובאחוזים גדולים כל-כך, שהולכים וגדלים משנה לשנה, כפי שהזכרתי.

אבל המספרים חמורים ביותר, כאשר יקחו לא את התקציב הכללי והתקציב הנוסף הכללי, אלא סעיפים כגון מחצבים ומכרות. התקציב המקורי היה 37.8 מיליון לירות, ובתוספת הוא 47 מיליון לירות. פירוש הדבר: תקציב נוסף של 120% עד 130%. האם גם זהו דבר מקובל?

תעשייה ומלאכה: — התקציב הרגיל שקיבלנו באפרייל, אחרי דיון יסודי, היה 85 מיליון לירות, והתקציב הנוסף הוא 225 מיליון לירות. זאת אומרת: תקציב נוסף של 300%. ובתחבורה — תקציב נוסף של 50%.

התקציב הנוסף לגבי המשרדים שהזכרתי איננו תקציב נוסף, שפירושו תוספת, טפל לעיקר, אלא התקציב העיקרי הוא הנוסף לתקציב הנוסף שלנו. כי אין ספק ש-225 מיליון לירות לתעשייה הם התקציב העיקרי, ולא 85 מיליון הלירות שקיבלנו על יסוד ויכוח מקיף וכללי בעת עריכת התקציב באפרייל.

פה בוודאי צריך להודות — כך לפחות אני מקווה — שאין זה מקובל לגבי תקציב נוסף. תקציב נוסף פירושו תיקון, איזו תוספת, אבל 300%, 130%, 50% או — בהיקף כללי — 17%, ולדברים שלא נשתנו בינתיים, דברים שהיו קיימים ללא כל שינוי בזמן התקציב — בוודאי אין זה מקובל, ובוודאי אין זה לפי הכללים הכלכליים כפי שלמדנו אותם.

שר האוצר מר ספיר, בנאום התקציב שלו באפרייל, סיפר לכנסת על תיכנון שלוש שנים, ואמר שמכאן ואילך יהיה זה תקציב מאוזן ולא תקציב גרעוני, והוא לא ינסה לבנק ישראל בבקשת הלוואות. והנה, התקציב הנוסף — או התקציבים הנוספים, כי זהו כבר השני במניין — זקוק למימון גרעוני, להלוואות של 472 מיליון ל"י, שבחלקן יגויסו...

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה צר מועד (תיקון מס' 8) (פרלשטיין) —

אמצעי התשלום, הגדלת שיעורי הנזילות וכתוצאה גם צמצום האשראי בזמן גאות כלכלית. בהתאם למדיניות אנטי-מחזורית זו גדלו אמצעי התשלום מאפריל 1966 עד מאי 1967 ביותר מ-400 מיליון ל"י. לעומת עליה באמצעי התשלום בחקופת אפריל 1965 עד מאי 1966 בסך 177 מיליון ל"י בלבד. מלבד זאת יש להניח כי גם בחודשים יוני-אוגוסט השנה חל גידול באמצעי התשלום, אם כי אין לנו מספרים רשמיים. על אף התוספת של כ-250 מיליון ל"י לפחות באמצעי התשלום, אין לראות לעת עתה סימני אינפלציה במחירים או במאזן המסחרי. להיפך, המאזן המסחרי הולך ומשתפר והפער, כפי שצינתי, הולך ומצטמצם וגם המחירים נוטים לרדת. למרות זאת, התוצאות המקורות, והיינו, הגברת הפעילות הכלכלית וצמצום ממדי האבטלה, ממדיניות אנטי-מחזורית זו, מבוסשות לכאורה.

אני מסכים לדעת נגיד בנק ישראל שאין כיום מחסור בנזילות במשק. משתמע מזה כי החשת צמיחתו של המשק והרחבת ההשקעות תלויות עתה בגורמים אחרים, שונים מאלה של המדיניות האנטי-מחזורית. ומה הם הגורמים האחרים, בהם תלויה התאוששות הפעילות הכלכלית במשק? גם לדעת הנגיד, הגורמים הם שניים: עליית הרווחיות ושימוש גדול יותר בכוח-ההקניה בידי הציבור.

לעומת זאת, לא נראה לי שיש צורך להגיע להגברת כושר ההתחרות ולרווחיות בתעשייה עלידי הורדת שער העובד.

הפתרון הוא בשיפור תהליכי הייצור לשם הגברת התפוקה, בהעלאת פריון העבודה — כדי להגיע בדרך זו להוזלת יחידות הייצור, בשיפור האיכות וביעול המשק, התעשייתי והמנהלי, פעולה משולבת זו תביא לידי הגדלת כושר ההתחרות והגדלת הייצור, וכתוצאה מזה — ניצול רציונלי יותר של פוטנציאל הציוד. אבל יחד עם זה צריך להיות ברור, שלא קיימת שום אפשרות להגדלת השכר כל עוד לא נגיע למידות תפוקה כבאוצות המערביות. ואחרי זה יש להצמיד את עליית השכר להגדלת התפוקה. מלבד זאת יש להקטין את נטל המס הישיר והעקיף ונטל הריבית המוטל על התעשייה.

הצעת שר המסחר והתעשייה להפחית את הריבית על הלוואות קיימות לפיתוח התעשייה — ועליי זה גם לסיע לביסוס התעשייה הקיימת — מ-12% ל-9%, הוא צעד ראשון בכיוון הנכון.

לכאורה, צריכה תכנית ההבראה להיות מיועדת להגדלת כושר ההתחרות, בעיקר ליצוא, אלא שמבנה המשק שלנו וסוגי הייצור התעשייתי אינם מסוגלים. למרות השיפורים שהזכרתי מקודם, להגיע לשיווק כל הייצור המוגדל בשוקי חוץ. משום כך לא יהיה מנוס מאשר לעודד הגברת הצריכה בשוק המקומי, לפחות לתקופת זמן מסוימת.

ואשר לשימוש גדול יותר בכוח-ההקניה, אין בהפחתת המיסים על כמה מוצרים בני-קיימא וביטול ההיטל על שווי הגברת הפעילות המשקית. המיסים הישירים הגיעו אצלנו בשלוש השנים האחרונות לשיאים שההכנסה הפנויה אצל רוב השכבות של האוכלוסיה — שכירים ועצמאיים — אינה מאפשרת רמת חיים הוגנת וכל אפשרות של חסכון רציני, לשם השקעה במשק העצמאי והן בצינורות אחרים.

התביעה לרפורמה יסודית של מערכת המיסים ובמיוחד במס הכנסה כצורך חיוני להמריץ את הצמיחה הכלכלית

מסוימת של מכוונות מובטלות עקב אי-רווחיות וחוסר כושר התחרות של המפעלים. מזה שנתיים מורכבת האבטלה אצלנו משני גורמי אבטלה, הן אבטלה סטרוקטורלית והן קוגניוק טורלית, הנובעת מירידה השיוק, תתי-תעסוקה (חוסר עבודה) וגם ציוד בלתי-מוצל. זאת אומרת: אבטלה בני-אדם וציוד כאחד.

את ממדי האבטלה הקוגניוקטורלית אפשר ללמוד מהש-וואת הכנסות המדינה במיסים במחצית הראשונה של שנת הלוך הנוכחית, לעומת אותה תקופה לפני שנה. השינוק במוצרי הלבשה וההנעלה ירד בזמן האחרון ב-25% ויותר. עורות לכך — הירידה בהכנסות במס קניה ובהכנסות הממשלה ממיסים בכלל. במיוחד יש לציין שהירידה הגדולה ביותר לעומת 1966 חלה במס הקניה, שהגיעה ל-27%, כשההכנסה היתה 143 מיליון ל"י לעומת 203 מיליון ל"י לפני שנה, במחצית השנה.

בקשר עם ירידת השינוק הוכח כי אחת התיאוריות, שהתלכדה בינינו במשך שנים ונהפכה באקסיומה, כי צמצום הצריכה המקומית יביא בעקבותיו לידי גידול היצוא — התנפצה על סלע המציאות. כי מה נשמע בחזית היצוא? בתחזית של התקציב-הלאומי לשנת 1967 נאמר, כי ביצוא התעשייתי, למעט יהלומים, יש לצפות לגידול בשיעור של 20% לעומת גידול ב-14%—15% בשנתיים הקודמות. ומה הוא המצב העובדתי? במשך שמונת החודשים ינואר-אוגוסט גדל היצוא ב-9.3%, אולם היצוא התעשייתי, לרבות יהלומים, עלה ב-7.5% בלבד, ומהו תפס הגידול ביצוא היהלומים כשני שלישים מכלל תוספת היצוא התעשייתי. זאת אומרת, שהיצוא התעשייתי, למעט יהלומים, גדל ב-2.5% בלבד לעומת התחזית של גידול ב-20%, למעט יהלומים. וזאת בזמן שהצריכה התעשייתית הפנימית ירדה כאמור ב-25% ויותר.

בהודמנות זו עלינו גם לעשות את חשבון האקטיב והפסיב של מדיניות המיתון. לצד זכות של מדיניות המיתון יש לזקוף את העובדה המרשימה של צמצום ניכר של הגרעין במאזן המסחרי, אם כי גם כאן יש לציין כמה תופעות שליליות, כגון הירידה הנוספת בנכסי השקעה בסך 21 מיליון לירות במשך ששת החודשים הראשונים של השנה. תוצאה חיובית אחרת של מדיניות המיתון היא יציבות המחירים והשכר. יש להניח כי המדד יישאר גם להבא ללא שינוי ואולי יירד אפילו ב-4—5 עשיריות האחוז עקב הורדת מס הקניה של 15 מוצרים בני קיימא וביטול ההיטל על בנזין. קשה יותר לשפוט על השפעת מדיניות המיתון ותוצאותיה לגבי העלאת פריון העבודה, כי מדיניות המיתון יכלה להשפיע אך במעט, ואולי בכלל לא, על העיוותים הסטרוקטורליים של המשק.

לצד חובה של מדיניות המיתון יש לציין, בראש וראשונה, את ההאטה בצמיחה הכלכלית. בשנת 1966 הגיע גידול התוצר הריאלי ל-1.2%, והשנה אין לצפות לגידול התוצר הריאלי בכלל. ומלבד זאת הוסיפה תפוקת התעשייה והכניה לרדת גם השנה. בכך הגיעה האבטלה הקוגניוקטורלית והאבטלה הסטרוקטורלית לשיאה.

כדי להתגבר על הקשיים המשקיים ועל האבטלה, שהגיעה למדרום בלתי-רצויים, אם לא יותר מזה, ובמגמה למנוע החרפתה של האבטלה ולעודד את הפעילות הכלכלית במשק, נקטו בנק ישראל והממשלה מדיניות אנטי-מחזורית, דהיינו, הגדלת אמצעי התשלום, הקטנת שיעורי הנזילות והרחבת אשראי לממשלה ולציבור בזמנים של שפל כלכלי וצמצום

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68: חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (פרלשטיין) —

הוא הכרחי, אם כי אין בדעתי להיכנס לוויכוח על פרטי התקציב המוצע, שנעמוד עליהם ונדרון בהם בוועדת הכספים, בכל זאת רצוני לקבוע שלא כל הסעיפים בצד ההוצאות נראים לי הכרחיים, ומקצתם נראים לי מראש אבודים. ציבור משלמי המיסים התעייף מתשלום סובסידיות וממחיקת חובות בענפי כלכלה כושלים, המגיעים כבר למאות מיליוני לירות. יש בתקציב המוצע גם טעם לפגם בעובדה, כי כל משרדי הממשלה נהנים מתוספות ניכרות לתקציביהם, כמעט ללא סלקטיביות.

הסעיף המרכזי בצד ההוצאות הוא הסכום של 120 מיליון לירות, המיועד להבראת אותם המפעלים שהם ביסודם בריאים והנתונים בקשיים מסיבות אובייקטיביות, אבל יש להם סיכויים, על-ידי תוספת הון ויעול, ליהפך לרווחיים. המטרה רצויה, אבל המבחן יהיה בביצוע ללא מטרות צדדיות וסקטוריות. ביתר הסעיפים — זהו תקציב של שיגרה ויש בו הרבה מגרעות שהתרענו עליהן בתקציבים הקודמים.

נדמה לי שהדיספרופורציה בין ההון העצמי של המפעלים, לעומת היקף הנכסים שלהם, גובעת מן העובדה שבמשך עשר השנים האחרונות, בהן התפתחה התעשייה הישראלית ונעשתה גורם חשוב במשק המדינה, לא ניתן לה לצבור הון עצמי מן הרווחים שעשו המפעלים. דין זה חל על מפעלים פרטיים והסתדרותיים כאחד. אוצר המדינה, שאינו חדל מלהתלבט כל השנים בבעיית איוון תקציבו, היה שותף גדול מדי ברווחי התעשייה, באמצעות מס הכנסה, מס רכוש וקרן פיצויים ועוד. מכאן, שהאוצר לא השאיר בידי מפעלי התעשייה חלק נאות מרווחיהם שיכול היה לשמש להגדלת ההון העצמי. נשאלת השאלה: כלום לא היה זה עדיף לגבי המשק כולו, אילו נהגנו אחרת והיינו מאפשרים לתעשייתנו הצעירה להפוך חלק מרווחיה להון עצמי בצורת מניות, גם אם הדבר היה פוגע בהכנסות המדינה בשיעור של 50—60 מיליון לירות לשנה?

יש יסוד לחשוב שאילו הלכנו בדרך זו, היתה לנו כיום תעשייה מקומית בריאה יותר, שיכלה להיות גורם מושך להשקעות והיוונו מנועים מעצמם את הצורך במחן מענקים גדולים לאנשים המעוניינים בהקמת תעשיות חדשות.

אני מקווה כי מדיניותו של שר האוצר, בהכנת התקציב לשנת 1968/69, תתחשב בכך שיש לאפשר לתעשייתנו הצעירה ליהנות מחלק מרווחיה לשם הגדלת ההון העצמי — וחלק זה צריך להיות פטור מכל מס.

לגישה כזו עשויות, לדעתי, להיות השפעות מרחיקות לכת על בשטח בחינוך המפעלים והן בכיוון צמצום ההוצאות הכלליות שלהם — ומעל לכל, במשיכת משקיעים מן החוץ להקמת תעשייה רחבת-היקף במדינה.

בסיום דברי רצוני להדגיש כי מלחמת ששת הימים יצרה מציאות חדשה. הורחבו גבולות המדינה, ואם עד עכשיו לא ירדה בעיית העליה מסדר-יומנו, הרי היא כיום הנושא המרכזי בחינוך עקב השינוי הדמוגרפי בהרכב האוכלוסיה. המשטר הכלכלי הקיים לא היה, ואינו גם עכשיו, גורם לעידוד העליה מארצות הרווחה. להיפך, יהיה זה נכון לקבוע שבמשטר החברתי והכלכלי הקיים יש הרבה גורמים הפועלים כמחסום פסיכולוגי ומעשי לעליה מארצות הרווחה החופשי, ואם אנו חושבים ברצינות בקטיגוריות של עליית רבבות ומאות אלפי יהודים תוך שנים מעטות, הרי עלינו לגשת בדחיפות לשינוי יסודי במבנה המשק, להתאים אותו לעידן הטכנולוגי, לבנות משק מודרני המבוסס בראש וראשונה על ידע ומחקר.

האורגנית והבריאה, — את התביעה הזאת השמענו לפני זמן רב. מערכת המיסוי בנויה אצלנו במידה גדולה יותר כמכשיר לכיסוי ההוצאות ולספיגת כספים מידי הציבור מאשר כמכשיר לביצוע מדיניות כלכלית. אנו חייבים להגיע לגמישות-יתר בהטלת המיסים ובהפחתתם בעתות גאות ושפל. במצב הקיים יש להגדיל את ההכנסה הפנויה והדגש הוא בהפחתת מיידית, כהצעת השר יוסף ספיר; אבל מאחר שביצוע רפורמה יסודית הוא תהליך ממושך, יש לבטל מיד חלק מן המיסים והמילווות שהוצמדו למייעורי מס ההכנסה הקיימים. לי נראה שיש לבטל כבר עכשיו, החל מאוקטובר השנה, את מילווה הקליטה והחסכון. האפקט הפסיכולוגי והמעשי של הביטול ישפיע מצד אחד על הרצון להוציא את תוספת ההכנסה הפנויה ומצד שני ידרבן את הרצון ליתר פעילות משקית, שיאזן את הכנסות המדינה.

ההיסטוריה הכלכלית של התקופה האחרונה מוכיחה, כי, בדרך כלל, תיקון עיוותים במבנה המיסוי יוצר את הסיכויים הטובים לכך.

עכשיו רצוני להתייחס להצעת התקציב הנוסף שהגיש שר האוצר. רצוני לקבוע, שבכל ההצעות שהצעת אין כדי לפתור את הבעיות של הענפים שנפגעו במיוחד בשפל העומק, כגון ענף הבניה ותעשיות הלואי שלו וכן השקעות שהיה בהן אחוז ניכר של פעילות כלכלית ותעסוקה בתקופת ההשקעה, תקופת שנות 1960—1964. סימן ההיכר היה השקת עות-יתר. כתוצאה מכך סבל המשק מהתחממות-יתר וכתוצאה נוספת הגענו למשק של תעסוקת-יתר. הפסקת העליה וירידת רמת ההשקעות הביאו, כמעט אוטומטית, למשבר החמור.

התפתח גם משבר בענפים יצרניים ושירותיים שהתרחבו על יסוד רמות שכר והכנסות גבוהות בתקופת השקעות-יתר. המשתמע מזה הוא, שקיים הצורך להגביר — בנוסף על הגברת הפעילות של המשק הקיים — את זרם ההשקעות, בעיקר למפעלים שעם תום תקופת ההשקעה יתחילו לייצר בכושר התחרות ולהבטיח תעסוקה יציבה. במידה שהתקציב הנוסף תואם את המטרות האלה, הרי בשילוב עם הצעות הקודמות קיים סיכוי סביר שחוך תקופה לא-ארוכה — בערך תקופת התקציב הזה — אפשר יהיה להחזיר את הפעילות המשקית, במובן הרחב של המלה, לפחות למצב של סוף שנת 1965. אמנם לדעת אסכולה מסוימת קיימת הסכנה שניצול כל האמצעים האלה שדיברתי עליהם יחד עם התקציב הנוסף יכולים להחיש בקצב מהיר ספירלה אינפלציונית. אבל הניסיון שהבאתי אינם מעידים על סכנה מיידית כזאת. בכל אופן, אם נעמוד בבוא הזמן לפני סכנה כזאת, שתתבטא בתעסוקה מלאה ובחושש של עליית מחירים, קיימות דרכים שונות להתגבר על קשיים אלה, על יסוד הניסיון של השנים האחרונות, אבל לא על-ידי הגדלה מחודשת של המיסים.

בדברי על התקציב הנוסף כדאי להבהיר, כי לתקציב זה אין קשר ישיר למלחמת ששת הימים, אם כי נכון הוא, שהחרדה בקרב יהדות העולם בתקופת הכוננות ותוצאותיה מצאה את ביטויה, בנוסף למגבית המאוחדת, בהגברת רכישת איגרות מילווה הפיתוח בסכום העולה ב־110 מיליון דולר על הסכום שהובא בתקציב בתקציב הפיתוח לשנת 1967/68. תוספת זו יחד עם המקדמה של בנק ישראל בסך 142 מיליון לירות וההכנסה הנוספת של 50 מיליון לירות ממילווה הבטחון, איפשרה לממשלה להגיש את הצעת התקציב הנוסף בסך 522 מיליון לירות.

השאלה העומדת לפנינו היא, אם התקציב בשיעור זה

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה — קצר מועד (תיקון מס' 8) (פרלשטיין לוז, קרגמן) —

דיווח נגיד בנק ישראל באופן מיוחד בהתאם לסעיף מ"ד חד בחוק בנק ישראל, הגדלת אמצעי התשלום מעל ל-15% והמימון הגרעוני — הזרמת כספים במדינת גדולים אלה לא היתה לה הפעם השפעה שלילית. אנו זוכרים דינים וחשבונות של נגיד הבנק בשנים קודמות. היתה זו זעקה על כך שהזרמת כספים גורמת לתהליכים אינפלציוניים חמורים במשק, פגיעה ביצוא וכו', הפעם, הזרמת כספים במדינת כאלה, לא היתה שלילית. להיפך, היא היתה חיובית, כי היא בלמה תהליכים דפלציוניים חריפים. יש קריטריונים אובייקטיביים, לפיהם אפשר לבחון אם הזרמת הכספים פועלת באופן חיובי או שלילי. עובדה היא, וזהו אחד הדברים המעניינים, שהממשלה הזאת יכולה לרשום לזכותה במדיניותה קודם כל יציבות מחירים. הגענו ליציבות מחירים, ואולי עוד נוכח — וזאת תהא תופעה מעניינת — להורדת מחירים. קיימת נטיה מסוימת להורדת מחירים, אבל אין להיאחז בה כדי לקבוע מסקנות ברורות. כפי שאמרתי, מוקדם להסיק מסקנות מה התפתחות של החודשים הללו.

בנוסף לכך יש להצביע על גידול היצוא וצמצום היבוא. הגרעון במאזן התשלומים השוטף במשך מחצית השנה האחרונה קטן ב-50%. היצוא שלנו מכסה 83% מסך כל היבוא. אלה דברים חיוניים ביותר למשק. אבל כמובן איננו יכולים לציין רק את הדברים החיוביים, וביחוד את הגידול ביצוא.

רצוני להעיר הערה לחברה הכנסת לזרנץ, אשר אמר כי הצמצום בבקשות לא הביא לגידול היצוא. דברים אלה אינם מדויקים, כי קיים ענף כמו ענף הטקסטיל שבו קטן הביקוש של הצריכה המקומית, אבל היצוא של הענף הזה — ביחוד בשלבי הגמר של הייצור — גדל במידה לא קטנים.

קיימת בעיה של הפעילות המוניטרית, הזרמת כספים והספקת אשראי הרבה מעבר לגידולו של התוצר הלאומי. זוהי הבעיה של הניזילות במשק, ואיש איננו יכול להתאונן או לטעון שחסרים אמצעים כספיים. אבל האמצעים המוניטריים יכולים לתרום תרומה מסוימת לפתרון בעיות המשק, הבעיה היא, שכאשר המדינה מספקת אמצעי תשלום, באיזו מידה תגדלה ההשקעות בארץ, השקעות יצרניות של ייצור לשם יצוא, על מנת שתהא המשיכות בגידולו של היצוא. בנדון זה נעשו כמה פעולות, ואני שמח שאין בין חברי הכנסת פולר שטיין לביני חילוקי דעות בנקודה זו. זוהי אותה מדיניות שמצאה את ביטוייה בשלב המתקדם של החוק לעידוד השקעות הון, בהספקת אמצעי תשלום, בהקטנת שיעור הריבית, וכן יש לציין את פעולתו של שר המסחר והתעשייה בזמן האחרון לעידוד השקעות יצרניות שגדלו בשיעור של 25%. וכאן רצוני לומר לחברה הכנסת פרלשטיין, שאין לבוא בטענות רק כלפי הממשלה; צריך לבוא בטענות גם כלפי התעשייה עצמה, כדי שתתעשיינים יעשו יותר ויותר למען ייעול התעשייה. אנו קוראים את הדיווחות על המפעלים הממלכתיים, ומסתבר שגדלה שם היעילות וכן גם ההרווחיות. כל זה לא בא רק בגלל העלאות המחירים בשוק, אלא גם עקב הגברת היעילות והחסכון, תוך חרדה לכל הוצאה, קטנה כגדולה, עבודה בסחות מנהלים אם הם מיותרים, ובפחות עובדים אם הם מיותרים, וכמו כן קומוניקציה פנימית יותר טובה ושימוש יותר יעיל בהון ובמכונות.

הבעיה המרכזית של המשק נעוצה בפירון הייצור ובהגברת היעילות של ההנלות המפעלים ועובדיהם ושל כל הגורמים, ופירוש הדבר שישאר גם רווח נקי אשר יוכל להוביל להריגת התוצר ולהגברת כושר ההתחרות שלנו בשוק חוץ-לארץ. זוהי הבעיה, ואני חושב שאנו יכולים לעשות למען סתורנה. אני חושב שיש סימנים לכך, אולי לא מספיקים. הממשלה

בעיית העליה קשורה קשר בליינתק בשינוי המשטר הכלכלי למשטר כלכלי חופשי, בו ליומה הפרטית תפקיד מרכזי ומכריע. בעיות אלו אינן נופלות בחשיבותן ובדחייתן מן הבעיות המדיניות, והן למעשה חלק בלתי-נפרד ממכלול בעיותינו. הן גם נושאות בחובן פתרון לכמה מן הבעיות המטריות אותנו. כל נחמיץ הזדמנות היסטורית זו שהיא אולי חרפת-עמית בלבד.

סיעתי, סיעת גח"ל, תצביע, על אף ההיסוסים וההתלבטויות, בעד העברת התקציב הנוסף לוועדת הכספים.

הנ"ר ק. לוז:
רשות הדיבור לחברה הכנסת קרגמן, ואחריו — לחבר הכנסת חזני.

ישראל קרגמן (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בתחילת דברי הרשו נא לי להעיר הערה אחת לדברי חברה הכנסת לזרנץ בקשר לתקציבים הנוספים, לגישתו הביקורתית והשלילית בקשר להגשת תקציבים נוספים. אני רוצה להזכיר לחברי הבית, שהכנסת קיבלה מספר החלטות בענין התקציבים הנוספים, וזאת עקב הערות של מבקר המדינה והדיונים שנערכו בוועדת הכספים והובאו לאישורה של הכנסת. אקרא רק כמה שורות מאחת ההחלטות של הבית: „הוצאות נוספות ייכללו בתקציב נוסף שיוגש לכנסת, אם ההוצאות אינן ניתנות להידחות עד לתקציב השנתי הבא. במקרה שהוצאה מסוימת אין אפשרות לדחותה עד להגשת תקציב נוסף, תירשם ההוצאה כמקדמה — תוך מסירת הודעה לוועדת הכספים — עד לאישורה במסגרת תקציב נוסף.“

אני חושב שזהו הסדר טוב, שהממשלה מביאה תקציב נוסף, שכוללים בו סעיפים ופועולות שאין לדחות אותם עד להגשת התקציב הבא, שיאושר בסוף מארס של השנה הבאה.

עכשיו ברצוני להעיר כמה הערות. אני מניח שאין בתוכנו חילוקי דעות על כך שהניזכות הכלכלי היסודי לא יכול להיעשות בימים אלה, עקב הגשת התקציב הנוסף, מכיוון שהחומר והנתונים שישנם בידני כיום אינם מלאים ואינם מספיקים ועלינו להתמקד במקצת עד אשר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד האוצר ומחלקת המחקר של בנק ישראל יוכלו להגיש לנו חומר מלא אודות ההתפתחות הכלכלית וההתפתחויות המשקיות. כאשר יוגש התקציב בסוף דצמבר, יש להניח שיהיו בידני כל הנתונים אודות ההתפתחות הכלכלית במשך השנה החולפת ונוכל לקיים אז בירור כלכלי, על כל המסקנות הנגרעות ממנו.

אני רוצה לומר דברי הערכה לציבור הרחב בארץ, שגילה היענות כה רבה ברכישת מילווה מרצון חופשי לצורכי בטחון, העובר כנראה את הסכומים שקבענו בכנסת. דבר זה מאפיין למעשה את ההוצאה של 50 מיליון לירות נוספות והעברת 50 מיליון לירות הנוספות לצורכי בטחון. דבר זה לא עזר נה כמובן על הכל, אך זהו הסכום — 50 מיליון לירות אלה — בתוך התקציב הנוסף של 522 מיליון לירות, שהוא הוצאה מהתנדבותו של הציבור. הסכום הנותר, שהוא הסכום המכריע של התקציב הנוסף, 83% של התקציב הנוסף, כ-475 מיליון לירות, יוצא ללא הטלת מסים וללא הכנסה ממקורות שאין להחזיר אותם. אלה הם הסכומים שילקחו מגיוס כספים בחוץ-לארץ וממימון גרעוני על-ידי בנק ישראל.

כדאי לציין אחד הדברים המעניינים בהתפתחות המשק בישראל, ואולי גם בארצות אחרות, שזרימת הכספים שהיתה מינור שנה זו — הגדלת אמצעי התשלום, שעליה

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה צר מועד (תיקון מס' 8) (קרגמן) —

אני רוצה להעיר עוד שתי הערות בענין המופיע בתקציב כהלוואה לרשויות מקומיות בסך של 25 מיליון לירות. אני מכיר את המציאות ברשויות המקומיות, ומובן שאינני מתנגד לכך. אבל אני רוצה להזכיר כאן, שהכנסת קיבלה בשעתו החלטה בענין מתן הלוואות לרשויות מקומיות, וקבעה או תנאי מסויים: פיקוח יעיל ומתמיד על ביצוע עקרונות של יעילות, חסכון, צמצום מנגנונים ושעות נוספות, הוצאות ארגוניות, ושהשכר יהיה מותאם לקביעת המוסדות המוס' מכים, ושהפיתוח הנוסף ברשויות המקומיות יהיה במסגרת שנקבעה בהסדר לרשויות המקומיות, — ונקבע בזמנו הסדר כזה על ידי שר האוצר ושר הפנים. כיוון שהמדובר הוא בהחלטה של ועדת הכספים שהונחה בשעתו על שולחן הכנסת, ומבלי לומר אם הדבר בוצע או לא בוצע, אני רשאי לתבוע כי התנאי הזה יישמר.

מכאן אני עובר לענין נוסף. התקציב מדבר על המרה ועל רכישת מניות מחברת "צים", ועדת הכספים קיימה בירור בנושא זה בעקבות הצעה לסדר-היום שהועברה אליה, והיא קבעה דברים ברורים בענין השתתפותה או השתתפותה הנוספת של הממשלה במימון של חברת "צים", וגם החלטה זו הונחה על שולחן הכנסת. שם נקבע שכל פעילות כזו של הממשלה יכולה להיעשות רק בתנאי אחת, ששמונים אחוז של זכות ההצבעה בחברת "צים" יהיו בידי הממשלה. אין לי כל יסוד לומר שהדבר איננו כך, אבל ברצוני לתבוע כאן כי תהיה הקפדה על החלטות הכנסת בדברים הללו.

אני רוצה להתייחס עוד לדברי חברי הכנסת פרלשטיין, מובן שיש עכשיו ענין לעודד את הביקוש. אלא שיש לי שים לב לעובדה, שאיננה כלכלית טהורה, או פסיכולוגית, בעצם קשה למצוא כאן את הגבול בין כלכלה לפסיכולוגיה. בתורת הכלכלה מעורבים גורמים פסיכולוגיים. פירוש הדבר שאין לקבוע מראש התנהגות משקית של בני אדם בתנאים כלכליים מסויימים. עובדה היא שקיימת יציבות מחירים, חוסר אינפלציה, חוסר ציפייה ריקנית להעלות שכר, אלא להיפך: תודעה של יציבות מחירים, החשבה רבה יותר של הלירה שמקבל האדם כשכר או כרווה. לא קיימת עוד אותה תופעה של פעילות משקית של כל אחד ואחד ברכישת כל מיני דברים ותפצת תוך הוצאת השכר או הרווה, או תוך קבלת הלוואות לשם כך מתוך ידיעה שבעוד זמן מה יקבל תוספת, או שכיוון שהדברים יתייקרו, מוטב לקנות אותם עכשיו וכך לחסוך בכסף במקום להחזיקו בניירות-ערך. תופעה זו נעלמה, ואין להצטער על כך, כי המצב שהיה, לא היה נורמלי. ואילו היום אנחנו מגיעים לנורמליזציה מסויימת. לכן הביקוש לא יהיה רק תוצאה מכך שאמצעי התשלום בידי הפרט יהיו גדולים יותר; עובדה זאת, שהביקוש לסחור רות פחת, פרט למוון, שבו אין צמצום, אלא עליה מסויימת בצריכת פירות וירקות בגלל השפע והמחירים הלא גבוהים, ולעומת זה גדל הביקוש לניירות-ערך, ופירוש הדבר — הגדלת החסכון. יש כאן סתירה בין ההנהגות של הפרט בכל הנוגע לצריכה ובין הצרכים של מי שרוצה וצריך למכור את תוצרתו. מכל מקום ברור שאין לגשת לענין זה בפשטות, כי הוא מסובך.

אני מסיים את דברי ואומר, כי אין ספק בכך שהתקציב הנוסף המוצע יכה קודם כל מכה נוספת את האבטלה. שאיננו רוצים בה בשום פנים ואופן; הוא יעלה מפעלים מסויימים לייצור כמעט כפול ועל כן גם היעילות גדולה יותר, כיוון שברור כי ייצור גדול יותר במפעל מקטין את הוצאות הייצור, ונותן למפעל אפשרות לעמוד בהתחרות, כפי שראינו במס-

ההכנסת מחוקקים חוקים למתן הקלות שונות, ולכן זכותנו לתבוע שיעשו מאמצים להוזלה כדי להקטין את הוצאות היי-צור ולהגביר את החסכון, היעילות והפריור, תוך שימוש יעיל בהון ובחומר.

אבא, רצוני לומר שהתקציב המוצע לא יוצא בבת אחת. על כל פנים אני מתאר לעצמי, שאותו סכום של 125 מיליון לירות שאנו עומדים לאשרו לצורכי קונסולידציה של חובות התעשייה, יוצא בתנאים מסויימים, וצריכה להיות הקפדה על קיום התנאים. זכאתי התעשייה לקונסולידציה של החובות. התעשייה מהווה את מרכז חיינו המשקיים. אנו מרבים לדבר על יצוא, אבל גם החקלאות עשתה בזמן האחרון קפיצה עצומה בשטח זה. לא שיערנו קודם שהיא מסוגלת להתאושש כך ולעשות רבות וגדולות. הטון בענין החקלאות היה מינורי. יש עכשיו מספרים מעניינים על התפתחותה של החקלאות בתחום היצוא. אני אומר שמוכרח להיות הקפדה על ביצוע התנאים, התעשייה שלנו לא צברה קפיטל והיא מופלית לרעה במובן זה בהשוואה לתעשיות ותיקות בעולם. לפני מספר שנים עשינו בשליחות באירופה והיתה לי הזדמנות לעמוד על אופיה. למדתי את הענין ונוכחתי לדעת שיש שוני רב בין התעשייה שלנו לבין התעשייה האירופית, גם בענין שיעור הריבית המשולמת על-ידי התעשייה. במשך מספר שנים היה לי ויכוח לא קל עם נגיד בנק ישראל בענין הריבית הרבוצת על התעשייה, ריבית על הון שהיא לא צברה, אלא על הון הלוואות שהיא חייבת להחזיר. הצעת התקציב לקונסולידציה של חובות התעשייה — שאמנם לא התבצע בבת אחת — תהווה הקלה נוספת גדולה לתעשייה, אם נביא בחשבון גם את הריבית שתוקטן. במאמר מוסגר ברצוני להזכיר, שקיימת נטיה חיונית וחיונית בארץ להורדת שיעור הריבית, המתבטאת קודם כל בצמצום המחזור של תיווך שט-רות. קיימת אפשרות להשיג אמצעים ממקורות אחרים ולא מתיווך שטרות. יש סברה שהדבר מתבטא בהקלה של 3% בגובה הריבית.

אני רוצה להגיד לשר המסחר והתעשייה, כי עוד לא ברור לי מה יהיה המבנה הארגוני של החברה. אני מניח שהוא עוד יסביר לנו כיצד תתארגן החברה שתטפל בשימוש בכספים הללו. בקונסולידציה של החובות, נוסף על המוסדות הקיימים, כמו בנק לפיתוח התעשייה, והקרנות המטפלים בזה. אני מניח כי בדיונים שיהיו לנו השבוע בוועדת הכספים נוכל לקבל דברי הסבר מפי שר המסחר והתעשייה, על מנת שנדע מה הן המחשבות בענין זה.

שר המסחר והתעשייה אמר בדברי הפתיחה, כי ישנם כבר ענפים, ביחוד ענף המתכת, בהם מורגש כבר מחסור בכי-דיים עובדות של בעלי מקצוע. אני יודע, ואין גם ספק בכך שלתעשיית המתכת יש עתיד עצום בישראל, והיא תקלוט רבבות עובדים. ואני מדבר על ענף המתכת והאלקטרוניקה. תע-שיה כזו תוכל להתקיים כאשר הרמה המקצועית בה תהא גבוהה, ורמת השכר תתאים לרמה המקצועית הזאת. אני אומר דברים אלה אף שאין הם קשורים בתקציב הנוסף, אלא בתקציב הרגיל, שעוד לא בוצע כולו. ואני רוצה להדגיש את הצורך בהכשרה מקצועית, בלימוד מקצועי באופן יסודי, ולא על ידי קורסים קצרים של מספר חודשים. יש צורך בהכשרת צעירים החוזרים מהצבא, בהכשרת הדור הצעיר, על מנת להכניסו לאפקים של הכשרה מקצועית יסודית, כדי שלא נגיע פתאום למצב שבו יהיה אצלנו מחסור בידיים מקצועיות עובדות. על כן יש לשים דגש חזק בענין ההכשרה המקצועית.

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (קרגמן, לוח, חנוני) —

מימון גרעוני, ואין בינו ובין מה שקוראים הדפסת כסף ולא כלום. דבר אין לתקציב נוסף זה עם הוצאות הבטחון, פרט לאותו סכום של 50 מיליון לירות. אלא שכולו נסיון לשבור את הסטגנציה במשך כתוצאה ממימון של שנתיים, לעוררו מתרדמתו, לאחר שההרחבה המוניטרית שאחזו בה בשלב הקודם ושהזרימה למשק בתקופת ינואר-אפריל בל-בד למעלה מ-300 מיליון לירות, לא הביאה את התוצאה המ-והה. שכן רובו הגדול של סכום זה שיוזם למשק תוך החודשים הקרובים וייצור שני מיליון ימי עבודה, כפי שמוסרים, ודאי שעשוי להכות באבטלה ולשבור את הרס-יון בביקוש, וממילא להבכיר את הפעילות במשק ולהגדיל את התפוקה הנמצאת בירידה מתמדת. מבחינה זו ראוי צעד זה, כפי שאמרת, לתמיכה. לפיכך מוכן שאנו נצביע בעד התקציב, אפילו גלום בו סיכון להתחדשות הלחצים האינפלצ-יוניים והתערעורת יציבות המהירים.

אדוני היושב ראש, סיכון זה הוא מוחשי מאד. שכן כבר לסוף אפריל שנה זו עלו אמצעי התשלום במשך שנה ב-318 מיליון לירות, היינו למעלה מ-16%; ומהו כ-232 מיל-יון לירות בארבעה חודשים בלבד — ינואר-אפריל שנה זו. ובעוד שממאי עד דצמבר 1966 עלו אמצעי התשלום רק ב-0.5% לחודש, הרי בארבעה חודשים אלה עלו בממוצע של 3% לחודש, ובאפריל בלבד ב-4.8%. ולזה לא היה עדיין כל קשר עם המלחמה.

עליה זו באה כתוצאה מגידול האשראי לממשלה מצד בנק ישראל למימון הגרעון בתקציב, ומגידול האשראי הבנק-אי לציבור — עליה אשר צומצמה במקצת עליידי הירידה בני-כסים במטבע חוץ שחלה באותה תקופה. אף-על-פי-כן, התוצאה מעליית הנוזלות בתקופה זו לא היתה גידול הביקוש והפעילות במשק, אלא גידול הפקדונות בבנקים לסוגיהם השונים, ועוד יותר מכך — גידול בלתי-רפורציונלי בסך המזומנים שבידי הציבור. זה אשר לתקופה ינואר-אפריל שנה זו.

עכשיו יבין המבין שבתקופת ימי הכוננות, המלחמה והימים שלאחריה, שוב התרחבו אמצעי התשלום, ואילו מילווה הבטחון, ההיטלים, התוספות למס הכנסה ואמיסיות שונות, שספגו אמצעים מהציבור, לא מן הנמנע שכבר היינו עומדים לפני סימני אינפלציה ראשוניים.

אף-על-פי-כן, איך-שהוא הנוזלות המוגדלת אינה מור-גשת לפי שעה במשק, לא לטובה ולא לרעה — כי גם היומים וגם הצרכנים מתאפקים בהשקעותיהם ובקנייתיהם, אם בשל איהודאות, ואם בשל יחס אחר לפרוטת מכפי שהיה, אולם כאמור, התוספת החדשה שתוזרם למשק, עם הסיכוי שבה כדור גם סיכון.

זאת ועוד. עד שאנו עוסקים בתקציב נוסף, עוד לא סימ-נו את שנת התקציב הקודם, ויש יסוד להניח שגם השנה יסתיים בגרעון ניכר, שסופו מימון גרעוני. אין לשכוח ששנת הכספים הקודמת 1966/67 נסתיימה, לפי הוויח האחרון של החשב הכללי, באימיוש הכנסות בסכום של כחצי מיליארד לירות, ליתר דיוק — 493.3 מיליון לירות, כלומר, 2,780,000,000 במקום אומדן של 3,274,000,000 ל"י. רק עליידי השימוש בעודפי תקציב משנת 1965/66 עמד הגרעון התקציבי רק על 355 מיליון ל"י, ורק הודות להכנסות מפ-עולות בלתי-תקציביות נסתיים הגרעון הקופתי ב-254 מיליון לירות בלבד.

אולם, כאמור, להכנסות היו בחצי מיליארד לירות פחות מהאומדן. עכשיו אנו קוראים בחומר של בנק ישראל,

על ים-המלח, שהכנסת אישרה לו כבר 42 מיליון לירות, ובעוד מפעלים.

אנב, לא נראה לי הסכום שהוקצב לתעשייה ועיריה ולמלאכה. הוא נראה לי קטן מכדי לממן את הצרכים של התעשייה הועיריה והמלאכה, ואולי כדאי לחשוב על הג-דלת המימון הפיננסי של המוסדות, על מנת שיוכלו לעזור למלאכה, שיש לה חשיבות משקית רצינית במשק שלנו.

ועוד הערה אחת: כאשר משווים את מספרי היצוא של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מתברר שבחודשים ינואר עד אפריל היה היצוא גדול יותר מאשר מאפריל עד יוני; וזאת משום שהמלחמה הביאה להקטנת היצוא על ידי גיוס האנשים.

אני רוצה לסיים דברי ולומר שהתקציב הנוסף, שאין ספק שנאשר אותו, יתרום תרומה חשובה לעידוד הייצור בארץ, להקטנת האבטלה, למתן עדיפות להשקעות רצויות מבחינת ההון שיועמד לרשותן ומבחינת הקטנת הריבית. ואני מקווה שכאשר נדון בנושאים הכלכליים בחודש דצמ-בר, נוכל לציין בסיפוק, שאכן עשינו דבר גדול.

היו"ר ק. לוז: רשות הדיבור לחבר-הכנסת חנוני, ואחריו — לחבר-הכנסת דגני.

מיכאל חנוני (מפ"ל):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. חולק אני על גישתו של חבר-הכנסת לורנץ לתקציב הנוסף, היקפו ותוכנו. אך אני בהחלט תמיס-דיעים אתו באשר לכוונתה של הממשלה — כפי שנתפרסם בעתונות — להסמך את שר האוצר להפקיע לטובת הממשלה את כל הנכסים שברובע היהודי-שבעיר העתיקה. ופונה אני מעל במה זו לממשלה, לחולל מדרך זו לפתרון הבעיות הקיימות שם. ודאי שידרש פיקוח קפדני ונמרץ ביותר על עבודות הבינוי והשחזור של הרובע היהודי בעיר העתיקה; ודאי שאין לסבול מצב שכל אשר יתלה שלט על מבנה או שריד של מבנה, יקנה לעצמו חזקה, גם כאשר אינו יכול להוכיח את הבעלות על הנכס. ישנם די אמצעים לרשות הממשלה להקפיד על כך שדברים כאלה לא יקומו. על כל פנים מכאן ועד להפקעה — אכספרופריאציה בלעז — של נכסי יחידים או נכסי "כוללים" וגופים ציבוריים, שבמאמצים של דורות הקימו את אשר הקימו — רב המרחק; ואפילו יפוצו בכסף מלא — אין זה עומד בשום יחס לערכם של האתרים והנכסים בני דורות ברובע זה. לכן אני חוזר ואומר: תמצא הממשלה כל דרך כדי לשלוט במצב, אך כל תעלה על דרך חלקלקה ומסוכנת של הפקעות; בל צעד ההאשון לבינויה מחדש של העיר העתיקה.

אדוני היושב ראש, התקציב הנוסף הראשון בסך 350 מיליון לירות, בא כתוצאה ישירה ממלחמת ששת הימים, והיה כולו קודש לכיסוי חלק מהוצאות הבטחון שהוזמן גרמן. מימנו בא כולו ממקורות פנים, וממילא לא היה אינפלציוני. להיפך, אותו חלק ממנו ששימש למימון הוצאות בטחון במט-בע חוץ — היה דפלציוני.

לעומת זאת התקציב הנוסף שלפנינו, בסך 522 מיליון לירות, רק 50 מיליון לירות ממנו, פחות מ-10%, באים או צריכים לבוא ממקורות פנים — ממילווה בטחון; ואילו כל השאר ממקורות חוץ או ממימון גרעוני, ושוב, בצורת מקדמה מבנק ישראל. אף אותו חלק ממקורות החוץ שלא יוצא שוב עליידי הממשלה במטבע חוץ, והוא הרוב, אלא יומר במטבע מקומי להשקעות והוצאות בארץ, הוא ביסודו

בין הסעיפים, על הפרופורציה שבין המוקצב בסעיף המסוים בתקציב המקורי לבין התוספת שבתקציב המוגש וכיוצא בזה. כן יש לנו מקפיד ביחס להשקעות במסגרת ישראל, ואף עניין "צ"ם" טעון הבהרה. גם עניין הרשויות המקומיות טעון הבטחה שהרשויות המקומיות לא תחזרנה להסתכן. על דברים אלה נעמוד בדיון בוועדת הכספים.

כאן ברוצני להגיש במיוחד את הסעיף הנכבד, בסכום של 225 מיליון לירות, המיועד לתעשייה ומלאכה, שעיקרו הקצבת סכום של 120 מיליון לירות לרשות החברה למימון תעשיות. יומה זו היא ברוכה ויש בה משום תרומה נכבדה לקידום ובניסוס אותם מפעלי תעשייה שרק המבנה הפיננסי הגרוע הוא בעוכריהם, ועם הבראת המערכת הפיננסית של הם ייצאו לדרך המלך, לייצור רווחי וברתחורות. כמובן אין בכך משום תרופה למפעלים כושלים מסיבות אחרות.

סעיף גדול זה בתקציב, אף אם אינו יוצר תעסוקה במישרין ולאחר, הוא חשוב ביותר גם מבחינה זו של תעסוקה. שאם אמנם ייעשה שימוש נכון בכספים כפי המ' תוכנו, הרי שיגרמו במהירות לתעסוקה יצרנית, טבעית ויציבה, שתמיד היא עדיפה על פני תעסוקה ממלכתית יומתה.

מכאן שאנו רשאים לתבוע מהממשלה, וממך, אדוני שר המסחר והתעשייה, להקפיד הקפדה מלאה על קיום הכ" ללים המפורטים בחוברת דברי ההסבר, ללא ויתורים, ללא הפליות וללא משוא פנים.

אדוני היושב ראש, יש בתקציב זה משום תשובה או נסיון רציני לתשובה לבעיות השעה, והיינו למצבים קונויג' טורליים, לפי השיטה האנטימחזורית. אך אל נשלה את עצמנו — אין בו תשובה, על כל פנים לא תשובה מלאה, לבעיות היסוד הסטרוקטורליות של המשק. בדרך אחרת הייתי מנסה כך: תקציב זה, בנוסף לאמצעים המוניטריים שכבר נקטו בהם ושלחצם או השפעתם עוד יבואו מעצמם במרוצת הזמן, יש בו פרידה ממדיניות המיתון, מבלי שהושגו היעדים שמ' דיניות זו ביקשה להשיג בתקופת המיתון, הבה ניזכר ביסוד דות מדיניות זו. ובכן, היא כללה שורה של סעיפים וסעיפי סעיפים שרבות התווכחו עליהם, אך עיקרה של התכנית היא בשלושה: 1. העברת נקודת הכובד של ההשקעות ובניה משירותים לייצור; 2. העברת נקודת הכובד של התעסוקה, כנ"ל; 3. הוזלת הייצור, לא להגדלת הצריכה, אלא להוזקת היצוא.

מה הושג בתום תקופה של שתי שנות מיתון? הנה: (1) לא הוסטה נקודת הכובד של ההשקעות מבניה ושירותים לייצור, אלא חלה ירידה כללית בהשקעות בנסכים קבועים, המוערכת לרבע הראשון של שנת 1967 בגבולות של 2% לעומת הרבע האחרון של 1966, שאף בו חלה ירידה לעומת התקופה המקבילה אשתקד. כן חלה ירידה ביבוא נכסי הש' קעה מחוץ לארץ, פרט לאניות ומטוסים. ההשקעות שנעשו, לא בייצור נעשו. חלה ירידה בצריכה הפרטית, פרט למוון, ובמקביל — ירידה ניכרת בייצור התעשייתי, שירד ב-3% ברבע הראשון של השנה הקודמת וב-13% ממדד הייצור בתקופה המקבילה אשתקד. לאמור, כשם שלא עמדה במבחן התיאור"ה המוניטריית הכמותית הצרופה, הכליכולה לדעת כלכלנים מסוימים, הן כאמצעי יחיד לבליתם אינפלציה והן כמכשיר בלעדי לשבירת דפלציה ואבטלה, כך לא עמדה במבחן התיאור"ה — ואנחנו העלינו טיעון זה לא פעם ולא פעמיים — שעצם צמצום הצריכה של השוק המקומי מוליך אוטומטית להגברת היצוא. השתלשלות המצב במשקנו בתקופת המיתון מראה את

שהכנסות הממשלה ממסים היו במחצית הראשונה של שנת 1967 נמוכות ב-6.5% מההכנסות בתקופה מקבילה אשתקד, ובמפורט: מסים עקיפים 16% פחות מהאומדן, מסים ישירים 1% פחות, וזאת למרות העלאת השיעורים. והרי אין להניח שהמחצית השניה של השנה תשנה את התמונה מן הקצה אל הקצה.

אגב אורחא, מסתבר שהורדת שיעורי מכס ומס קניה על שורה של מוצרים, לפחות לפי שעה לא השפיעה ולא כלום על צריכת מוצרים אלה. הסיבה לדעתי היא פשוטה: רובה של האוכלוסיה הגיע מוזמן לרווייה במוצרים אלה, כגון אביזרי חשמל, מקררים וכן הלאה; הצריכה באה איפוא בעיקרה מצד השכבות הדלות, שהזולה כלשהי אינה משנה לגביהם במצב של אבטלה או אי-ודאות.

תוצאה זו מוליכה למסקנה, שאם רוצים לעורר את הפעילות המשקית בדרך של הגדלת הביקוש המקומי — לדידי הענין עוד טעון בירור — יש להגדיל את ההכנסה הפנויה של שכבות האוכלוסיה הרחבות, זו שבעשרונים התחתונים, על ידי הקטנת המס הישיר על הקניה, זה ימריץ את הצ' מיחה הטבעית, וגם הפיסקוס ייצא נשכר בסופו של דבר.

ענין זה של הורדת מסים ישירים יש לשקול מעוד בחי' נה, והיינו שהמצב הקיים גורם לתזוזה מהירה וניכרת מאד בתחלקות ההכנסה הלאומית לטובתם של העצמאיים, וב' עיקר בעשרונים העליונים, ולרעתם של השכירים בכל הת' חומים. למה? — הסיבה לכך פשוטה: התקציב הרגיל, ביחוד התקציב הנוסף, גורם לרווחים — ורווחים לא קטנים בוודאי של תעשיינים, קבלנים, בונים, וכיוצא באלה, וטוב הדבר; בה בשעה שהכנסתו של השכיר היא מוקפאת. ולא זו בל' בד, אלא שבאופן ריאלי היא קטנה על ידי תוספת מס הכ' נסה ומילווה קליטה. יש לחשוש, וזה יהיה מובן מאליו, שלא חוכל לעמוד בעינה הקפאת שכר, ובעקבות זאת יצי' בות המחירים, במשך זמן ממושך, אם מגמה זו תוסיף להתקדם ויגדל הפער בין שכבות האוכלוסיה האלה. מתוך כך, אם רוצים לייצור רווחיות ורווחים אצל עצמאיים שבעשר' נים הגבוהים, יש להגדיל במקביל לכך את ההכנסה הרי' אליה של השכירים על על ידי הגדלת שכר, אלא על ידי הגדלת ההכנסה הפנויה בדרך של הקטנת המס הישיר.

קיצורו של דבר, הגענו כבר לידי מצב, — ומדגיש זאת נגיד בנק ישראל בדיווחי-שבון שלו — ששוב אין מחסור בנזילות במשק, ולא כאן נעוצה כיום סיבת רפיונו, אלא שיש לחשוש שלקראת צאת השנה עוללים אנו לעמוד מחדש לפני סכרים פרוצים, אם לא נשכיל להגדיל את התעסוקה במשק על ידי ייצור ויצוא מכוח עצמם ולא מכוח מימון גרעוני. הלכך טוב הדבר שבו בבו עם הגשת תקציב נוסף והתוקים הקשורים אלו, יש גם הצעת חוק הבאה לאפשר הגדלת ההוצאה של קצרי-מועד, שבאמצעותם אפשר לווסת את מצב הנזילות במידה שהיא תעבור מעל לשיעור הרצוי.

כבר נאמר לעיל, שעל אף הסיכון שבו, ראוי תקציב נוסף זה לתמיכה, אלא על שום שאי-אפשר עוד לעמוד בסב' לות האבטלה, אפילו נבלמה עלייתם. בימים כתיקונם כך, בימי מתח, קרבות, שירותי מילואים — על אחת כמה וכמה. שכן החייל בצבא הסדיר, וכן איש המילואים, זכאי לדעת שכשישוב לביתו ימצא יום עבודתו בכבוד. (ב) כל הפ' עולות המתוכננות בתקציב זה — ועמד על כך שר המסחר והתעשייה — הרי הן דרושות ותינויות כשלעצמן ומומן הגיעה שעתן לכיצוע. אמנם יש לנו השגות כלשהן על סדר העדיפויות

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (חזוני, שטרטוב, נצר, דגני) —

לטובה שחל בתקופת המיתון הספיק בקושי כדי לא לייקר את הוצאות הייצוא, אך לא הספיק עד כדי להוילן.

על כל פנים, יש מקום לחשוש שעם ריבוי התעסוקה שוב יקומו ועדי פעולה, שביטות פראיות וכו', ודומי שאין טוב, בתקופה זו, מלהביא לכנסת כמה חוקים הבאים להסדיר את הענין, על דעתו של ציבור הפועלים ועל דעתה של נציגותו המוסמכת, — דברים שהובטחו עליידי הממשלה, ובמיוחד עליידי שר העבודה.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

עליידי הממשלה — לא; עליידי שר העבודה. הממשלה החליטה שלא לשנות את התנאים הסוציאליים, לא להפחית מההישגים הסוציאליים.

מיכאל חזני (מפד"ל):

שביטות פראיות אינן הישג סוציאלי. ועדי פעולה אינם הישג סוציאלי, עד כמה שאני בקי בנושא זה.

גברתי היושבת-ראש, מכאן שעלינו עוד להמשיך תקופה ארוכה במאמץ משותף בתחום זה, עד שיחד עם יתר האמצעים להבראת הייצור נצליח להחזיר לעצמנו את כושר ההתחרות בשוקי העולם. בלעדי זאת — לא יועילו לנו ועידות של מיליונרים, ואפילו לא של מולטימיליונרים, לא של מתכנים ולא של יועצים.

עם פתיחת מושב החורף של הכנסת יקיים בוודאי שר האוצר את מסורת השנים האחרונות ויביא לפני הכנסת סקירה מקיפה על מצב המשק. אז תהא לנו הזדמנות לעמוד במפורט על הבעיות כפי שנראות לנו — דומני שעל כך אין חילוקי דעות — וכן על דרכי ההבראה. אך בינתיים טוב שנזכור כולנו, ותזכור זאת הממשלה ושריה הכלכליים בראש וראשון, שה, שעדיין רחוקים אנו מהשגת היעדים העיקריים לקראת עצמאות כלכלית, וכי האמצעים המוניטריים והפיסקליים בלבד אינם מוליכים לכך. להיפך, לפעמים הם מטשטשים את העיקר. נזכור שכמו כושר לחימה, עוזרו ואומץ-לב מוסרי, ראיתי הנולד והערכת מצב נכונה — כך איתנות המשק ועצמאות כלכלית הן תנאי יסוד להצלחה במאבקים צבאיים ומדיניים כאחד.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דגני, ואחריו לחבר-הכנסת צור.

עמוס דגני (רפ"י):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. כבר עם הגשת התקציב הבסיסי היה ברור שהיה צורך בתקציב נוסף, ומובן שהתקציב הנוסף צריך יהיה להיות תקציב גרעוני. עוד לפני מלחמת ששת הימים היה ברור כי בעיות המשק הן כה מסובכות עד שלא יהיה מנוס ולא תהיה דרך אחרת אלא לנסות לעורר אותו עליידי הזרמת אמצעים נוספים.

אני מוכרח לומר שגם אלה שהציעו הצעה כזו בעבר, לא שיערו כי התקציב הגרעוני חייב יהיה להגיע לממדים כאלה, כפי המוצע עתה. הדבר המעורר — על כל פנים אותי, כמי שהיה במיעוט בשעת ההצבעה על התקציב — הוא שלא תמיד המיעוט בכנסת איננו צודק, גם כשההצעות נדחות ברוב קולות.

(קריאה: אתה ממשיך להיות במיעוט.)

(קריאה: בעוד שבוע תהיה ברוב.)

ההיפך. הוא מראה שאם הייצוא אינו רווחי — הוא נעשה פחות רווחי אם השוק המקומי מתכווץ, ואזי לא הייצוא גדל, אלא הייצור מצטמק, והאבטלה גוברת.

ובכן, טרם הושג היעד הראשון של המדיניות הכלכלית ושל המיתון.

(2) ממילא לא הושג היעד השני, של העברת נקודת הכובד של תעסוקה מבניה ושירותים לייצור. להיפך. אחוז-המורעסקים בשירותים ועבודות ציבוריות גדל באופן יחסי ומוחלט בהשוואה למועסקים בייצור, ייתכן שבתקופה האחרונה, עם גידול התעסוקה בענף המהכת עליידי מערכת הבטחון, משתנה קצת היחס, אבל לא באופן יסודי. האבטלה, לשמחתנו, אמנם נבלמה, וכולנו שמחים על כך, ומגמתה ירידה הדרגתית. אך מה הם פני הגידול הצפוי של התעסוקה?

ובכן, לפי התחזית של שר העבודה, שנתפרסמה בעתון, יתווספו במחצית השניה של 1967 קרוב ל-21,500 מקומות עבודה חדשים. יפה מאד. אך כיצד? — כך: בבניה ועבודות ציבוריות — 5,000 מקומות עבודה; מסחר ושירותים — 4,000; תחבורה — 3,000; שירותים אישיים — 2,000; שירותים ממשלתיים וציבוריים (לאמור, פקידות באותם המוסדות שכולנו יודעים שקיימת בהם אבטלה סמויה) — 4,000; בחקלאות — 500; בתעשייה — 3,000, דהיינו, בסך-הכל כ-15% מהגידול בתעסוקה יהיו יצרנים.

ובכן, לא הושג היעד השני.

(3) כן לא הוגל הייצור ולא גדל הייצוא בממדים החזויים; הוא גדל, אבל לא בממדים החזויים, — והגידול האיטי בא במאמצים גדולים של תמיכות ועידודים שונים.

רבותי חברי הכנסת, בוודאי שאין כאן כוונה לזלזל או לא להעריך נכונה את הישגי התקופה הזאת, וקודם לכל — את היציבות במחירים ובשכר, שאם יש יציבות במחירים, אפשר לקיים היציבות בשכר, כי שמירת ההכנסה הריאלית, (אם אין מעלים בינתיים מסים); ולהיפך — יציבות בשכר היא סגולה ליציבות במחירים. כן יש לציין במיוחד את ההישג של עליית פריין העבודה והייצור.

אחד ההישגים הבולטים ביותר הוא המשך הירידה של הגרעון במאזן המסחרי. בחודשים ינואר עד יוני 1967 חלה אפילו ירידה חלולה — 77 מיליון דולר, לעומת הדיקופה המקבילה אשתקד — ירידה ב-51%; ובניכוי אנית יבוא ומטוסים — הירידה היא אפילו ב-90%. בסך-הכל, בתקופת המיתון ירד הגרעון בכ-180 מיליון דולר. בוודאי שזהו רווח נקי, חסכון של מטבע-חוץ בסדר-גודל זה, שאי-לולא המיתון היתה קטנה היתרה שבידינו באותו סכום. כמובן, מחוץ להכנסות המיוחדות המועדות לבטחון.

אך הירידה באה כל הזמן בעיקר בשל הירידה ביבוא; יבוא נכסי צריכה בנייקימא, תשומות ליצוא ונכסי השקעה, ולא בשל גידול מקביל ליצוא.

בתקופה הנוכחית, בה היתה הירידה בגרעון בסך 77 מיליון דולר — גרמה לכך הירידה ביבוא, שהגיעה לכדי 53 מיליון דולר; ואילו על חשבון גידול הייצוא יש לזקוף רק 24 מיליון מתוך 77 מיליון אלה, המהווים גידול של 9%. גם בזה אין לזלזל בתנאים הנתונים, אבל זה לעומת עליה של 16% בתקופה המקבילה אשתקד.

ההישג השני, שהיה בולט לעין עד עתה, הוא השינוי לטובה ביחסי עבודה ובמוסר עבודה. אך השתבשות היחס תשומה-תפוקה, ובעיקר תשומות עבודה ותשומות הוצאות עבודה מאז שנת 1962/63, היתה כה עמוקה, שהשינוי

את מחיר המיתון שילמו שכבות האוכלוסיה שהאינטרס הלאומי חייב היה להתקומם על כך שדווקא הן שילמו את המחיר.

אני יודע כי אפשר להצביע שפה היה שינוי לטובה ושם היה שינוי לטובה, אולם הסדר הכל אינו שינוי, ובמידה שיש שינוי, אין הוא בסיסי. הסדר הכל הוא מרכז למדי. עובדה היא, שהתקציב המוגש לנו היום הוא תקציב פרידה מהמיתון. עובדה זאת חייבת להיות ברורה, אם כי מציעיו טרם מודים בכך.

נכון שהיה גידול ביצוא, אולם הוא בא במידה רבה בזכות המענקים. אילו היו מענקי היצוא ניתנים גם קודם לכן ביד רחבה, ייתכן מאד שאפשר היה להגדיל את היצוא גם ללא מיתון. הענפים שבהם גדל היצוא היו ענפים שלא המיתון הוא שהשפיע עליהם ישירות. לעומת זאת, צמצום היבוא לא בא רק כתוצאה של צמצום הצריכה, אלא גם מסיבות אחרות, ובמידה רבה מאד בגלל צמצום בהשקעות, ואינני יודע אם צריך להתפעל מכך. השפיעו במוסר העבודה, עליו מצביעים, לא חל באותם ענפי תעשיה ובעיקר בשרותים, שבהם מוסר העבודה הירוד עדיין משוע.

אם אנו רוצים — ולדעתי חייבים — להבריא את המשק, צריך שיהיה ברור, שלא רק עליידי הזרמת סכומי כסף נשיג זאת. אני מקבל את התיאוריה שמוכרחים לעשות כמה שיר נויים דרסטיים בגישה לענייני המשק שיביאו גם לשינוי האקלים הכלכלי.

הגיעה השעה לבחון מחדש את מדיניות המסים, מתוך מחשבה כלכלית לטווח ארוך, ולמצוא את האיוון בין מחשבה כזאת לבין צרכים תקציביים וגרעוניות קופתיים רגילים. החלטת הממשלה להוריד מסי קניה — היא החלטה חיובית. הפעילות המשקית חייבת לגבור, גם אם יש עמה סכנה להתחדשות האינפלציה, ואני מודה בסכנה זו, דרך-המלך לשגשוג איננה יכולה להיות רק עליידי הגברת הביקוש המקומי, אם כי זה דבר חשוב, אלא באיוון הנוכח שבין הביקוש המקומי לבין היצוא. איוון כזה יצמצם את סכנת האינפלציה מבלי לפגוע בסיכויי השגשוג. אם יגבר הביקוש המקומי יתר על המידה, לא יהיה בכך, למעשה, משום ריפוי מחלות המשק. הדרך לשגשוג במכרה זהו: שילוב נכון בין היצוא והייצור המקומי. כדי לקיים איוון זה יש לזכות יצואנים במענקים, אבל יחד עם זה יש לחשוף את תוצרת הארץ ליבוא מתחרה. כלומר, אין ליצור מצב שבאמצעות מענקי יצוא ייווצר מחסור בשוק המקומי, כי בטוח רחוק ממילא יקטן היצוא. יש לדרבן יצוא, אבל יחד עם זה למנוע, עליידי חשיפה, מהיצואנים פזילה גדולה מדי לייצור המקומי, שהוא נוח וקל יותר. מדיניות זו תביא בעקבותיה לידי כך שאיכות תוצרת הארץ תשתפר — דבר שירחיב סיכויי היצוא.

הייתי מרוצה אילו היינו מוצאים דרך לכונן את הנזילות העודפת, שהיא עדיין חבויה ועדיין מבוישת, אל ההשקעות, ולא רק אל הצריכה. אם אנחנו רוצים במניעת חוסר עבודה ובקליטת עובדים נוספים, דבר ראשון וראשוני הוא: הגברת ההשקעות. טוב עשתה הממשלה שהביאה את החוק לעידוד השקעות הון עם התיקונים שהוכנסו בו, אבל לא רק הממשלה צריכה לעסוק בכך. בכלל הגיעה השעה לבחון את תפקידה של הממשלה במערכה הכלכלית הכוללת, של לקי בוע את הגבול הברור בין תפקידיה לבין תפקידיה של היום, של הממשל, של הבנקים ושל הבורסה. הממשלה צריכה לעסוק בעיקר בתכנון וסיוע, ולעסוק פחות בניהול מפעלים. עליה להתרכז יותר בקביעת קריטריונים ולעסוק פחות בהתחזית

מאחר שהיתה זו הצעתנו הראשונית לבצע תקציב גרעוני לצורך זירוז פעילות המשק, אני תומך בהצעה זו, שהובאה עליידי הממשלה, לתקציב נוסף, וגם אינני מערער על גודלו של הסכום. אם כי לגבי סוגים מסוימים של הוצאה, או צורת הוצאתם של הסכומים, יש לי ערעורים והרהורים.

נכון שהזיכיות הכלכלי הכולל מקומו בזמן שמביאים את התקציב, אולם למעשה כל הוצאה של כסף — ביחוד הוצאה כזאת של למעלה מחצי מיליארד לירות — איננה יכולה שלא להיות שלובה בדיון כלכלי, גם אם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה טרם סיימה את בחינת כל החומר.

יש כמה נושאים שלגביהם דווקא היום לא הייתי שואל את הממשלה מדוע היא מוציאה עליהם כספים, וכן לא הייתי שואל גם לגבי גודל הסכומים. אינני בטוח כל כך שנושאים אלה, אולי פרט לאחר, מוצאים באמת את ביטויים בתקציב.

ברצוני לשאול: מה תרומתו של התקציב הנוסף לירושלים? מה תרומתו לפיתוחה של ירושלים, ומה תרומתו להתבססות השלטון הישראלי בירושלים, כפי שהיא כיום?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

עם או בלי דגל ירדן?

עמוס דגני (רפ"י):

בשעת הדיון על התקציב הבסיסי התנגדתי להגדלת תקציב הבניה, מתוך חשבונות כוללים של המשק, אולם כיום צריך היה לתקציב סכומי כסף נוספים לגביה בירושלים, כפי שהיא, מעבר לשיקולים משקיים, וככל האפשר לבצע מבחינה פיזית.

דבר שני: כל דבר הנוגע לא רק לתעסוקה, אלא גם לעידוד העליה, צריך שלא יהיה מוגבל מבחינה תקציבית. הייתי רוצה לשמוע מהשר פרטים בעניין זה, לא רק משום שאין לפנינו ציון הסכומים הנוגעים לעידוד העליה, אלא שב ניתוח ההשקעות חשוב להסביר לציבור כיצד כל סכום כסף המושקע או מוצא משפיע על התכניות הבסיסיות להשגת המטרות הלאומיות הניצבות לפנינו.

כן הייתי מבקש לדעת — ונצטרך לתת על כך את הדעת — מה נעשה ומה הם התקציבים המוקצבים לעידוד הילודה — נושא שחשיבותו החרפה לאחרונה ביותר.

מן ההתפתחות במשק מסתבר שפתרון בעיות המשק אינו היום בתחום המוניטרי. מבחינה מוניטרית הוזרמו סכומי כסף ניכרים והמשק טרם התעורר. הסתבר גם כי המשק שלנו נמצא במצב כזה, שאין שלא תניח אותו, אין אתה מבריא אותו. אינפלציה — רע, דפלציה — לא פחות רע. כלומר, הבעיות הבסיסיות של המשק אינן בתחום המוניטרי. הבעיות המרכזיות של המשק נעוצות, לאחר כל התמרוגים המוניטריים, בתחום הפוליטי, כלומר, הבראתו של המשק תלויה במה שאנו מוכנים לעשות להגברת הפירון, לשינוי מבנה התעסוקה והרחבת היצוא. פתרון בעיות אלו מצוי בתחום התכנית.

מסכים אני עם חברי הכנסת חוני, שבנינו זה יש צורך גם באומץ לב וגם בתעוזה אחרת מאשר היינו רגילים עד כה, מכיוון שאם חשבנו — כפי שהוא בעצמו העיר — שעל ידי דרכים מוניטריות, אולי אפילו פיסקליות, אפשר לקבוע את דמותו של המשק, מסתבר שהדברים אינם כך, או לא רק כך. זה רק חלק, ואולי לא חלק הארי והמכריע בתחום הזה.

אני מסכים עם חברי הכנסת חוני, שהמיתון לא נתן את הפירות המקוים. לעומת זאת, המחיר ששילמנו היה יקר: חוסר עבודה, ירידה תמורה בהשקעות, שפגעה במשק.

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה — קצר מועד (תיקון מס' 8) (דגני, נצר, צור) —

שיקבלו את הכספים — הם, מהר מאוד, ייווכחו לדעת, שזו זריקה נוספת, שתאפשר להם להתקיים במשך שנתיים — שלוש שנים נוספות ולהטילא קרענים.

אשר לבנק למלאכה — ברצוני לשמוע מדוע חלק גדול מסכומי הכסף המועברים לבעלי המלאכה מועברים דרך הבנק למלאכה. מדוע לא יהיו קרנות בבנקים קיימים, דרכם יוכל כל בעל מלאכה לקבל הלוואה, ולא דווקא דרך בנק למלאכה, בו הוא מקבל לא תמיד על פי קריטריונים כלכליים-משקיים, אלא על פי המלצות, החורגות לעתים מהמסגרת הכלכלית.

אני מבין שבועדת הכספים יהיה בירור על כל סעיף וסעיף. נצטרך ודאי לחפור ולחרוש בכל נושא ולהפיש דרך איך באמת להביא, על-ידי התקציב הנוסף שנאשר היום, ארוכה לפצציו של המשק, ושלא יהיה זה רק טלאי נוסף על גבי הטלאים הקיימים בו עד היום.

ה"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת צור, ואחריו לחבר הכנסת שמש-טוב.

זאב צור (המערך):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. תקציב נוסף יכול להיות תוצאה של איתכנון, אבל לא מוכרח להיות תוצאה של איתכנון; אולם התקציב שלפנינו, התקציב הנוסף הזה, הוא תקציב הכרחי, שהזמן גרמו, תקציב שאני יכול לומר שאיננו מבטא במידה מספקת את הצרכים הנוספים הנובעים מההתפתחות של החודשים האחרונים, כתוצאה ממלחמת ששת הימים, והמתחייב מזה במשק ובמדינה, קודם כל באשר לתקציב הבטחון.

עלינו לזכור שהמלחמה הזאת לא רק שלא רצינו בה, אלא היא כלל לא היתה צפויה בשנה זו. כולנו יודעים שנאצר הודיע כי הוא מתכוון למלחמה נגד ישראל, אבל עדיין איננו מוכן לכך. היה מקובל שרק בשנת 1970 או 1972 יפתח במלחמה. והנה קרה הדבר באופן בלתי-צפוי ביוני 1967. אבל צה"ל היה מוכן לכך, וצה"ל צריך תמיד להיות מוכן.

החלק של התקציב הבטחוני, המופיע בתקציב הנוסף של פנינו, איננו מבטא עדיין את הצרכים הגדלים בששת הבטחון, ולא פחות מכך את הצרכים האחרים הקשורים עם הרחבת המשק, עם מלחמה באבטלה, עם פיתוח התעשייה, מקורות מים וענפים אחרים.

חברי הכנסת, אני סבור שהתקציב הזה, שמתכוונו לגמרי לא בלתי-מבוסס, אם כי לא מספקת את הצרכים, תקציב זה גם במתכוונות הנוכחית נודעת לו השפעה על מהלך המשק והכלכלה. שני תפקידים יכולה הממשלה לקיים כיום בעזרת התקציב הזה: התפקיד הראשון — הגברת היציבות של המוני רים, זאת אומרת הגברת כושר ההתחרות, התפקיד השני — הרחבת המשק.

חופעה מעודדת למדי היא העובדה שלמרות המלחמה קיימת יציבות במחירים. מעודדת היא העובדה שהחופעות הספקולטיביות במשק הצטמצמו במידה מסוימת. מכאן נראה לי שאם בעקבות זעזוע — לא מלחמה — המשתמע ממנו במשק, שתקציבו הוא תקציב גרעוני, קיים מצב של יציבות במחירים, הרי יש לחזק את המגמות האלו. קיימת כעת אפשרות לכך, והמדיניות של התקציב, המדיניות הפיסקלית ומדיניות האשראי, צריכות להיות מכוונות לכך.

היציוב בשכר מילא תפקיד חשוב מאוד בייצוב המחירים. אין אני אומר עדיין שזה סוף-פסק. הגברת הסריון בעבודה

דמות המפעלים, גם כאשר היא עושה זאת מתוך הרצון הטוב ביותר. עד כה לא הוכחנו, כציבור, שאנחנו מסוגלים לנהל מפעלים ציבוריים בדרך טובה יותר מאשר מנהלים אותם יזמים וחברות שהאחריות עליהם ורק עליהם.

(חבר הכנסת ז. צור קורא קריאת-ביניים)

חבר הכנסת צור, לצערי הרב, המצב הוא מעבר לכל פרו-פורציה. נכון שיש מפעלים ציבוריים שיש להם גם הכנסות, אבל מעבר לכל פרופורציה למה שצריך היה להיות. די בכל הפרסומים המתפרסמים.

נכון שיש גם מפעלים פרטיים שאינם רווחיים, אבל מה שאני טוען הוא, שמפעלים פרטיים אלה הם מפעלים תלויים הבנויים בדרך שהממשלה תשא באחריות לכשלונות. הדין-ודברים שהיה לשר המסחר והתעשייה עם המפעל לגרבוני מלמד למה מצפים התעשיינים, גם הפרטיים. התעשייה הפרטית צריכה להיות תעשייה היודעת שחובתה לשאת באחריות. תעשיין צריך לדעת שהוא לא רק זה שיגרוף את הנהב אם יקשור קשרים טובים במשרדי הממשלה; יש לשנות את האקלים הקיים בארץ. יש ליצור אקלים שיבדיל בין מה שהממשלה נושאת על אחריותה לבין מה שהיום נושא על עצמו. זה צריך להיות מעבר לכל ויכוח, כיום, ועדת הכספים של הכנסת הפכה להיות ועדה החייבת לאשר ערכויות לכל מפעל, גם למפעל קטן ביותר. למעשה, כל מפעל תלוי כיום בממשלה ובועדת הכספים — אם היא מאשרת לו ערבות או מסרבת. לא מדובר רק בחברות שמציעים להן לעבור לאזורי פיתוח. מדובר גם בחברות גדולות ומבוססות. אין משחק חופשי של הון בשוק. עובדה היא, שמה שמוצע לנו היום בתקציב הוא: להציל חברות, בסכומים של מיליוני לירות ובדרך כים שכיום אינני משוכנע אם במשך הזמן לא יהיה בהן משום חזרה על הפסדים. נכון שיש לנו בעניין זה לא מעט "פרות קדושות". שמעתי את הרבנים שהשמיע כאן חבר הכנסת פרלשטיין, הוא אמר שהדבר המדאיג אותו הוא שההצעה לא תהיה כפולרית. כלומר, הוא אומר: אם נתנו לחברת העובדים, הרי גם אנחנו, הסקטור הפרטי, מהווים סקטור המוכן לקבל, לדעתי, העמידה בתור לקבל מתת, אינה חורמת להבראת המשק. הבראת המשק תתממש לא על-ידי כך שגורמים מדי פעם מיליוני לירות, אלא על-ידי פתרונות גם בחוק המפעלים.

ברצוני לגעת בהצעה הקשורה לשיפור מבנה ההון. למטרה זו מוקדש סכום של 120 מיליון לירות. אין לי ספק שיש לשפר את מבנה ההון, ואין ספק שהממשלה צריכה לסייע. השאלה היא: כיצד תסייע הממשלה — האם על-ידי הקמת מנגנון חדש בשם "חברה למימון תעשיות" ושאתה מבצעי התעשייה יעמוד בראש החברה, או שמה אנחנו צריכים לקבוע יותר ויותר קריטריונים ברורים ולעליפתם להזרים את הסכום מים הדרושים להבראת המשק באמצעות המוסדות והבנקים הקיימים ועל אחריותם? אני יודע שהצעה אצלנו, שאין שום בנק המוכן לשאת באחריות. כל בנק הוא, למעשה, מתווך — הוא מקבל את הכסף ונותן אותו בתנאי שהממשלה תשא בערבות; לו אין מה להפסיד. יש לחנך את המוסדות הקיימים לכך שהכספים המוזרמים אליהם יינתנו למפעלים שיש בידם להוכיח שהם באמת מתנהלים בדרך הנכונה והטובה; הכספים יוזרמו למוסדות אלה על אחריותם.

אני חושש שחברה כזו תגיע מהר מאוד למצב של הבנק לפיתוח התעשייה, שלמעשה איננו נותן משל עצמו; הוא איננו נכנס, בעצמו, כמעט לשום סיכון. ולגבי התעשיינים

וכיוצא באלה, במידה שאינם מכסי מגן ומטרתם היא פסקליט; להפחית את מס הקניה, והכל במגמה להקטין את הוצאות הייצור וגם את המחירים של המצרכים החיוניים המרכיבים את סל המזונות.

נראה לי שאמצעים אלה, בצירוף ההשפעה של הגברת פירון העבודה, הורדת מחירי השירותים, הורדת שער הרי"ב וצמצום המסים העקיפים — כל אלה יכולים לסייע לנו בהגברת היציבות של המתרבים ויחד עם זה בהגברת כושר התחרות.

נושא שני העומד לפנינו — והתקציב המוצע ממשפע עלין במידה מוגבלת — הוא עניין הרחבת המשק. לצערנו עדיין קיימת מציאות של חוסר עבודה. נכון שהתופעה של חוסר עבודה איננה מתחלקת באופן פרופורציונלי בין הערבים והאזורים השונים של הארץ ובין המצוקות השונים. אבל מצב זה איננו מפחית את חומרת העובדה שקיימת אבטלה לא רק בקרב הבניין, אלא גם בתעשייה. אולי האבטלה בתעשייה צומצמה במידה מסויימת, אבל עובדה היא שפועלי הייצור נפגעים מחוסר העבודה לא פחות ואולי יותר מאשר עובדים בענפים אחרים. ועל הכל אנו עומדים לפני הצורך וגם האפשרות להרחבת המשק, כפי שמתבקש מהשינויים שהתהוו במפת הארץ.

ראשית, אעמוד על בעיית בניינה של ירושלים ואיכלוסה. חלפו כבר כמה חודשים ואנו עומדים עדיין באפס מעשה, או לפני מעשים לא בולטים בתחום זה. שנית, בעיית קידומה של ההתיישבות בחלקים המזרחיים והבלתי-מיושבים של ארץ-ישראל. קיימת אפשרות להרחבת הייזור והישענות על השוק הפנימי, שהתרחב עם גידולה של האוכלוסיה עליידי האזורים הנוספים. כל אלה — בצירוף להגברת כושר התחרות, במידה שנתמיד ונחזק מגמה זו — יוצרים אפשרות להרחבת המשק.

התקציב שלפנינו מבטא לעת עתה רק במידה מועטת את האפשרות של הרחבת המשק. אינני יודע אם יוגש תקציב נוסף עד סוף שנת התקציב, כי אנו מתקרים לסימומה של שנת התקציב. אני חושב שהדבר לא יהווה מכשול והממשלה תפעל לריכוז והשגת אמצעים כדי להפעיל תכניות בנושאים שהוכרזו. במגמה להרחיב את המשק גם במסגרת שנת התקציב השוטפת.

כל הברים שהזכרתי מחייבים מדיניות מאוזנת, מדיניות תקציבית, פיננסית ומוניטרית מאוזנת מצד הממשלה. אפרש להגיע לסבך והסתבכויות במצב של תקציב גרועני; אולם נראה לי שהנקודה המכרעת היא הרתבת המשק, התנאים שנוצרו והתנאים הקיימים, בהם עמד המשק במבחן של זעזוע המלחמה — ובכל אופן ירשומים — התנאים הללו בכלכלה קטן מספיק שאפשר היה לצפות — גותנים עלו את היסודות היה קטן מספיק לאזן את התפקידים שהזכרתי.

התקיימה בארץ „ועידת המיליונרים“. מן הראוי שנעודד כל יומה להשקעות חוץ ולהדרכה מקצועית, וכן כל עזרה ופיתוח צינורות השיווק ויסודות אחרים של המשק. אבל לאחר הכל עלינו לדעת שבעיקר של דבר אין אנו עומדים לפני לחץ של משקיעים מחוץ לארץ ולפני רווחיות במשק המקומי שיכולה להתחרות עם רווחיות בארצות אחרות. אנו עומדים לפני הצורך לגלות ולחזק בעיקר את היומה המקומית. חברה-הכנסת דגני אמר כמה דברים בקשר עם תולשתו של המשק הציבורי. אפשר לא למשק פולמוס להוכיח שהעובדות הללו הן הרבה יותר בולטות במשק הפרטי. לעצמו אין בארץ די יומה לפיתוח המיצור על צורתו השגורה. ומתוך כך מקודם מדי ללול

ובייצור יכולים להקטין עוד יותר את ההוצאות ליחידת ייצור. לעומת זאת אין אנחנו עומדים עדיין לפני תרומה מספקת ומקבילה של המרכיבים האחרים בהוצאות הייצור, וצריך כעת לצרף גם את אלה, יש אפשרות — וצריך לקיים זאת — להוזיל יותר את השירותים, בעיקר יש אפשרות לפעול להקטנת הוצאות הייצור.

אני רוצה להתעכב על הגורם של הריבית. דומני שיותר ויותר מובח הדבר שהדמינויות של כסף יקר, שההקיימות במדינה בממשך שנים וטופחנה על על-ידי הבנק המרכזי שלנו במדינות הממוניטיות, לא פעלה לטובת משק הייצור. יותר ויותר בולט הדבר שכיום לא רק החקלאות, אלא גם התעשייה, ובחלק מכריע על התעשייה הפרטית, מתקיימת לא על הון עצמי שלה, אלא על הון של ארשראי, ויוקר הכסף, הריבית הגבוהה, מהווה מרכיב חשוב בהוצאות הייצור.

נראה לי שקיימת כעת סיטואציה מתאימה לתיקון המצב הזה, וברצוני להציע מספר הצעות.

יש כעת אפשרות לבטל את תיווך השטרות לא עלידי ביטול חוק הריבית, אלא עלידי הורדת הריבית של הכספים הניתנים לתיווך שטרות לרמת הריבית המקסימלית הקיימת בחוק. אם נוריד כעת את הריבית עד מילות קצרי-מועד (5.5% נטו, אפשר יהיה להפחית למפקדי את הריבית בתיווך שטרות ל-8% ברוטו או 5.6% נטו, ואז אפשר יהיה לכוון את הכספים האלה מתיווך שטרות לפקדונות בבנקים לזמן קצוב, כשהריבית המשתלמת עליה נטו היא 5.8%; והריבית של 8% ברוטו למפקדי בתיווך שטרות, פלוס עמלה לביקום עד 4% מקרבים את האחוז הזה קרוב מאוד לריבית המקסימלית שלפי חוק הריבית. קיימת אפשרות כזאת, אנו רואים שגם בלי מאמצים מכוונים פועלים כיום בשוק הכספים גורמים המצמצמים את היקף תיווך השטרות; מגדילים את היקף הפק' דוגות לזמן קצוב, ועלידי מאמצים מכוונים יותר ...

אריה בהיר (רפ"י):

יש ענין של נזילות.

זאב צור (המערך):

אפשר להתגבר על כך. זה יעלה בקנה אחד גם עם הצרכים של הרחבת המשק והכוונת האשראי.

כבר הדגשתי, שאם קיימת יציבות מחירים במצב שנוצר לאחר המלחמה, עם תקציב גרעוני, זו אולי הזדמנות בלתי חוזרת להשפיע על שוק הכספים במאמצים מכוונים כדי להוריד את שער הריבית, לחסל את המוסד הנקרא תיווך שטרות ולקיים את חוק הריבית המקסימלית הלכה למעשה. יתר על כן — וכאן אנכי להצעה נוספת — קיימת אפשרות לבטל לחלוטין את ההצמדה. אני סבור שהשער הרשמי של הלירה יכול להיות שער יציב ומתייציב. הפעלת האמצעים לביטול ההצמדה תחזק את יציבותה של הלירה. הורדת שער הריבית ויציבות המחירים — אלה יהיו מכלול של גורמים המאפשרים להגברת כוחה התחרותי של מוצרינו. מגמה זו מתייחסת גם לשורה של נושאים אחרים, כמו המסים. אנינו רואה הגיון בהדתת המסים הישירים, כמו מס הכנסה, במצב של תקציב גרעוני. זה ישפיע בעיקר להגברת כוח הקניה של בעלי ההכנסות הגבוהות ויפחיל גורמים אינפלציוניים. הדבר לא ישפיע על גידול הביקוש של בעלי ההכנסות הנמוכות, שמשם ההכנסה איננו מהווה אצלם גורם בעל משקל.

לעומת זאת אני סבור שבמידה שניתן בצד ההכנסות להשפיע על המדיניות הפיסקלית, צריך להוויל את הוצאות הייצור; להפחית את המכס על חומרי גלם, חלקי חילוף,

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (צור, נצר, שם טוב, קרגמן) —

סכנות גדולות שהיא יכולה גם לא להימשך — תהיה זו תוצאה חיובית ביותר של המדיניות שנקטה.

הבעיה היא: הישגים אלה שאין להתעלם מהם — באיזה מחיר הושגו. אנחנו לא התלהבנו יתר על המידה ממדיניות המיתון; היינו בעד מיתון הרבה יותר מתון מאשר נקט למעשה; לא התלהבנו גם מהפעילות הכלכלית הקדחתנית במשך עד שנת 1964. היינו בעד ריסון מסוים עד לגבול של תעסוקה מלאה. כי המחיר שנאלצנו לשלם בעד התוצאות החיוביות שהרגשתי: ירידה גדולה בעליית התוצר, ירידה גדולה בתפוקה ואבטלה גדולה מאד — המחיר הזה היה יקר למדי, וטוב שבחודשים האחרונים מסתמנת ירידה באבטלה. ברבע הראשון של שנת 1967 היינו עוד עדים להגדלה מסויימת במספר המובטלים. ברבע השני נעצרה ההגדלה. ברבע השלישי אנחנו עדים לירידה מסויימת במספר המובטלים.

אגב, המציאות הוכיחה שאותה אמת סטטיסטית, שדיברה על מאה אלף מחוסרי עבודה, היתה אמת סטטיסטית שלא השתקפה במדויק במציאות.

ישראל קרגמן (המערך):

אז היא לא יכולה להיות אמת סטטיסטית.

ויקטור שם טוב (מפ"ם):

אני חושב כי אמת שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, היא אמת סטטיסטית. אבל עובדה היא שלו היו היום מאה אלף מחוסרי עבודה — היה משהו מתפוצץ במשק הישראלי. יש היום כשלושים-ארבעים אלף דורשי עבודה, חלק מהם הם דורשי עבודה כרוניים, והתהליך הוא של צמצום מספר המובטלים.

כשאני מדבר על אבטלה, אני מביא בחשבון מאמצים שהממשלה צריכה לעשות לפתרון בעיות התעסוקה גם בשטחים שאנחנו מחזיקים עכשיו, ושם חוסר העבודה הוא קשה בהרבה, אפילו יותר מאשר במשק הישראלי.

כמה מהדוברים פה ניסו לסכם את מדיניות המיתון. אני חושב שזאת איננה שעת סיכום. אבל יש מקום לשאול את השאלה: האם קיים עוד המיתון? מכמה בחינות אני סבור שהמיתון כמדיניות מת, נקבר ואיננו. מעידים על כך כמה וכמה סימפטומים במשק: (א) הממשלה מנהלת בידועים מדיניות של תקציב גרעוני, בסדר גודל רציני מאד. זה נוגד מדיניות של מיתון. (ב) בזמן המיתון, בתקופה האחרונה, חל גידול באשראי לציבור ובאשראי לממשלה בסדר גודל של חצי מיליארד לירות. צעד זה נוגד מדיניות של מיתון. (ג) באותה תקופה חלה עליה גדולה, מורגשת מאד, במחירי התשלום במשק. גם מדיניות של הרחבה כזאת של אמצעי התשלום במשק נוגדת מדיניות של מיתון. ובצדק סבורים חברי כנסת שדיברו לפני וגם כלכלנים, שיש בהגדלה זו של אמצעי התשלום פוטנציאל של סכנות אינפלציוניות. זה הוא חומר נפץ העלול להתפוצץ, אם לא נשים לב לסכנה זו. אבל אל נגזים בהדגשת סכנת האינפלציה. עובדה היא שכל הצעדים שנקטו עד עכשיו בהרחבה המוניטרית, נקטו בהסכמת נגיד בנק ישראל, שאינו חשוד בעניינו באדישות לגבי המלחמה באינפלציה. הלא בכל פעם כאשר אמצעי התשלום עלו מעל לאחור נשקב בחוק, נגיד בנק ישראל בא לצלצל בפעמון-אזעקה. הפעם הגיש דין-וחשבון בהתאם לחוק, אבל לא צלצל בפעמון-אזעקה. הוא פשוט הציב לפנינו שלט שעליו היה כתוב: „היזהר, גבול לפניך!“. ההרחבה המוניטרית עד עכשיו היתה רצויה —

בתפקידה של היוזמה הציבורית, שבה לאחר הכל עלינו לתלות את חקונתנו העיקרית.

אני מניח שהתקציב הנוסף יסייע בידנו להתגבר בתקופה הקרובה על בעיות של חוסר עבודה וכן יסייע לפיתוח מפעלי מים, מפעלי תעשייה ועבודות ציבוריות שצוינו בתקציב. אבל זוהי רק ראשית דרך להתמודדות עם השאלות הגדולות שמלחמת ששת הימים והשינויים שהתהוו בעקבותיה הציגו לפנינו.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבריה-כנסת שם טוב.

ויקטור שם טוב (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. בעבר קיבלה הכנסת בקרירות ובאישיות רצון הגשת תקציבים נוספים על-ידי הממשלה. והנה הפעם האזנתי לכל המתווכחים ולא שמעתי הסתייגות לעצם הגשת התקציב הנוסף הזה. וזהו התקציב הנוסף השני תוך שלושה חודשים וחצי. הכנסת התנגדה בפעור, בצדק, במקרים מסויימים, להגשת תקציבים נוספים, מפני שהיו תקציבים נוספים מתוכננים; הממשלה ידעה באותם מקרים עוד בתחילת שנת התקציב שהיא תביא בהמשך השנה תקציב נוסף. על-ידי תכנונו של תקציב נוסף כזה היא מונעת מהכנסת את האפשרות לדון על תכנית הפעולה של הממשלה, המוצאת ביטויה במספרי התקציב; היא מונעת מהכנסת לראות את תכנית הממשלה בשלמותה עוד בתחילת שנת הכספים.

אבל המקרה של התקציבים הנוספים השנה אינו כזה. אלה אינם תקציבים נוספים מתוכננים. גם התקציב שהוצב עליו בכנסת בליווי פגיוס כליל ה-6 ביוני השנה, גם תקציב נוסף זה — הם תוצאה של סיבות שהזמן גרמן, במיוחד ובעיקר תוצאה של מלחמת ששת הימים.

מלחמה זו, שהיתה קצרה מאד, הביאה לתמורות גדולות; יחד עם זאת סבור אני שהמטרות הגדולות של ישראל, הן במישור הפוליטי והן במישור הכלכלי, נשארו אותן מטרת גם לאחר המלחמה. במישור הפוליטי המטרה העליונה, הנכספת, היתה ונשארה הסדר של שלום עם שכנינו הערבים, שלום שיש בו בטחון לישראל וצדק לערבים. ואינני סבור שיש ניגוד בין שניים אלה. במישור הכלכלי — המטרה הגדולה היתה ונשארה התקרבות לעצמאות כלכלית, הבראת המשק, חוך מאמץ גדול להגדלת הייצור והגדלת היצוא, שרק הוא יכול להביא להבראה מלאה של המשק. ובעניין זה חלו בשנה האחרונה, עוד בסוף שנת התקציב הקודמת, תמורות חיוביות.

עובדה חיובית ראשונה, שאין להתעלם ממנה, גם אם אנחנו באים עכשיו לנסות לעשות סיכום ראשון של מדיניות המיתון — יש לראות בצמצום הגרעון במאזן המסחרי, שהוא צמצום מורגש. יש בו ללא ספק גם אלמנטים קוגניטורליים, אך איש אינו יכול להתעלם מההישג, במיוחד אם נביא בחשבון מה היה קורה עם הגרעון במאזן המסחרי לולא מדיניות מרסנת מסויימת במשק.

עובדה חיובית שניה היא ללא ספק היציבות במחירים. שמעתי דעה אופטימית — הלוואי והיא תתאמת — שהאינדקס יכול לעמוד והוא לא יעלה עד סוף השנה. הפועלים השכירים וההסתדרות מעולם לא התלהבו מהצורך בתשלום תוספת יוקר; הם היו תמיד בעד בלימת היוקר, והיו מעדיפים שלא יהיה יוקר, כדי שלא יהיה צורך בתשלום תוספת יוקר. ואם היציבות המסתמנת במחירים תימשך — ויש

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בחסון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (שמיטוב, נצור, גולן) —

יש כסף והוא מחזיק אותו בידיו. במשק קיימת עוד פסיכו-
לוגיה של מיתון ואנשים עוץ אינם מעזים להשקיע את
כספם, וכך הכסף רדום, אינו מופעל, והמשק אינו יכול לצאת
מהדיפרסיה בה הוא נתון.

בסיום פרק זה של דבריו רוצה אני עוד להדגיש,
שמעולם לא היינו בעד אינפלציה ולא התלהבנו מאינפלציה.
אנחנו בעד הוצאת המשק מדפליציה קשה מבלי להכניס
אותו לאינפלציה דוהרת. לכן אני חוזר ומדגיש, שדרושים
צעדים לטווח ארוך שיביטחו את הבראת המשק, והאמצעי
לכן הוא אחד: הגדלת היצוא. אם מדובר בריפוי מחלת
האבטלה, הרי אני חושב שבטווח ארוך צריכה מדיניותנו
להיות מדיניות של יצוא אבטלה, אקספורט של אבטלה על-ידי
הגדלת הייצור במשק והגדלת היצוא.

ושוב נשאלת השאלה — כיצד לעודד את היצוא, וצר
לי ששר המסחר והתעשייה אינו כאן ברגע זה. הייתי רוצה
לומר, שאם שוב ישימו כל הזמן את העין על בעיית השכר
כפתרון לעידוד היצוא, ולא יכלו בדרך של שינוי הסטרוק-
טורה כולה של התעשייה הישראלית, בדרך של הבראת
מבנה ההון שלה, ובקשר לזה יש משהו רציני בתקציב זה,
כי אז לא נוכל להתקדם לקראת הגדלת היצוא, זאת אומרת —
להבריא את המשק.

התקציב הנוסף נתון ביטוי למדיניות של פרידה מהמיתון.
ושימו לב חברי הכנסת: התחלת המיתון באה בסיומו של
צמצום תקציב הפיתוח; הפרידה מהמיתון באה בסיומו של
הרחבת תקציב הפיתוח, והרחבה לא זעירה, אלא בולטת,
הרחבה של קרוב לחצי מיליארד לירות. עובדה זו גונתה לנו
אפשרות להביע אופטימיות, אם כי בשלב זה אופטימיות
זעירה, לגבי מצב המשק הישראלי בעתיד הקרוב.

היו"ר ד. נצור:

רשות הדיבור לחברי הכנסת יצחק גולן, ואחריו — לחברי
הכנסת שמואל תמיר.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. דיון בתקציב נוסף
הוא הזדמנות נאותה לבידור-ביניים של בעיות כלכליות
אקטואליות. הוא גם הזדמנות לעמוד על שלבי הביצוע של
המדיניות הכלכלית מטעם הממשלה. דבר זה חל בעיקר
על תקציב נוסף זה, שהוא בעל היתקף גדול של 500 מיליון
לירות, ושבוודאי השלכתו על תהליכי המשק תהיה לא
מועטה.

כן אין ספק, חברי הכנסת, כי מצבנו הכלכלי מושפע
מאד מצורכי הבטחון שלנו, וגם אולי מהמציאות הטיטור-
יאלית החדשה, אבל דווקא צרכים אלה מחייבים המשכה
של המדיניות הכלכלית הנקוטה בידי הממשלה ביתר עקביות.

לא חל כל שינוי במגמות הכלכליות, מפני שההכרח
בחתירה ליתר עצמאות כלכלית הוכח בימים אלה ביתר
שאת. וקופת ההוצאות של מטבע חוץ ברגע זה איננה
צריכה לסנוור את עינינו. נהפוך הוא: אנו חייבים ליכור
כי לולא עזרת יהודי הגולה, שהגיעה לשיעורים בלתי-
רגילים, היינו נתונים במצב חמור ביותר מבחינת מטבע
חוץ.

גברתי היושבת-ראש, מדיניות המיתון יכולה לזקוף על
חשבונה כמה הישגים בעלי חשיבות רבה. קודם כל, לאחר
שבמשך שנים עלה הגרעון במאון המסחרי ב-5% בממוצע
שנתי, הרי בשנתיים ורבע האחרונות חלה בו ירידה ב-170
מיליון דולר, שהם כ-38%. שנית, ניכרת יציבות רבה במ-

הוא אומר — אך עד כאן, ולא יותר. אם תבוא הרחבה
מוניטרית נוספת — יש פה כבר סכנה.

זאת אומרת: אנחנו נמצאים עכשיו במשק שלנו במצב
כזה שהזורמו כספים, הממשלה ביצעה מדיניות של גרעון
תקציבי, היתה עליה באשראי, אנחנו מצביעים עכשיו על
תקציב נוסף שהוא כולו אינפלציוני. הבעיה היא אם מהצבר
זה של כסף במשק צמח גם פעילות כלכלית שתגדיל את
הייצור ותעלה את היצוא. זהו הענין שמעניין אותנו.

יש לעשות כמה וכמה דברים, כדי שהכסף שנמצא היום
כבר בציבור ובמשק יופעל, יופעל בצורה נכונה, ואז נשאלת
השאלה מה לעשות, כדי שדבר זה יהיה.

לפני חצי שנה הבחנו בהקשר זה כשני שלבים של
התפתחות, וכעשוי עלינו להבחין באותם שני שלבים: מה
יש לעשות בטווח הקצר, ומה יש לעשות בטווח הארוך.
בטווח הקצר יש לעשות להגדלת התעסוקה, זאת אומרת
לסיים תהליך של בלימת האבטלה ולהגיע לא ליתר-תעסוקה
של 1964, לא לתת-תעסוקה של 1965, אלא לתעסוקה מלאה,
באותו אחוז הקנימי של דורשי עבודה שנתלווה תמיד במשק
שלנו, גם כשהיתה לנו תקופה של פרסופריטי.

כיצד עושים זאת? אני סבור שיש צורך — גם כדי לעודד
את היצוא — להגדיל את הביקוש המקומי.

חברי הכנסת, איש לא יוכל להכחיש את העובדה שההכ-
נסה הפנויה של השכירים וכוח הקניה שלהם נחלש בתקופה
האחרונה. עובדה היא שפעמיים לא שולמה תוספת יוקר, וזה
קיצץ מכוח הקניה של השכירים. עובדה היא שהטלנו מילון
בטחון, אמנם וולונטארי, אבל הרבה מאד מהשכירים נתנו
מכספם, ונתנו ביד רחבה; עובדה היא שאנחנו מצביעים
עכשיו על חוק נוסף, המגדיל את מילווה הבטחון ב-50
מיליון לירות; עובדה נוספת היא שהטלנו גם היטל בטחון.
כל זה מצמצם את ההכנסה הפנויה ואת כוח הקניה של
המוני האורחים, של השכירים בראש וראשונה וכן גם של
חלק מהעצמאיים.

אם אנחנו רוצים לתת למשק דחיפה מחודשת, אנחנו
מוכרחים לעשות להגדלת ההכנסה הפנויה של השכירים
וחלק מהעצמאיים. ואומר עכשיו דבר דווקא מנקודת ראות
אותם חברי כנסת שאינם רוצים להמליץ על העלאת שכר,
אפילו אותה העלאת שעליה כבר התחייבה הממשלה ושאותה
תבעה ההסתדרות. הנה הממשלה ביטלה את העלאת מחיר
הבנוני, ועל-ידי כך ויתרה על הכנסה של 50—60 מיליון
לירות. זו היא הוצאה במשק שהיא כולה מטבע-חוץ. אני
לא בא לערער עכשיו על ביטול העלאת מחיר הדלק, אבל
הייתי רוצה לומר, שאילו היינו נאלצים לבחור בין הורדת
מחיר הבנוני ויתור על 50 מיליון לירות, לבין ביטול מילווה
חובה או החרת חסכון חובה לשכירים עד להכנסה מסוימת,
גם כפיצוי על איתשולם תוספת היותך או העלאת השכר,
הרי לא היינו מעלים את הוצאות הייצור, היינו מפצים
במקצת את השכירים ומבכירים את כוח הקניה שלהם, וזה
היה דבר חיובי מכל הבחינות. אני חושב שהממשלה חייבת
עוד לתת את דעתה על ביטול מילווה קליטה או החרת
מוקדמת של חסכון חובה ומילווה קליטה לגבי סוג מסוים
של שכירים, וכל זאת כדי לחזק את כוח הקניה שלהם
ולהגדיל את כלל הביקוש המקומי.

עובדה היא כי בשנה האחרונה נשתנתה חלוקת ההכנסה
הלאומית לרעת סוג מסוים של שכירים. יש במשק כסף;
החסכוניות בנקים גדלים, אבל אם נעשה סקר, ברור לי כי
נמצא שלהמוני השכירים אין חלק בזה. לחלק אחר בציבור

חוברת מ', ישיבה ר"ז

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (גולן) —

אם רק 20% מהתוצר הלאומי. אין זה מספיק. עלינו להגיע ל-40%. הדבר קשה ומסובך, אבל אני חושב שהוא אפשרי. לשם כך דרושים לנו עליה והשקעות פרטיות בעיקר, כאוויר לגשמה. „כנס המיליונרים“ (נדמה לי שהכינוי איננו מוצלח ביותר) היה יומה מוצלחת בכיוון זה. השאלה היא באיזו מידה נדע לספק את הרצון הטוב שבא לידי ביטוי בכנס זה. ובאיזו מידה אנו מוכנים להאזין לביקורת הקונסטרוקטיבית שהושמעה עליידי כמה אישים חשובים שהשתתפו בו, וכן באיזו מידה אנו מוכנים להתחשב בה בפעולה המעשית, גם אם יש הסברים לתופעות שליליות שפשו במשק. ישנן תופעות שהן במישור האדמיניסטרטיבי: הביורוקרטיה המיותרת, חוסר יעילות בטיפול בלקוחות, הסדרי מימון לקויים, המחייבים תיקון. ויש פגמים במישור המדיניות, כגון יחסי עבודה, שיטות פיטורין, שכר ומסים.

רבותי, לא אאריך דיבור על כך. אבל אני רואה פגם חמור בהעדר חקיקה בענייני פיטורין. הדבר עוד יתגסם בנו. כן חושב אני שבשיטות הפיטורין הקיימות לא נוכל לייעל את המשק ולקלוט מוצרים בעבודה.

אני מקווה שלקראת הדיון במדיניות השכר לשנה הקרובה תדע ההסתדרות לשמור על כך שלא תהיינה עליות שכר כלשהן, כדי לא להעלות שוב את הוצאות הייצור ולפגוע פגיעה נוספת בכבוש ההתחרות שלנו.

אשר למיסוי, ברצוני להעיר שתי הערות: הערה ראשונה — הפחתת שיעורי המסים העקיפים על מספר מוצרים היתה בהחלט דבר כעת. אולם ברצוני להעיר, כי אם הכוונה היא לעודד צריכה, הרי נראה לי שצריך היה לכוון זאת לשטח יותר רחב של מוצרים, ולא דווקא למוצרים שלגביהם נעשה הדבר. אותם עשרים וחמישה או שלושים מיליון לירות הפחתה במסים, אפשר היה לפזר על פני מספר גדול יותר של מוצרים החיוניים לציבור.

הערה השנייה נוגעת לשאלת מס ההכנסה. אם שר האוצר מעלה את הנימוק של צורכי הבטחון, כפי שעשה באחד משידוריו ברדיו, כי אז אני מרים ידיים. כולנו הסכמנו להיטל בטחון, אף אחד לא ניסה אפילו להרהר אחרי החלטה זו. אולם אם הכוונה היא להשתמש במס כמכשיר לביצוע מדיניות כלכלית, הרי יש לדעתו לשקול הורדת שיעורי מס ההכנסה, וזאת כדי להעלות רווחיות התעשייה והיצוא, ולעודד במקצת את הביקוש הנתון בירידה חריפה מדי. אולי כדאי לבטל את מילווה הקליטה, או להקטין את מס ההכנסה באזורים מסוימים. לי נראה שהדבר לא יביא להפסד כספי ניכר. בזמנו החליטה הכנסת על הקלות במס, לאור המלצות ועדת צדוק, אבל לצערי בוטלו הקלות אלו לפני שנתיים והמס שוב הועלה. אני חושב שההורדת שיעורי המסים יהיה צעד נכון יותר מאשר החנינה שניתנה, או הלבנת היתר שחור, שכנראה אינה מביאה לשום תוצאות, כי אנשים אינם עומדים בתור להכריז על הונם השחור. לעומת זאת אם שיעורי המס יהיו סבירים יותר, לא יהיה כדאי למשתמשים להשתמש מתשלום המס.

חברי הכנסת, אנו ערוכים יותר לקליטת השקעות גדולות במפעלי ענק, כמו תשלובת ערד או ים-המלח. אני מעריך זאת ומחייב זאת. מפעל ים-המלח — הייצור בו מיועד כולו ליצוא. לעומת זאת יש ספק אם אנו ערוכים להציע הצעות ופרויקטים למשקיע הקטן. מדוע אני מדגיש זאת? כי זוהי עכשיו הבעיה המרכזית של העליה העתידית לבוא. יהיה זה לדעתי דיבור שטחי מאד על עליה מארצות

חירים, אשר הסירה לעת עתה את הוויכוח על תוספת יוקר מעל סדריו. אני מקווה שלא נצטרך להעלותו עוד. לא יהיה יוקר, לא נצטרך לשלם תוספת יוקר. שלישית, מוסר העבודה עלה, שופר היחס לעבודה, חוסלה מכת ההיעדרות מהעבודה וכו'. ברם כל זה הושג במחיר ירידה תלולה מאד בצמיחה של המשק. התוצר גדל השנה כנראה בתאווה אחד בלבד, ובמחיר של אבטלה לא מועטה. ומכיוון שהמיתון החל להידרדר לשפל, הגיעו הממשלה ובנק ישראל למסקנה שיש צורך בפעילות למען מתן את המיתון. הממשלה הגישה תקציב גרעוני עם תקציב פיתוח גדול, ואשר עתה עם הגשת התקציב הנוסף, יוגדל עוד יותר, ובנק ישראל הפחית את שיעורי הנזילות, הרחיב במידה ניכרת את האשראי לציבור, איפשר נכיון-משנה, מימון יצוא וכו'. בימים האחרונים צעדה הממשלה צעד נוסף בכיוון זה והפחיתה שיעורי המס העקיף על 13 מוצרים; ואף החזירה לקדמותו מחיר הדלק.

חוק תקופה של שנה, עד אפריל 1967, עלו אמצעי התשלום ב-15%. ונגיד בנק ישראל הגיש דו"ח, כפי שמחייב החוק. אבל כנראה בחודשי מאי-יוני עלו שוב אמצעי התשלום בשיעורים גבוהים למדי. וזו היתה תופעה צפויה, לאחר שבנק ישראל הרחיב ביוזמתו את הנזילות במשק. אולם מעניין שעל אף זאת לא הורגשו כל חצים אינפלציוניים ואינה מורגשת כל עליה במחירים. מצב זה מוסבר קודם כל בשינוי ההתנהגות של הציבור, הנמנע מקניות וממוצאות כספיות מיותרות. התנהגות זו כשלעצמה היא חיובית. ואף היא תוצאה ממדיניות המיתון. כאשר אין ציפיה לעליית מחירים ועליית שכר, וכאשר המצב בשוק העבודה אינו יציב כל-כך, גובר החסכון.

אולם יש במצב זה גם צד שלילי, מפני שהמשק נשאר בקפאנו ונגלגלו לא נעו, על אף הנזילות הרבה במשק. צדק נגיד בנק ישראל באמרו שבאמצעים מוניטריים בלבד לא יכריאו את המשק. אולי יכולים הם לסייע לכך, אבל לא יותר מזה.

אני רוצה לומר לשר המסחר והתעשייה, ממלא מקומו של שר האוצר, שאני מסכים אתו לגבי העקרון, שבתקופת דפלציה מותר וצריך להגיש תקציב גרעוני. הבעיה איננה עקרונית. הבעיה היא כמותית, של גודל והיקף התקציב הגרעוני. אני חושב שבבחורם זה הגענו לגבול. הנעת גלגלי המשק בכיוון הנכון — כלומר הגברת הייצור למען יצוא — קשורה ברפורמה סטרוקטורלית, כלומר, בשינוי במבנה התעסוקה וההשקעות. וסוג טרם חלה תוויה רצינית. אין עוד באפשרותנו לקלוט מחוסרי עבודה בתעשיות יצוא. ועל כן אנו מזרימים, ובצדק — כי אין לסבול מחוסרי עבודה בתוכנו — באמצעות התקציב הנוסף סכומים ניכרים לבניה, לבנינים ציבוריים שאמנם יהיו נחוצים, אבל אין ספק שרבים מהם יכלו להמתין, ואין בנייתם אפשרית היה לדחות לעוד זמן-מה, לולא הצורך הדוחק במתן תעסוקה.

התקציב הנוסף שלפנינו מבטא את מגמתה של הממשלה להגביר את הפעילות הכלכלית ואת התעסוקה. מסך של 522 מיליון לירות מוקצב סך של 472 מיליון לירות לתקציב הפיתוח, ובו הסעיף הגדול ביותר הוא סעיף התעשייה והמלאכה, לו מוקצב סך 225 מיליון לירות. לעומת 85 מיליון לירות בתקציב המקורי. וזהו מגמה חיובית ביותר. כי הרי התעשייה מיועדת להיות אבן-יסוד של הייצור, ואחת ממטרותיה של מדיניות המיתון היא לתת משקל יתר לענפי תעשיית היצוא או ענפי תעשייה המחליפים יבוא. אנו מייצ-

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (גולן, נצר, ש. תמיר, טובי) —

לאתגר הגדול של יישוב רמת-הגולן, השומרון, יהודה, הרצועה, מורח ירושלים; כל זה כאילו אינו קיים.

מתוך תקציב של חצי מיליארד לירות, כאשר לשלוש הנקודות הללו, המרכזיות בחינוך, מתחשב התקציב, והממשלה הזאת, שהפכה לאחרונה לממשלת הזיגוגים והנסיגות, דנה בפעם החמישית בשינוי עמדה לגבי בעיית הפליטים, וכאשר אתמול הסתבר שגם בארץ הממשלה נפלה שלהבת והם מדברים על מסירת ריבונות בארץ-ישראל המערבית חזרה לחוסיין, כאשר אתה מצרף את כל הנקודות הללו, אינך יכול שלא לבוא למסקנה שהתקציב הזה בשתיקתו, בשיגרתו, במה שחסר בו, באיטיותו לבעיות המדינה והעם, זה תקציב של נסיגה מדינית, של קו ומגמה המתכוונים להחזיר שטחי ארץ-ישראל משוחררים לאויב. זה ביטוי למדיניות תבוסנית.

יתר על כן, כאשר ארבעה חודשים אחרי מלחמת ששת הימים בא תקציב שאין בו התנחלות מרכזית בגדה, אין בו עליה, זה ביטוי לפשיטת-רגל של הציונות, ויתור על ארץ גדולה, על עם גדול, חזרה לגיטו הצר בין קלקיליה והרצליה. הגיעו דברים לידי כך שרבים בעם הזה אומרים היום: על הממשלה איננו סומך, אני סומך על הערבים שיהיו קשר עורף.

היום העם הזה כולו נושם תודעה של בשורה; העם הזה יודע היום שבגבולות בטחונו הם רמת-הגולן ותעלת סואץ; העם הזה יודע גם שפירוש הדבר מיעוט ערבי גדול. הוא יודע שמתחייבת מכאן עליה גדולה והמונית. ועליה מחייבת שינוי משטר משקי במיסוי, בביטול פיקוח על מטבע חוץ, באשראי חופשי, במהפכה רדיקלית ביחס ליוזמת הפרט. התקציב הזה כמות שהוא לא רק שלא יביא לעליה, הוא אפילו לא ימנע ירידה. הממשלה אינה מכונה לשינוי יסודי במבנה המשק; האופוזיציה הזמנית לשעבר של רפי"י נתונה ראשה ורובה בתמרונים פנים, והאופוזיציה הראשית לשעבר של חירות עודה שקועה בוחיות דעת והנאה עצמית מישיבה בקצה הממשלה ואין דעתה פנויה לבעיות אלה. הכנסת סבורה שעליה לחזור לתורשים ימים אחרי שתטביע את חותמה הפורמלי על התקציב המוגש לה.

העם הגדול הזה, הצבא האדיר הזה, העם הנפלא הזה קיבלו בשעתם היפה ביותר הנהגה צרת אופק, הססנית, מחמיצה יום-יום שעת כושר היסטורית, שאולי לא תחזור עוד שנית. אין לנו אומן בממשלה הזאת ובתקציב התבוסני שלה. אנו לא נצביע בעדו.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, התקציב הנוסף בסך 522 מיליון לירות, המוצע לנו, הוא חלק בלתי-נפרד ממדיניות המלחמה, בה פתחה ממשלת ישראל ב-5 ביוני. התנגדנו למלחמה, כי זרה היא לאינטרסים האמיתיים של ישראל ועם ישראל, לאינטרס השלום והבטחון, לעתיד היחסים בין ישראל ושכנותיה הערביות. לכן מתנגדים אנו גם לצעדים הקשורים במלחמה זאת. תקציבים נוספים אלה מטילים עול כבד על המוני העם. בהיותם קשורים במילואות חוץ נוספים — רק יגבירו את תלותה של ישראל בהון הזר.

אמנם מנחמים את המוני העם, שכל המסים החדשים והמילואות נחוצים הם למלחמה ולבטחון, ועתה מוסיפים:

הרווחה, אם מצדנו לא תהיה הכנה כלכלית לקליטת עולים מארצות הרווחה. העליה הגדולה שאנו מייחלים לה, לא תהיה עליה של משקיעים גדולים, אלא של בעלי אמצעים בינוניים. כל ההסברה שלנו למען העליה תהיה פגומה, אם לא נהיה מוכנים לקליטת עליה מסוג זה. באמריקה הלטינית, למשל, יש קיבוץ יהודי חשוב מאד, שהוא אולי המועמד הראשון לעליה זאת, יותר מאשר כל קיבוץ יהודי אחר. יהודי ארגנטינה ואורוגוואי אם יעלו, הרי ירצו להמשיך כעצמאיים במלאכה ובתעשייה. הם אינם בעלי אמצעים גדולים. להם צריכה להיות נתונה דאגתנו העיקרית. עלידי הכות פרויקטים שנוכל להציע להם ללא טפסים וללא בירוקרטיה מיותרת. אני סבור שזוהי בעיית הבעיות של התקופה, לפניה אנחנו עומדים.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. תקציב, וגם תקציב ביניים, הוא ביטוי למדיניות. כאשר אתה מעיין בתקציב הזה של חצי מיליארד לירות, מסתבר שכאילו לא אירע דבר מאז הוחלט על התקציב הכללי. לאחר חודש של פגרה, ולפני חודשים נוספים של פגרה, שעה ששר החוץ אמר אתמול שבמים אלה ממש נחתכים דברים גורליים לעתיד המדינה והעם, מתאספת הכנסת לארבע שעות כדי לשים את החותמת האוטומטית על התקציב המוגש לה, ואין בדיון זה דבר וחצי דבר על הבעיות הרציניות של חיינו שיקבעו את עצם קיום העם הזה והמדינה הזאת. יחסו של התקציב הזה למלחמת ששת הימים, כפי שמכנים אותה משום-מה, הוא יחס כאל פעולת תגמול גדולה ולא כאל מלחמה שמשמעותה היא אולי אדירה יותר ממלחמת העצמאות. אם היה בא אל הבית הזה משהו שלא היה בארץ ארבעה חודשים ולא ידע על שהתרחש, היה שומע אותו דיון שקדם למלחמת ששת הימים, בהבדל של כמה ניואנסים בלבד.

התקציב הזה, גברתי היושבת-ראש, אטום לחלוטין, או כמעט לחלוטין, לשלושת הנושאים המרכזיים בחיינו. אחד הנושאים הוא העליה, שהתקציב עם כל הפריטים שבו אינו מקדיש כמעט דבר לקליטתה ולריתוקה.

היו לנו כאן אלפי מתנדבים, חלק מהם אפילו חתמו על נכונות להתנדב. גם הם נסעו. אינני יודע כיצד מעינים מנהיגים בארץ הזאת לדבר על עליה גדולה מברית-המועצות, כאשר איננו מסוגלים לקלוט אלפים—שלושת אלפים מתנדבים. אין בתקציב זה משום מענה כלשהו לנושא המרכזי הזה, שהיום ברור כבר לכל שהוא המפתח לכל. לפני שנתיים, כאשר העליית זאת בכנסת, אמרו שענין העליה אינו נושא לדיון בתקציב. היום ברור לכל שזו שאלת חיים לעצם קיום המדינה. אין בתקציב הזה רמז לנושא שני, שכל מי שמתכוון רצינית להישאר בגבולות החדשים חייב לטפל בו, וזה שיקום הפליטים הנתונים בתחומי ארץ-ישראל. לא מלה, לא רמו, לא דיבור על מפעל נסיוני, כאילו הנושא אינו קיים, או כאילו ברור מראש שלא יהיו לנו לא שטחים ולא פליטים.

ועל הכל, אין בתקציב הזה — פרט לסעיף-משנה על היאחזויות, בסכום לא גדול — כל סעיף של ממש הקשור להנחלות בשטחי ארץ-ישראל המשוחררים. היכן המענה

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (טובי) —

העם יידעו מנסיגה העצמי להעריך את האסון שבמדיניות זו של הממשלה, יידעו להעריך את עמדתה הפטריסטית של מפלגתו הקומוניסטית, שבעמדתה נגד המלחמה מחזקת היא את הגשר שעתידי עם ישראל לעבור עליו לשלום וללידות עם העמים הערביים.

חברי הכנסת, אך שלושה חודשים עברו מאז היום הגורלי של פתיחת המלחמה והנה ההתפתחויות והעובדות המתגלות מאשרות את נכונות הדברים שאמרנו עוד ביום הראשון של פתיחת המלחמה: לא לשם הגנת המולדת התנהלה המלחמה. זאת היתה מלחמה שהמעוניינים בה היו הכוחות האימפריאליסטיים, שבעזרת שליטי ישראל התכוונו להנחית מכה ניצחת על ראש העמים הערביים המתעוררים ותנועת השחרור הלאומי באזור, להפיל משטרים שעמדו נגד האינטרסים הכלכליים והאינטרסטיים של האימפריאליסטים, ולהחזיר את העמים הערביים לשלי מדיניות המסורתיות. זאת היתה מלחמה שחוגי השלטון בישראל רצו בה כדי לכפות הסדרים התואמים את שאיפות ההתפשטות הטריטוריאלית והחיסול הסופי של זכויות העם הערבי הפלשתינאי, ומה אנו רואים כיום לעומת הדיבורים של ראשי השלטון על הגנת המולדת ומלחמת הקיום של העם שהיו שגורים בפיהם? הגנת המולדת, כפי שמסביר אותה שר הבטחון מר משה דיין, היא להרחיב את שטח המחיה של ישראל, מושגים בעלי צליל מוכר מאז בתולדות העמים. הגנת המולדת ומלחמת העם על קיומו, כפי שמבין אותה השר אלוך, היא להצביע את גבולות ישראל לאורך הירדן. הגנת המולדת נוסח ראש הממשלה מר אשכול היא להפוך את תעלת סואץ לגבול הטבעי של ישראל — כפי שהכריז בעת ביקורו בשבוע שעבר באזור התעלה. הממשלה רימזה את העם כשהולכה אותו למלחמה תוקפנית, למלחמה לטובת האימפריאליסטים, למלחמת כיבושים, בשם הגנה על קיום ובשם השגת שלום ובטחון.

בימים הראשונים אחרי המלחמה טיפחו ראשי השלטון אשליה, שכאילו הגיעה השעה הגואלת, שעה שייאלצו המדינות הערביות, ביחד או בנפרד, לנהל משאומתן ולכרות הסכמי שלום עם ישראל.

אנחנו שואפים — זוהי שאיפתו הכנה של העם בישראל — להגיע ליום שבו תיפסק האכזר, ליום שבו יכרתו הסכמי שלום בין ישראל ושכנותיה הערביות. אך הזהירות תמיד מפני המחשבה הפסולה שבדרך המלחמה והכוח הצבאי, ושעל ראשי הכידונים יושג השלום. מפני זה הזהרנו מהיום הראשון של פתיחת המלחמה, ועתה, לאחר כל הנצחונות הצבאיים — השלום לא רק שלא נראה באופק, אלא רחוק הוא עוד יותר.

חברי הכנסת בן-גוריון יודע לומר לעם, בכינוס מפלגתו, שרק תמימים יחשבו שהמלחמה הזאת תביא את השלום. וקרא להתכונן כבר עתה למלחמות הבאות. הממשלה מגנה את ועידת הפסיגה הערבית בחרטום, מפני שלא הסכימה לפתוח במשאומתן לשלום בתנאי הדיקטט הצבאי והכיבוש. וזה תוך התעלמות פסאליה מן העובדה שוועידת חרטום הכריעה לטובת הדרך המדינית, זאת אומרת: דרך השלום לפתרון הסכסוך, והושתקו בה קולות האוטוריטטים וההרפתקנים מסוגו של שוקיירי.

הזהרנו את הממשלה, ואנו חוזרים ואומרים עתה: לא בכוח הנשק יושג המשאומתן והשלום, לא בכיבושים ובדיכויים זכויות העם הוותיק. דרך זו תרחיק את השלום שהעם זקוק לו. לא, רבותי חברי הכנסת, לשלום יש דרך אחרת, השלום

גם לפיתוח. אבל כאן משתלבים באופן המובהק ביותר מדיניות המלחמה האנטי-עממית עם מדיניות שירות ההון המונופוליסטי הגדול, הור והמקומי. לא את האינטרסים הלאומיים מקדמת המלחמה ותוצאותיה, אלא אינטרסים וריס ואינטרסים של הבורגנות הגדולה, הזרה והמקומית.

הנה עומד לפנינו תקציב נוסף זה, בסך של למעלה מחצי מיליארד לירות. מה אנו רואים בסעיפי ההוצאה? 50 מיליון לירות מתווספים לאותם 250 מיליון ממילווה הבטחון שכבר שובצו בתקציב נוסף קודם, לצורכי המלחמה ישירות. מה 472 מיליון לירות הנוספות המוקצבות עכשיו לתקציב הפיתוח — למעלה מ-300 מיליון לירות ילכו למעשה לעידוד התעשיינים והמשקיעים למיניהם. מזה סכום של 225 מיליון לירות יוקצב לתעשייה, ועל-פי המסורת ימצאו את דרכם לכיסי גדולי התעשיינים והמשקיעים. למלאכה יוענקו מזה רק מיליון יורבע, מסכום גדול זה 30 מיליון הם פשוט מענקים לתעשיינים ומשקיעים, בלא כחל ושרק, בהתאם לחוק לעידוד השקעות הון. מסכום זה יוקצבו גם 120 מיליון לחברה חדשה שתוקם למימון התעשיית, ועד כה לא ברור איך ובאילו צינורות יגיעו הכספים לכיסיהם של התעשיינים הגדולים והמשקיעים.

אי-אפשר שלא להצביע בוודאות על העובדה שכאן אנו עומדים לפני מהדורות חדשות של גימני לוי מנצרת עליות ומשקיעים אחרים, שמקבלים הלוואות גדולות לעומת השקעות פיקטיביות שלא היו ולא נבראו ומפיקים מכל זה רווחים בעשרות מיליונים לירות.

7 מיליון לירות ישולשל שוב לבעלי המלון "הילטון", כשהממשלה ערבה לרווחיהם של המשקיעים ה"מיסכנים" ו"המפסידים", ועל משלם המסים הישראלי לשלם להם את הרווחים הגדולים מדי שנה בשנה.

אי-אפשר להשתחרר מן הרושם שתקציב זה הוא בהשראת כינוס שישים המיליונרים מארצות-הברית, מאנגליה וממקומות אחרים, שנערך בירושלים ב-9 וב-10 באוגוסט, ואשר התכנס בשם דאגה לאומית בכיכול המדינת ישראל ולכלי כלתה, אך הצטיין בדאגה מופרזת להבטחת מקסימום רווחים למונופוליסטים וריס אלה.

בכינוס זה נשמעו מפי המיליונר קלור ודומיו מלים כדברונות נגד מה שהם קראו "מסר העבודה הירוד" של הפועל בישראל, נגד רמת התנאים הסוציאליים המופרזים לדעתם, שאינם תואמים את צורכי תעשיית הייצור, נגד חוספת היוקר, ואף דרשו שינוי חוקי העבודה בישראל, לרעת העובדים. ראש הממשלה ושר האוצר גם הבטיחו רבות לבעלי המאה שהפכו להיות בעלי הדעה. השר פנחס ספיר הבטיח לכנס המיליונרים הקפאת שכר מוחלט עד שנת 1970; הקפאת התנאים הסוציאליים והגבלת שיעור העליה ברמת החיים. חוגי הממשלה מנסים לגייס משקיעים ובעלי אינטרסים כלכליים לשם ניצול אוצרות הטבע בשטחים הכבושים, וזה לשם הגברת התמיכה הפוליטית בחוץ-לארץ במדיניות המלחמה והכיבוש של הממשלה.

חוגי הממשלה מבטיחים עתה גדולות, לחלץ את המשק ממכת המיתון והאבטלה. אך העובדה המכרעת ביחס לתקציב נוסף זה, כמו לתקציב הנוסף שקדם לו, היא שהוא ביטוי למדיניות המלחמה והתוקפנות, ולמדיניות שירות ההון הגדול, שהממשלה מנסה לשפר ולשפר על חשבון רמת חייהם של העמלים והמוני העם.

ואם עד עתה קשה לרוב הציבור להבין את המשמעות האמיתית והטראגית של מדיניות זו — יבוא יום והמוני

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (טובי, נצר, כהנא) —

לא פטרו כאן בלי קרבות כספיים מרובים, ואולי אפילו יותר גדולים מאשר יהדות הגולה. אינני יכול להתעלם מאותו מעמד של ישיבת הכנסת ביום פרוץ הקרבות, שבו נדונו חוקים פסקליים, והכנסת הטילה על אורחי המדינה עול כספי נוסף על הקיים, אותם אורחי המדינה אשר שבועות שלמים לפני כן נפגעו מבחינה כלכלית, כי רוב רובם של המפרנסים במדינה גויסו לצבא והם אשר צריכים היו מכס־ פיהם להשתתף בכלכלת ההוצאות שהמלחמה הטילה עליהם. מותר לנו לומר, שאפילו מבחינה זו אין לראות את תור־ מתם של תושבי המדינה כנופלת במשהו מתרומתה של יהדות הגולה, ובוודאי לא אפריו אם אומר שהיא עולה עליה. אולם לא זה העיקר. העיקר הוא שאין אנו יכולים להשלים עם כך שבמחנה הכספים מילאה יהדות הגולה את חובתה כלפי העם וכלפי קיומו.

הנני מצטער לאמור שאיננו מרגישים כל הד תביעה העיקרית שלנו, והיא — עליה. והנני מצטער עוד יותר על כך שעלי לאמור שאין אנו מוצאים דרכים נאותות להעלות תביעה זו בפני העם שבתפוצות.

אנו כמעט שמשלימים עם כך שענייני רמת חיים ובדומה לזה משמשים תירוץ מספיק להעדר העליה. נמנה לי שהכרחת כאן רביזיה יסודית בגישה לעניין.

אני מבין יפה גילוי פטרויות גם בתפוצות, הבא לידי ביטוי בתביעה לא להחזיר שטחים אשר שוחררו, אבל אין בדברים האלה כל משמעות, אם אינם מלווים בזרם של עליה ארצה, מפני שאין מחזיקים בשטחים משוחררים בלי אנשים.

ואפילו אותה התנדבות של צעירים שבאו לתקופת־מח ארצה, אינה עומדת בשום יחס לתביעה. ואיני מדבר מתוך אספקלריה של מתנדבים מאוכזבים, אשר גם הם קיימים ואשר אולי אצל בודדים מהם לא בא לידי סיפוק הסיכוי להרפתקנות שקשרו עם התנדבותם. אני מדבר מתוך הכרת מתנדבים אשר באו על סיפוקם בישוים חקלאיים של פועלי אגודת ישראל, בחפציהם ובשעלבים ודומיהם, מתנדבים אשר עם היותם אקדמאים, עם היותם בעלי מקצוע, מצאו סיפוק רב בעבודה החקלאית במסגרת שנודמנו אליה, ומצאו את הסי־ פוק גם מפני שהרגישו שאכן הם ממלאים תפקיד ומגיעה להם תודה על התפקיד שמילאו. עם כל הצדדים החיוביים שבה־ נדבות זו, אין היא עונה לבעיה, אשר יש לה רק תשובה אחת, והיא עליה, שאותה לא הבינונו לדרך ולא הבינונו להחזיר אותה, למעשה, לתפוצות.

ומכאן לשאלת הפעולה למען עליה בתוך החוגים הדתיים. הם המועמדים הפוטנציאליים הקרובים ביותר לעליה. אותם אפשר, לדעתי, להלהיב ביותר שאת לקראת השתקפות בארץ. אני סבור אף שאין לאמיתו של דבר כל תירון ליהודי דתי שומר תורה ומצוות, למה לא יקים מצווה זו של ישוב ארץ־ישראל כיום. היו אולי בעבר תירוצים והסכרים. כיום ודאי אינם קיימים. אלא שקיימת כאן, לדאבונו גם כאן, שגרה. ועל שגרה זו יש צורך להתגבר. אלא שיש לנקוט אמצעים — אמצעי הסברה, פעולה חינוכית. לדעתי יש הסי־ כיים הטובים להצלחה דווקא בחוגים הדתיים. אינני מתנגד חלילה לפעולה חינוכית גם בחוגים אחרים, אבל בחוגים הדתיים יש לדעתי הסיכויים הגדולים ביותר להצלחה בשטח זה.

הנני מצטער שעלי להתיר מעל במה זו שאין ניתנת ההז־ דמנות לחוגים שאני משתייך להם לפעול בשטח זה. קיימת אמנה בין המדינה והסוכנות היהודית. הסוכנות היהודית היא

מחייב כיום לסגת ממדיניות הכוח והמלחמה, לסגת מהש־ טחים הכבושים, להפסיק את מדיניות ההתחברות עם האימפריאליסטים נגד העמים הערביים, ולפנות לעבר מדיניות יותר ריאליסטית של שלום, של הכרה בזכויות העם הערבי הארץ־ישראלי, וזה יוליך את ישראל לשלום. מעמדה זו הננו מתנגדים להצעת התקציב החדשה ולהצעות החוקים המתלווים אליה, ואנו מציעים להחזירם לממשלה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הידיבר לחבר־הכנסת כהנא.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. התקציב הנוסף, המו־ גש לפנינו, צריך היה בחלקו להיות מוגש לכנסת ולביצוע עוד לפני חודשים מספר, כי הרי הוא מיועד בחלקו הגדול לדיירבון הפעילות הכלכלית, אשר צריכה לעזור להתגבר על האבטלה אשר השתררה בארץ. ואמנם התקיימו דיונים על תקציב זה, על היקפו ועל פרטי ההוצאות הצריכות להביא להשגת המטרה האמורה כבר לפני חודשים. ולא אתעכב על פרטי ההוצאות האלה. יש להדגיש נקודה אחת כללית בתקציב המוגש, והוא, שלא יוצרים על ידו רק באופן מלאכותי תעסוקה לז־ קוקים לכך, אלא שעוזרים בסעיפיו השונים בחלק ניכר גם ליצור ערכים כלכליים קיימים, אשר אינם יוצרים עבודה גרידא, אלא עוזרים לביסוס הכלכלי של המדינה.

אך כמובן גם הרבה תלוי בביצוע. המסגרת הכללית המוגשת לנו כאן איננה נותנת עדיין תמונה מלאה של ביצוע הדברים. אפשר להקים בנינים ציבוריים, אפשר להקים מפעלים מתחנים חשובים, ואפשר יחד עם זאת להתעלם מקטורים מסוימים הטוענים אף הם טיפוח. אני רוצה לקוות שבאווירה שנוצרה במ־ דינה, לאחר מה שעבר עלינו במחצית השנה האחרונה, לא יהיה ענף וסקטור שקופות, אלא תשומת־לב מתאימה תינתן לכולם ובחנן לפיתוח המרכז הרותני־התרתי שבמדינה, המהווה כוח משיכה ניכר לגולה והמחזק את הישות היהודית של בני המדינה. לא מעט סבלו מוסדות התורה על־ידי הקרבות והכרוך בהם, וגדרשת תשומת־לב מתאימה להוציאם מן המצוקה והמיצר בו הם נתונים. אך לא אתעכב על זה.

עיקר דברי בזמן המצומצם העומד לרשותי ברצוני להקדיש לסעיף הקשור עם הכנסה.

כשדובר בשעתו על הצורך להפעיל ענפי כלכלה מסוימים להגברת התעסוקה, לא היה ברור לנו בכלל מניין נשאב את האמצעים לכך; באה כעת ההתנדבות הגדולה של יהדות הגולה ואיפשרה לנו, בלי ליצור גרעונות תקציביים נוספים, להתגבר על הבעיה הזאת. ועל התנדבות זו מלים אחרות.

לא רק שאין אנו רשאים לקפת את זכותם של יהודי הגולה, יש להרים על נס את היענום הרבה בלב ובנפש למען מדינת ישראל וארץ־ישראל. מה ששהה לאחרונה בין יהודי הגולה, יכול להרגיש עד כמה הזדוה עם המדינה. נפתחו אוצרות נפש סמויים אצל מרביתם, ואולי בפעם הרא־ שונה הבינו במלוא מובן המלה, שהמאבק של מדינת ישראל לקיומה הוא גם מאבקם הם, ושגורלם גם קשור קשר בליינתק עם גורל המדינה ותושביה. ולכן אפשר היה לראות כי בנפח חפצה עשו את כל מה שעשו, אבל עם כל אלה, עם כל ההכרה שנעשו כאן גדולות, עם כל הידיעה שרבים נתנו אולי אפילו את חסכוניהם האחרונים, אין אנו יכולים להשלים בשום אופן עם כך שיהדות הגולה תתטור את עצמה מחובותיה כלפי קיום העם על ידי כופר נפש בממון. רא־ שית, בל נאבד את קנה־המידה. גם את תושבי המדינה

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (כהנא, נצר, אבנרי) —

התורה יש תשובה זו והיא תובעת מהעם כולו לסגל לעצמו אותה תשובה, והיא: שיבה למקור היהדות.

ה"יו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר הכנסת גבריאל כהן.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, כאשר הכריזה הממ"שלה על כוונתה להגיש תקציב נוסף ולכנס ישיבת פגרה מיוזמת, חשבתי כי זהו אקט שנועד לתת מנוף למדיניות חדשה. העזתי לחשוב שאולי החליטה הממשלה להחליט, אך התקציב שהוגש לפנינו — אין לו קשר לשום מדיניות, אין לו קשר למאורעות ההיסטוריים ולהכרעות הגורליות העומדות לפנינו. בסך הכל נקראו להשתתף היום בטקס הקבורה של מדיניות המיתון. הסבל שסבלנו לא תרם דבר להבראת המשק. עם תקציב נוסף זה אנחנו פשוט חוזרים למקום שבו התחלנו — יש דולרים, מדפיסים לירות, ועד אחרי הבחירות הכלליות יהיה בסדר. בימים רגילים — זה רע. בימים הרי גורל זהו אסון. בימים כאלה אסור לחבר תקציב שאינו חלק ממדיניות גדולה, ברורה, מהפכנית ונועזת.

כבוד היושב־ראש, נצחוננו המזהיר נתן לנו אפשרות לפתור את בעיית הפליטים הערביים. יכולנו להתחיל מחר בבוקר, יכולנו להתחיל אתמול בבוקר, במבצע עצום, בעזרת זרם הון בין־לאומי, ליישוב רכבות פליטים. זה היה מתניע את לגלגל המשק בכל רחבי ישראל, בכל רחבי ארץ־ישראל. ובעיקר, זה היה סולל את הדרך לשלום במרחב, לפדרציה של ארץ־ישראל השלמה, לברית בין ישראל ורפובליקה פלסטינית חופשית. והנה, הממשלה — זו שאינה מסוגלת להתחיל, זו שאינה מסוגלת אפילו לחשוב, זו הפוחדת מיללת התנים של הניאור־פשיסטים שהרימו ראש בארצנו — לא מסוגלת לכך. תחת לפתור את בעיית הפליטים, יצרה בעיית פליטים שניה, חדשה, בעיית פליטים שתשניא אותנו על בני העם השני החי בארץ הזאת, שאחיהם, בניהם והוריהם נשארים מעבר לירדן; בעיית הפליטים שתשמיט את הקרקע מתחת לפתרון של פדרציה ושלום, בעיית פליטים שכבר עלתה לנו מחיר גורא. באבדן האהבה של עמים פליטים, כמו הולנד, דנמרק ואחרים. והרי רק לפני שלושה חודשים שמענו, כשדמעות בעינינו, כיצד בני המצפון בעולם כולו מתייצבים לימין המדינה במצוקתה ובחרדתה.

אבל מה אפשר לדרוש מממשלה כזאת, ממשלה בה כמעט כל שר מדבר, וסותר לא רק את אשר אומר שר שני באותו יום, אלא גם מה שהוא עצמו אמר אתמול, ויאמר מחר? הנה פורסמה הצהרתו של שר־הבטחון משה דיין. הוא מציע להחזיר את הגדה למלך חוסיין ולהשאיר בה שלושה בסיסים צבאיים קטנים לצה"ל, להפוך חלקים מירושלים לאכס טריטוריאליים ולהניף דגל ירדני מעל למקומות הקדושים לאיסלאם. היתה אחר־כך הכחשה, שאישרה את הדברים. אין לפקפק בהם, כי שר־הבטחון משה דיין אמר בשבוע שעבר, בוועידת רפ"י, בדיוק אותם דברים.

אין אפשר להתעלם מתכנית כזאת בוויכוח כלכלי? אם יחזירו את הגדה לעבר־הירדן, מה יקרה למאות מיליוני הלירות החדשות, שאנחנו מדפיסים אותן עכשיו? הרי זה יגרם לאינפלציה איומה במדינת ישראל. אבל, לא זה העיקר. העיקר הוא חוסר־האחריות הפוליטי המחרדי שבהצהרה זו.

הנה החלה להתארגן בגדה ובקעה תנועה רצינית למען מדינה פלסטינית, שתקים פדרציה עם מדינת ישראל. זה פותח

הפעילה בשטח שליחי נוער בארצות הגולה, שפעולתם החינוכית מיועדת להגברת העלייה. משך שנים תובעת פועלי אגודת ישראל לאפשר לה שיגור שליחים במסגרת זו. בסיכויי פעולה שכזו הכירו נציגי המדינה ואישים שונים של הסוכנות בארצות הברית — הרורואר היהודי הגדול. ולמרות הכל, מטעמי מפתח מפלגתי, או מטעם זה שפועלי אגודת ישראל איננה נומינלית שותפת בסוכנות היהודית, נמנע ממנה דבר זה.

בצרות עין כזו פועלים אף בשטח העלייה ודירבונה — וזו היא רק דוגמה. על כן אין להשתומם על כך שאלה הן תודות הפעולה.

וכשם שבעניין עליה תביעות לנו ליהדות הגולה, כן תביעותנו מופנית ליהודי הארץ בקשר לבעיית הילודה. הגענו למצב קטסטרופלי, הנותן אותותיו גם בבחינת העניינים בשטח המדיני. מקום רב בשיקולים על השטחים המשוחררים וסיפוחם או אי־סיפוחם למדינה תופסת הבעיה הדימוגרפית. אילו היתה הילודה אצלנו בממדים הרצויים, הרי היתה נעלמת תודת־מבט זו לפתור.

נכון הוא שבענייני עליה ובענייני עידוד מהפכני של הילודה היה מקום לפעולות נרחבות מצד הממשלה. ויכול להיות שצודק הטוען כי בהצעת התקציב הנוספת אין כל תשורה מתלב לבעיות אלה. אבל נדמה לי כי טעות תהיה אם נחשוב כי באמצעים תקציביים או כלכליים נוכל לבעיות אלה. אמצעים שכאלה יכולים לעזור ולסייע ואין להתעלם מכך, אבל הבעיה היא בעיקרה בגישה הרוחנית והמוסרית הנחשבת. מהפכה רוחנית בקרב העם, גישה מחודשת לבעיותינו — רק הן יכולות לשנות את המצב. דווקא התעוררות דתית, גישה רצינית יותר לחיים של הפרט ולחיי העם, אשר אותה אנו מוצאים במקור חיינו בתורה, הן יכולות להביא לשוני מהפכני בגישת העם כולו לבעיות המטרידות אותנו.

לצערי עלי לומר, שאין אנו עדים לגישה נכונה מצד הממשלה ומצד המנהיגות המעשית של העם לבעיות אלה. הדבר מתבטא בקטנות כנגדולות, ולא פעם מעשי יום־יום הם המחנכים ומכוונים.

אזכיר רק דוגמה אחת, דוגמת גישתנו להרהיבת אקדים כי בשבילי קובעת מבחינה הלכתית העמדה האוסרת כניסה להרהיבת בתנאים הנוכחיים, כהם אנו נמצאים, אבל ממשלת ישראל סבורה אחרת. היא אינה רואה את עצמה כבולה על ידי ההלכה כלל. היא מתירה כניסה להרהיבת. רק דבר אחד היא אוסרת בו, את התפילה. הכל מותר לעשות בו, רק להתפלל אסור בו ליהודים. גישה זו היא הרסנית. היא הרסנית מבחינת מדיניות. אי־אפשר לבוא להסתמך על זכויותינו ההיסטוריות בקשר לארץ־ישראל כולה, ליישובה, לזכותנו הפוליטית עליה, ויחד עם זאת לומר שאין לנו זכות על הרי הבית. אסור שדברים שכאלה יישמעו.

יש לזה גם אספקט חינוכי. כך מחנכים עם לוותר על דרכו המיוחדת. ממשלת ישראל שתקבע שעל פי ההלכה אסור לנו, מסיבות הלכתיות, להיכנס להרהיבת — תבורך. ממשלה המתירה להיכנס להרהיבת לכל מאן דבעי ולעשות בו כל מה שלבו תפץ מלבד להתפלל — עושה שירות רע לעם כולו ולדרכו.

עם כל ההערכה לתקציב הנוסף ולהישגים אשר הוא יכול להשיג ולמשימות אשר שם לפניו, עלי לומר שאין זו התשובה על השאלות המסורות בקרב העם, ואני מניח שאף אחד לא סבר שהוא יתן תשובה לשאלות האלה, אבל, עלינו למצוא דרכים לענות לשאלות הללו. ליהדות שומרת

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצור מועד (תיקון מס' 8) (אבנרי, חביבי, ש. תמיר, נצר, ג. כהן) —

היו"ר ד. נצר:

אבקש לאפשר לנואם לסיים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

(ב) יש להקים גרעין של מינהל ערבי כשטחים המוחזקים על-ידי צה"ל, ולהעביר בהדרגה את סמכויות המנהל הפנימי למינהל ערבי חדש זה.

(ג) יש להצהיר חגיגות — וזה היה אולי צריך להיות הסעיף הראשי — באזורי העם הפלסטיני, ששום החלטה לגבי גורל השטחים האלה לא תתקבל נגד הכרעתו החופשית של העם הפלסטיני עצמו.

(ד) יש לפתוח במיבצע של יישוב הפליטים ופיתוח השטחים המוחזקים, כדי לסגלם להיות יחידה כלכלית, בברית עם מדינת ישראל, בתוך פדרציה של ארץ-ישראל השלמה.

היו"ר ד. נצר:

רשות היישוב לחבר הכנסת גבריאל כהן.

גבריאל כהן (המערך):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, ביקשתי את רשות היישוב לדקות ספורות בדיון על התקציב הנוסף, על אף שאני מדוברי סיעתי בנושאים כלכליים וכספיים, וזאת בשל רצוני להתייחס לבעיית תקציבה של עיריית ירושלים ותקציבי המשרדים השונים המוקדשים לירושלים.

במרכז דברי עומדת ירושלים השלמה והמאוחדת. לאושר, רנו, קיום שלמותה ואחדותה של העיר אינו שאלה צבאית, הגם שפעולה צבאית מפוראת היא שאיחודה את העיר. קיום שלמותה ואחדותה של העיר אינה רק שאלה פוליטית, הגם שבתוקף החלטה פוליטית ועמידה של העם כולו במאבק פוליטי נקבעה המהות המאוחדת של העיר.

קיום שלמותה ואחדותה של העיר הוא היום, במידה רבה, פונקציה של יכולת מועצת עיריית ירושלים לקיים מערך כח שירותים מלאה שמתחורר לסתום, בזמן הקצר ביותר, את הפער בין העיר המערבית לבין העיר המזרחית, ותעשה את האיחוד למותח אורגנית שאין עליה עוררין, ולא רק להכרזה פוליטית גרידא. אחדותה ושלמותה של העיר מחייבות תנופת פיתוח הן של העירייה והן של משרדי הממשלה השונים, באפיקי הפיתוח השונים.

יש להניח שבמשך השנים הקרובות, אולי בעוד שלוש שנים, יוכלו תושבי ירושלים המזרחית להגיע לדרגת משלמי מסים תמורת שירותים. פיתוח השירותים, מכל מקום, צריך להקדים את יכולת תשלום המסים. עד אז אין להטיל את עומס החזקת השירותים בעיר המזרחית על תושבי העיר המערבית או על התקציב הגרעוני של עירייתה. לא רק משום שנושא האינטגרציה של ירושלים הוא נושא לאומי ולא עירוני; לא רק משום שמשלמי המסים בירושלים עצמה אינם יכולים לעמוד בעומס זה, אלא שכלכלת ירושלים והסוציולוגיה שלה הם כאלה שאין בכוחם לקיים תקציב מאוין של עיר הבירה גם בימים של טרם איחוד העיר.

עיריית ירושלים עיבדה תקציב מיוחד של הוצאות שוטפות לעיר המזרחית בסכום של כ-8 מיליון לירות. מזה כ-1.2 מיליון לירות הכנסות ממפעל המים. צריך להקציב את השאר, קרוב ל-7 מיליון לירות, מתקציב המדינה. להקציב ולא להל" וזה. הוא הידן בתקציב הפיתוח של שנת הכספים הנוכחית לגבי העיר המזרחית, שגם הוא מגיע לסך של 8 מיליון לירות בקירוב. צריך להקציב את הכסף ולא להלוות.

פתח לתהליך המוביל לשלום אמת. יש מנהיגים המדברים, זו הפעם הראשונה, בפה מלא על דרך זו.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אילו מנהיגים?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

המנהיגים. לא עורר-דין אחד. דיברו עם עשרות מנהיגים משכבות הציבור השונות בגדה. בכל שיחה נשמע לפחות הרהור רציני, ולפעמים גם דיבור גלוי, על אפשרות זו — להקים בארץ הזאת פדרציה של מדינת ישראל ומדינה פלסטינית.

והנה בא שרהבטחון משה דיין ואומר לאנשים אלה: מחר תחזור אליכם הבולשת הירדנית, וכל מי שמרים כיום קולו למען ברית עם מדינת ישראל, מחר יימצא במרחפי העינויים של הממשלה הירדנית. איזו אחריות זו? איזו מטרה זה משרת? זהו טורפדו השלוח לעבר אנשית השלום. ובאותו יום שבו מתפרסמים הדברים, אנחנו רואים טורפדו שני, מכיוון אחר, כאשר ראש ממשלת ירדן מזהיר מפני הסכנה הנוראה של התנועה הערבית להקמת מדינה פלסטית. נית שחקרות ברית פדרציה עם ישראל, ומאיים על ראשיה.

ואיפה, כבוד היושבת-ראש, התקציב לגדה? נעשות כל מיני פעולות בגדה. כולנו יודעים זאת. במשרדי הממשלה השונים מוכרחים להיות תקציבים לפעולות אלה. איפה הם בתוך התקציב המוגש לנו? אולי, כבוד היושבת-ראש, יוכל השר בדברי תשובתו לתת לנו קצת אינפורמציה — מספים מממנים את הפעולות הללו? אילו פעולות ישנן במשרדו של כבוד השר ובשאר המשרדים? מגינים האמצעים לפעולות אלה? לאילו סכומים הם מגיעים? איך אפשר לכנס את הכנסת ליישיבה כזאת ולא למסור אינפורמציה על מה שקורה בגדה?

כבוד היושבת-ראש, אפשר היה לדבר, צריכים היינו לדבר, שעות רבות על הבעיות הגורליות, על ההכרעות הגורליות העומדות לפנינו. הלוואי והיה לי הזמן לדבר מעל הבמה הזאת ולהשיב — ולוא אך במעט — על דברי ההבל שנאמרו על מה שמתקרא "סיפוח השטחים המשוחררים". סיפוח זה לא יביא למדינה דו-לאומית, כי אם למדינה ערבית בארץ-ישראל השלמה.

מה הטעם לדבר על תכניות דמוגרפיות? האם נארגן תחרות, כביכול, בין האממות הישראליות ובין האממות בעם השכן? האם מפקפק מישו מה תהייה התוצאות של תחרות כזאת? הרי אפשר לחשב היום, על פי נתונים סטטיסטיים יבשים, כי עד סוף המאה הזאת יגיעו ערביי פלסטין לארבעה-חמישה מיליון נפש. מה תעשו בארבעה-חמישה מיליון הארבעה-חמישה האלה? האם תגרשו אותם? האם אפשר לגרש אותם?

הלוואי ואפשר היה לומר כל מה שיש לומר. אולם, כבוד היושבת-ראש, הזמן העומד לרשותי נגמר ואסיים בכמה הצעות המצביעות על הכיוון הנכון.

(א) יש לתת למנהיגים ולאנשי ציבור בעם הערבי הפלסטיני את האפשרות להיפגש, להתדיין, לטכס עצה, לגבש דעה.

(ב) יש להקים מינהל...

שמואל תמיר (המרכז החופשי):
עם אחמד שוקיירי בראש...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אתה ועבדול נאצר המצאתם את שוקיירי. ערביי פלסטין לא מכירים בו ולא בחרו בו. את כל סמכותו הוא יונק מהדיקטטורה הצבאית בקהיר.

חוברת מ', ישיבה ר"ז

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (ג. כהן, נצר, שופמן, ש. תמיר, שוסטק, קרגמן, אבנרי) —

ישיר בין ישראל לבין מדינות ערב ולכריחת חווי שלום; כל עוד לא הושג השלום, תוסיף ישראל לקיים במלואו את המצב הקיים שקבע עם הפסקת האש כתוצאה מהדיפת התוקפנות עליידי כוחות צה"ל. עכשיו מנסים בעזרת פירוי שים לסלף את ההחלטה הזאת כאילו יש להסיק את המסקנה כי ברגע שיושבים ליד השולחן לשם שיחות שלום, מוותרים גם על השטחים המשוחררים של המולדת. אנו הבינונו — ואני מקווה שזו עמדת הממשלה כולה — שלהחלטת הכנסת יש משמעות אחת ויחידה: נשב לשוחח כדי לזכות חווי שלום, אבל במסגרת חווי השלום נדרוש את מה שמגיע לנו במולדת המשוחררת. אין בכך משום חידוש בעולם, כי בכל העולם קיים העקרון שאם התוקפן הובס — הוא חייב לשלם גם בטריטוריה שלו. במקרה הנוון הטריטוריה היא שלנו. נוכחנו בכך בסוף מלחמת העולם השנייה: רוסיה יושבת כיום בקניגסברג, שמעולם לא היתה עיר רוסית.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):

ומה יהיה עם עבר-הירדן?

יוסף שופמן (גח"ל):

אני רוצה להשיב על קריאת-הביניים של חברי-הכנסת שוסטק: בדיוק כשם שקיימת הוֹסְטָה של חוסיין, המוכן לתת לנו מעבר לכוחל המערבי, כך אנו מוכנים לתת לו עכשיו רשות לשבת ברבת-עמון.

ישראל קרגמן (המערך):

זה קשור בתקציב הנוסף?

יוסף שופמן (גח"ל):

זה קשור מאוד בתקציב שלפנינו. הרי הזכות שלנו על כל השטחים המשוחררים איננה מוטלת בספק ועלינו לעמוד עליה. זהו חוב של כבוד שאנו חבים לכל אלה אשר הקריבו את חייהם כדי להביא אותנו למעמד בו אנו נמצאים. כיצד נוכל להבטיח בעיניהם של ההורים השכולים, של האלמנות והיתומים אם, חס וחלילה, נחליט אחרת?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

השר משה דיין יכול כנראה להבטיח ...

יוסף שופמן (גח"ל):

שאל אותו, אינני אחראי לשר דיין.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

זו ממשלה אחת.

יוסף שופמן (גח"ל):

פונים אלינו ודורשים מאתנו לעשות ז'סטות. האם יכול מישור מן הידידים והידידים-במרכאות, הדורשים מאתנו לעשות ז'סטות כלפי הערבים, להצביע על ז'סטות אחת קטנה שבקטנות שעשו פעם הערבים כלפיו? האם אותה הצעה שנאצר יואיל להניח לנו לעבור במצרי טיראן, כאשר הצבא שלנו יושב שם, האם היא בבחינת ז'סטות? מאתנו דורשים ז'סטות ממשיות, בשעה שהם טוענים שהמלך חמה נמשכת. האם קרה איפסם בעולם שהחזירו פליטים לפני שנסתיימה המלחמה, תוך כדי מלחמה? אם הערבים טוענים שהמלחמה נמשכת, גם לגבי ידינו קיימת מלחמה, ואין מקום להחזרת פליטים. את הפליטים שהחזירו — החזירו, ואת הנעשה אין להשיב.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אתם היתם נגד?

על הכנסת להטיל את מלוא משקלה כדי למנוע פער, פער מסוכן, בין עמדותינו הפוליטיות, בין מאבקנו הפוליטי באו"ם ובעולם כולו, לבין נכונותנו לבצע, הלכה למעשה, את האינטגרציה של העיר. אבוי לנו אם יגדל הפער בין השבחים שנרעיף מעל במות העולם על ההוכחה שהוכחנו, שירושלים לא יכולה להיות מחולקת, לבין יכולתה של מועצת העירייה לקיים זאת. בנושא ששמו ירושלים המזרחית אין מקום לקימוציס, לא בתקציב השוטף ולא בתקציבי הפיתוח, על האספקטים השונים שלהם: שיקום ואיכלוס הרובע היהודי בעיר העתיקה; מפעלי שיכון ואיכלוס מקיפים לאוכלוסיה חדשה בכל תחומי העיר המזרחית; טיפול במקומות הקרושים לכל הדתות; גינון; נוי; דרכים; תכנון אחראי ובעל טעם של בניין ערים.

לא ייתכן שהתקציב הנוסף, שהוא במידה רבה פרי הצרכים שלאחר המלחמה, לא יתן ביטוי תקציבי בולט לאספקטים השונים של פיתוח ירושלים המאוחדת והשלמה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שופמן.

יוסף שופמן (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. התקציב שהובא לאישור הכנסת מהווה למעשה תוספות לתקציבי משרדים ממשלתיים שקוצצו כאשר הוכן התקציב השנתי הרגיל של המדינה. מן התקציב הנוסף נשמע הד מרוחק למדי מאותם מאורעות היסטוריים ואותן התרחשויות עצומות שהיינו עדים להם בתקופה האחרונה. הממשלה תצטרך להקדיש עכשיו מאמצים כדי שהתקציב הבא של המדינה והוצאותיה בעתיד יהיו מותאמים למצב הפוליטי החדש שאנו שרויים בו. שהרי המדינה, לאחר קרבות ששת הימים, עשתה צעד ענק קדימה להגשמת העקרון של שלמות המולדת. לא רחוק הזמן שגם בבית זה וגם מחוצה לו לעגו לתנועת החירות שהיא דוגלת בעקרון זה. כאשר ידברנו על שעת כושר להגשמת העקרון הזה, אפילו אותם חברים שפרשו בינתיים מתנועת החירות — שאחד מהם נאם היום בכנסת — טענו בישיבות של מרכז תנועת החירות שהתנועה לא תוכל להתפתח אם לא תוותר על העקרון של שלמות המולדת. היום הם מדברים קצת אחרת ...

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

זה התייפר מן האמת.

יוסף שופמן (גח"ל):

במצע שלכם הודעתם שצריך לזכות שלום על יסוד הסטטוס-קוו של הגבולות הקיימים. אפשר לקרוא גם את דבריו של חבר-הכנסת שוסטק ב"מבט חדש".

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אתה מוכן לזכות חוזה שלום בגבולות הנוכחיים ולוותר על עבר הירדן?

יוסף שופמן (גח"ל):

הוויכוח התנהל במרכז תנועת החירות ואנשים רבים הקשיבו לדברים, לא כולם נמצאים באולם.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אתם חיים במרכז תנועת החירות? כאן כנסת.

יוסף שופמן (גח"ל):

לפני הפגרה החליטה הכנסת שיש להביא למשאומתן

י' אלול תשכ"ז (11 ספטמבר 1967)
 — חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (שופמן, אבנרי, שש"טוב, נצר, שרף) —

יוסף שופמן (גח"ל):
 כן.

ויקטור שש"טוב (מפ"ס):
 מה הרע בזה? האורח יקנה יותר בול.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 אין זה לכבודכם.

יוסף שופמן (גח"ל):
 לדעתי, אין זה לכבודך ששכת מה שכתבת על נאצר.

מובן מאליו שההחלטה האיתנה להישאר בכל השטחים המשוחררים דורשת מצינו החלטות פנימיות חשובות. ושתי הבעיות העיקריות העומדות לפנינו הן: הבעיה הכספית חנוית מצד אחד, ובעיה הקשורה בבטחון — בעיית העליה מצד שני. גם כל המהססים והוותרנים מעלים את הבעיה הדמוגרפית. במצב שאנו נתונים בו עכשיו בארץ ישראל המשוחררת עלינו לתקן את המצב הדמוגרפי שלנו, וזאת ניתן לתקן בדרך אחת — בדרך של עליה, עליה מן התפוצות ועליה פנימית.

עליה מן התפוצות קשורה כמובן בתנאים שייחוצו במדינה. כולנו היינו עדים לאותו כנס שהתקיים לפני מספר שבועות בירושלים. ומעניין שאותם אנשים שבאו מן התפוצות, ושהם בעצמם אנשים בעלי אמצעים גדולים מאד, לעתים ראשי חברות ענקיות, של מיליונים וביליונים של דולרים, שמו לב במיוחד לבעיית עלייתם של אנשי המעמד הבינוני.

מי שקרא בדין־וחשבון, שנשלח לכל חברי הכנסת, את דבריהם של צירלס קלור, של ונדנברג, של לוינסון, של נתן — ראה שם את הדאגה הזאת. הם אומרים שהאווירה שנוצרה במדינת ישראל היא נוחה או לבעל־מלאכה קטן או לחברה גדולה מאד; לעומת זאת אין בה מקום בשביל המעמד הבינוני. קלור מביא דוגמה של יהודי שבא לישראל עם סכום של 30 או 50 אלף דולר, שבארץ מוצאו זה סכום ניכר, וכאן, כשהוא צריך לקנות דירה, מכיוון שאין דירות שאותן אפשר לשכור במחיר סביר, ומכיוון שבבנקים אין אותן ההקלות המסחריות בריבית לניהול עסקים — האיש הזה אינו יכול להישאר, אין לו מה לעשות, והוא נרתע.

מובן שכולם מרגישים גם את עניין מס ההכנסה הגבוה, המרתיע, והם מדברים על כך שבמדינת ישראל בכלל נוצרה אווירה שהמלה רווח או רווחיות היא מלת גנאי, מלת השמצה, ומס הכנסה מחסל את הרווחיות.

אחר כך עלה על הבמה מר ידילן, בשם חברת העובדים, ואפילו הוא אמר שכן, בלי רווחיות אי־אפשר לקיים עסקים, אבל בינתיים נוצרה אותה אווירה שעליה דיברו קלור ואחרים. ואם מס ההכנסה מגיע עכשיו עד כדי 80%, עם כל התוספות — שואלים קלור ואחרים — איך אפשר לפתח את העסק, איך אפשר לחדש את הציוו? הלא זהו הרוס ולא התפתחות של הכלכלה.

אנחנו שומעים שבעוד מספר חודשים שוב יתכנסו אותם האדונים הנכבדים. מה תהיה התשובה? מה תביא להם הממשלה?

הורירו עכשיו את מיסי העקיפין. אינני יודע אם זה כליך לטובת התעשייה כמו שזה לטובת האוצר. כי מאותם מיסי עקיפין שהיו קיימים עד עכשיו לא היו כלל הכנסות לממשלה, כי לא היתה מכירה. עכשיו, כשהורירו קצת, יש תקווה שקופת האוצר תיהנה גם היא.

יוסף שופמן (גח"ל):
 כן, אבל זה בשעה שהשוק כמעט שכבר יש בו רוויה בכל אותם מצרכים ומכשירים. עכשיו באה הממשלה ורוצה גם כן ליהנות קצת, זו זכותה, והורידה את המיסים.

אבל העניין איננו במיסי עקיפין. המיסים הישירים — מס הכנסה ביחוד, עם כל התוספות — הוא אשר מונע את ההתפתחות הבריאה של עסקים במדינת ישראל, והוא גם גורם לכל מיני עיוותים מצד משלמי המיסים. אינני חושב שאני מחדש משהו, אבל כל אחד יודע יפה שכאשר מס ההכנסה, ובכלל כל מס, עובר גבול מסוים — אז האנשים מתחילים לחפש דרכים איך להתחמק ממנו, ביושר או שלא ביושר. את זה צריך האוצר לדעת.

אבל אין זה רק עניין של חברות גדולות או חברות קטנות, או של אנשי המעמד הבינוני. יש גם בעיה של אנשים מבוגרים, הנקראים מבוגרים, בגיל למעלה מ־40, שאינם יכולים לקבל עבודה. זה דבר הגובל ממש בשערוריה כאשר בני ארבעים או קצת למעלה מזה מסתובבים בחוסר מעשה, כי מסרבים לקבלם לעבודה קבועה. אז עונים שהחברות אינן מקבלות אותם, מכיוון שזה קשור בהתייבויות סוציאליות. אמנם החוקים הסוציאליים אצלנו מתקדמים מאד, אבל לגבי אנשים שאינם יכולים לקבל עבודה, הנחמה קטנה, שאילו נתקבלו לעבודה היו נהנים מן הזכויות הסוציאליות. אבל אינם מוצאים עבודה. והזכויות הסוציאליות לגבי ידם הם תיאוריה בלבד. זאת היא בעיה חשובה מאד ביחס לעליה.

לבסוף מלים אחדות ביחס לעליה פנימית. אנחנו יכולים ללמוד מן הדוגמה של צרפת. בה מקובלים החוקים ביחס למשפחות מרובות־ילדים. מי שביקר בצרפת בשנות העשרים ועבר בגן הלוכסמבורגי בפאריס, ראה אנשים זקנים, בעלי זקנים לבנים, משחקים בקרועט, אבל לא ראה עגלות עם ילדים. מי שעובר שם עכשיו, מאז התקופה שאחרי מלחמת־העולם השנייה, רואה את הגנים המלאים ילדים, חוקים מיוחדים, המיועדים למשפחות מרובות־ילדים, הביאו לכך, חוקים המעניקים הטבות ממשיכות.

בתעמולה בלבד לא נצא ידי חובתנו. יש ליצור תנאים כדי שמשפחה גדולה תוכל לחנך את ילדיה, לפרנס אותם בכבוד, לתת להם השכלה. או נוכל לתקן את הדמור גרפיה של מדינת ישראל בשטח של ארץ־ישראל המשוחררת. שתי הבעיות שלובות זו בזו: בטחון ועליה. וזהו תפקידה של הממשלה.

היו"ר ד. נצר:

תם הוויכוח. רשות הדיבור לממלא מקום שר האוצר, שר המסחר והתעשייה.

מ"מ שר האוצר ז. שרף:

גברתי הישבת־ראש, חברי הכנסת. הוויכוח הקיף עולם ומלואו, ואין ביכולתי ללכת בעקבותי למרחבי הבעיות שהמדינה עסוקה בהן. אצמצם את דברי להערות מעטות. דברי יהיו קצרים.

חלק מן הדברים שנשאלו כאן אסביר בוועדת הכספים, כי זו כניסה לפרטים רבים. אולם לפני שאנש להערות על התקציב הנוסף, אני צריך לומר מלים אחדות לפתיחתו של פותח הוויכוח, חברי־הכנסת לורינץ, בדבר הרובע היהודי בעיר העתיקה.

— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה צר מועד (תיקון מס' 8) (שרף, לורנץ, דגני) —

הפסיקו את לחימתם אבל טרם חזרו לבתיהם, וגם הרכב טרם שוחרר וכו'. השלישית — התקופה שמסוף חודש יולי או תחילת אוגוסט ואילך. קשה מאד לגלות מגמות ולנתח אותן על תקופה של ארבעה, חמישה או שישה שבועות. כל שלוש התקופות ביחד מצטרפות בוודאי מבחינה קלנדרית, אבל מבחינת מגמות במשך יש לכל אחת מהן ייחוד משלה.

נשאלו כאן שאלות שונות. ראשית, היכן תקציב לעליה? בראשית דברי דיברתי על הכספים הרבים שנוספו בקופת הסוכנות היהודית. את התקציב לעליה יש לחפש, לפי שעה, אצל הסוכנות היהודית. יכול מישור לחשוב שלא הסוכנות צריכה לעסוק בעליה, מממשלת ישראל. זכותו לחשוב כן. אבל כל עוד לא שונה הדבר, יש לחפש שם את מקורות הפעולה לעניני העליה.

ועוד שאלה נשאלו: מה על תקציב שטחי הממשל הצבאי בגדה, ברמה, ברצועת עזה ובחצי האי? הכספים הנוצאים אלה ישנם בתקציב שלפני התקציב הנוסף, והיינו בתקציב הנוסף הקודם, והשימוש בהם נידון בוועדת הכספים של הכנסת. מכל מקום, אושר התקציב לפעולה זו של משרדי הממשלה, ולפעולה משקית בכל אחד מן השטחים. רק אתמול אושר עליידי ועדת השרים, ומחר או מחרימים יובא בוודאי לוועדת הכספים.

ולבסוף, הערה אחת על ירושלים, שאני מעיר גם לחבר הכנסת דגני וגם לתבר-הכנסת בגריאל כהן. ירושלים לא נשכחה, ואפילו לא הונוחה. ניתנו מפרעות לפעולתה של העיריה. מובן שעיריית ירושלים היא ככל העיריות בארץ; צורכי ירושלים כצרכים של כל העיריות, אלא שהדרישות של ירושלים הן גדולות יותר. אני יכול לשער לעצמי ולנבא מבלי להסתכן שהעיריה לא תקבל את אשר היא תדרוש. מתקיים עכשיו דיון בין האוצר וועדת הפנים והעיריה כדי לקבוע מה אפשר לתת לה ומה צריך לתת לה. את אשר הכרחי לתת, תקבל העיר השלמה. בינתיים ניתנה מקדמה.

אשר לטענה בדבר הפליטים, רצוני לומר רק שיש עכשיו צוות אנשים שמתעמק בבעיה זו. עבודת הצוות הזה, שהוא צוות מוכשר, לא תסתכם היום או מחר. הדבר יגולל בוודאי עוד מספר שבועות לפחות.

קל מאד לדרוש, כפי שדרש חבר-הכנסת שמואל תמיר, שאם אין בתקציב זה לא עליה, לא פליטים ולא התיישבות, הרי תקציב בתוסני הוא. ובכן, יש כתובת לעליה; יש פעולת תיכנון ביחס לפליטים וכן גם ביחס להתיישבות. אלא שאפשר לנאום מהר יותר — וזאת אני יודע מן הנסיון שלי — מאשר לתכנן פעולה מסובכת כזאת ולהביא את התכנית לידי מצב שאפשר יהיה להפעילה מבלי לעשות שגיאות פוליטיות וענייניות נטות ביותר.

מותר לחשוב שהממשלה הזאת, כמו הממשלה הקודמת, שלפני הליכוד הלאומי, תרמה תרומה מאד נכבדה לנצחוני של צה"ל. עכשיו נוסף לצה"ל נשק רב שנאסף בשדות הקרב. אבל לפני כן הוא הובא אחד אחד, נרכש וגבנה, והנצחון במלחמת ששת הימים היה בלתיאפשרי אילו לא פעולתה המוגברת והברוכה של הממשלה שלפני ממשלת הליכוד הלאומי. ואין אני מזלזל בממשלת הליכוד הלאומי.

עמוס דגני (רפ"י):
של הממשלות.

דבריו של חבר-הכנסת לורנץ בטעות יסודם. אין יסוד לדיעות בדבר הפקעת קרקעות ברובע היהודי בעיר העתיקה. היו דיונים שנועדו להבהיר את הצעדים שיש לנקוט כדי לאפשר עריכת סקר על מצבם הפיסי של המבנים, הבעלות או החזקה עליהם, ואינפורמציה אחרת הדרושה כדי לאפשר לאדריכלים תיכנונם וקימומם מחדש של הבניינים ההרוסים בתחומי הרובע. כן יש ברצון הממשלה לבצע עבודות פיתוח בשטח, כגון הנחת צינורות מים, ביוב, כבלי חשמל, פיתוח כבישים ופעולות אחרות שתאפשרנה פיתוח הרובע. כדי לאפשר פעולות אלו וכדי למנוע פלישות למבנים ולאחרים אחרים בשטח, נתגבשה הצעה לפרסם הודעה, ואמנם סוכם כן, בדבר כוונה לתפוס למשך שנה אחת את החזקה במקרי קעין ברובע היהודי שבעיר העתיקה. ממילא מובן שאין יסוד לדבריו של חבר-הכנסת לורנץ בדבר הפקעת הרכוש השייך ליישובות ולמוסדות דתיים ולאנשים פרטיים ברובע היהודי. זו כמוכח גם תשובה לדבריו של חבר-הכנסת חוני.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני שמח לשמוע זאת, אבל מדוע לא פרסמו את הדבר?

מ"מ שר האוצר ז. שרף:

אם אפשר לדבר מעל במה זו על מה שהיה בוויכוח פנימי בזמן החירום ומה לא היה, מותר לדבר גם על הרובע היהודי, אפילו במסגרת דיון על תקציב נוסף.

אני רוצה להעיר עכשיו מספר הערות. חבר-הכנסת לורנץ שאל מדוע בכלל הביאו תקציב נוסף, כי סימן רע למתכנני המשק ולמתכננים הפיננסיים שלא ראו זאת מראש בשעה שהכינו את התקציב בחודש אפריל. אגב, זה לא היה באפריל. אני רוצה לגלות לחבר-הכנסת לורנץ שעל התקציב החדש שיובא לכנסת בחודש דצמבר כנראה, ושיאושר — כפי שאתנו מקווים — בסוף חודש מארס 1968, עובדים כבר עכשיו וכבר עכשיו מתכננים אותו. זו איננה עבודה קצרה. איש לא היה יכול לראות זאת מראש, לא בדצמבר 1966 ולא באפריל 1967. איש לא היה יכול לראות מראש כי יועמדו לרשותנו סכומים בדרך של "בונדס" מילווה העצמאות והפיתוח, שהכניסו או עומדים להכניס בזמן הקרוב 110 מיליון דולר, ומשלא היה הכסף, גם לא החליטו על הפעולות. כי אפילו לתקציב שיש בו גרעון, יש מסגרת. משהופיע הכסף, נמצא אחד החברים שאמר כי מוטב היה להשאיר את הכסף ולשמור אותו לתקציב הבא. במה דברים אמורים: — אם אין צרכים חיוניים; אם אין אבטלה; אם אין צורך לפתח תעשייה; אם אין הכרח לסלול כבישים. אם אין צורך בכל אלה, אפשר לשמור על הכסף בקופה. אבל אם ישנו הכסף בקופה ויש צרכים שצריך למלא אותם ואפשר להקדים את ביצועם, איזו קדושה או כשרות או איזה העדר כשרות או טריפה יש בתקציב נוסף?

מבחינה כלכלית אנחנו נמצאים, כפי שאמרתי בדבריי, בזמן-ביניים. בעצם אפשר לחלק את השנה הזאת מחודש ינואר לשלוש תקופות: האחת — התקופה שמינואר ועד אמצע חודש מאי, כאשר היתה התאוששות איטית, אבל מתמדת, ביצוא; השניה — התקופה שבין אמצע מאי ועד סוף חודש יולי, כאשר התפרצה המלחמה, כי המלחמה נמשכה מבחינה צבאית שישה ימים, אבל מבחינת המשק נמשכה לפחות עשרה שבועות, מפני שהמגויסים אמנם

הרי זו הטענה מדוע לא הביאה הממשלה את המיתון יותר מוקדם, ואולי יותר בהדרגה, אבל המיתון בא לפני שהממשלה תביא אותו. הוא היה צפוי שנה לפני כן. הוא היה צפוי שנתיים לפני כן. מי שלא ראה זאת, לא היו עיניים בראשו לעניינים כלכליים. הממשלה הזהירה, ועל צמצום הבניה הודיעה הממשלה בכנסת שנה וחצי לפני המיתון.

האם המיתון תרם ליצוא או לא? נכון הוא שהוא תרם בזה שענפים רבים ומפעלים רבים שלא רצו לצמצם את פעילותם התפנו ליצוא, ואם חברי־הכנסת פרלשטיין או חברי כנסת אחרים טוענים, שלא כך הוא — אני מוכן להמציא (אם רק יהיה לי זמן) לכל אחד מהם 25—50 מפעלים שאנו יכולים לזהות אותם, כי ישנם בוודאי יותר, שהתפנו ליצוא, לאחר שהזניחו אותו קודם, אם כי גם קודם־לכן יכלו לייצא. פתאום יש לנו יצוא לחשש שיתון. התחלה נאה. לא ייצרו רהיטים לפני כן? ייצרו, אך השוק המקומי קנה הכל. יש בוודאי קשר בין הקניות בשוק המקומי ובין רווחיות המפעלים. יש יתר רווח מן השוק המקומי. וישנם ענפים שכאשר נתערער בהם היחס בין המכירות לשוק המקומי ובין היצוא שלהם, נתערערה הרווחיות שלהם; פחתו או נעלמו הרווחים שלהם; והם צריכים להתארגן מחדש. לא כולם כך, אבל רבים כך.

היערכות ליצוא, תהליך קשה הוא, מכאוב, דורש תושיה, אומץ־לב, אמצעים כספיים אחרים והעזה. כעת קיים תהליך זה במשק. אינו קל. אינו קצר. מי שחושב שמהיום למחר יירפא הכל ונהיה מוכנים ליצוא — טעות בידו. אני אומר בלי כל הפרזה: יש מקום לחשש שתוך שנה תהייה לנו יותר אפשרויות ליצוא מאשר הכושר שלנו לייצא. מה שצריך להאיץ בנו ולא לתת לנו מנוחה הוא — להגביר את הייצור ולהעמיק את התודעה שליצוא נחוץ ייצור אחר. העניין אינו פשוט. כי אי־אפשר להגיד לפועל: שיש חודשים תעבוד ליצוא, ואז עבודתך תהיה נקיה, מדויקת, ותהיה ביקורת טיב, ושישה חודשים תעבוד לשוק המקומי, ועבודתך תהיה מרושלת, והנקיון אינו חשוב והטיב אינו חשוב. הפועל הוא איש אחד: או שהוא מתרגל לעבוד לפי רמה הנדרשת למוצרים ליצוא, או שאינו טוב לייצור יעיל ונכון.

בתחום זה אנו צריכים לחולל מהפכה. והדבר צריך להתחיל במנהלים. אני רוצה לומר לחברי־הכנסת פרלשטיין: נכון שהמפעלים לא אגרו הון במשך השנים. אולי תרמו לכך המיסים, ואולי השכר. אבל האם מעטים היו המפעלים שבעליהם חלבו אותם? חקרת פנים מפעל אחד בתפקיד אחר. כאשר חזרתי מן המפעל אמרתי: הוא יזכה במסקנותי, אבל יפשוט את הרגל, כי לפי מספר הפועלים בפנים, מספר המכוניות בחוץ גדול מדי. היה מעט בזבזו של המנהלים והמנהלים שקבעו לעצמם משכורות ולא בעל אחד ולא מנהל אחד, אלא שניים או שלושה מנהלים במפעל וכל אחד היתה לו משכורת גדולה! מפעל זה בקושי יכול לשאת מנהל אחד עם משכורת צנועה.

מי שאומר: "הממשלה רוק הממשלה, או ההסתדרות ורק ההסתדרות", יזכור כי אנו עומדים לפני ימים נוראים, וינהג כפי שונהגים בימים נוראים, כאשר על חטא מכה כל אחד על תווה שלו.

בתקציב הנוסף יש סכומים הבאים לשפר את מצב התעשייה ולאפשר לה לעמוד באתגר חדש זה; סכומים אלה

מ"מ שר האוצר ז. שרף: לא קיפחתי את חלקן של הממשלות. אבל אמרתי: הממשלה הזאת. אתה יכול לא להסכים. אבל אמרתי אשר אמרתי.

שמואל תמיר (המרכז החופשי): של כל עם ישראל.

מ"מ שר האוצר ז. שרף: כאשר עם ישראל עושה מעשים גדולים, הממשלה עומדת מן הצד? מה זה, העם הגדול הזה, והממשלה הקטנה הזאת?

שלמה כהן־צידון (גח"ל): העם המודרך על־ידי הממשלה. מצאנו את הנוסחה.

מ"מ שר האוצר ז. שרף: אני אפילו לנוסחה שלך אינני מסכים.

שלמה כהן־צידון (גח"ל): לאינו נוסחה אתה מסכים?

מ"מ שר האוצר ז. שרף: תמיד מוכרחה להיות נוסחה?

נאמר שהממשלה הזאת מבזבזת את פירות הנצחון. היום, 11 בספטמבר — שלושה חודשים וארבעה ימים לאחר גמר הקרבות. האומנם בזבזנו את פירות הנצחון? האומנם היה בטוח כל אחד מחברי הכנסת ששלושה חודשים לאחר הקרבות נעמוד אחרי שני מושבים של מועצת הבטחון שלא נתקבלו בהם לא נזיפה ולא החלטת דרישה של נסיגה; ומושב מיוחד של עצרת האו"ם, שלא נתקבלו בו לא נזיפה ולא דרישת נסיגה? כל אחד מאתנו בעומק לבו היה בטוח שכך נעמוד? כל אחד ניבא זאת? זה נפל לנו מן השמים, כמו הנשק הרב הזה? עשתה משהו הממשלה. עשתה זאת בתבונה, עשתה זאת בוהירות, שנראית בעיני אנשים מבחוץ הססנות. מסופקני אם חברי כנסת המדברים על הססנות, אינם חייבים לדעת את ההבדל בין הססנות ובין זהירות. ועכשיו, בוויכוח על התקציב הנוסף — עשרה ימים לפני פתיחת מושב העצרת — צריכה היתה הממשלה להכריז על כל מה שהיא הולכת לעשות, לגלות את כל קלפיה?

שמואל תמיר (המרכז החופשי): שריה מכריזים הרבה הכרזות.

מ"מ שר האוצר ז. שרף: אני מתאמץ להיות אחראי למעשי ודיבורי. אל תתבע ממני אחריות על כל חברי הממשלה.

אם מותר לי לחזור לויכוח, אעיר מספר הערות. לגבי המיתון נאמר שהממשלה הזמינה את המיתון, הזמינה אותו למקרה מסויים, כשם שקוראים בעל־מלאכה לתקן משהו בבית, ובעל־המלאכה לא חתק. הבאמת בא המיתון על־פי הזמנה, זאת אומרת ירידה של הבניה ולפני כן צמצום העליה, כל אלה באו על־פי הזמנה, ואילו רצתה הממשלה, היתה העליה באה בזרם גדול ואפשר היה לבנות שנה שנה עוד חמישה מיליון מ"ר?

המיתון, אם אפשר לבוא לגבינו בטענה אל הממשלה,

חוברת מ', ישיבה ר"ז, ו' אלול תשכ"ז (11 ספטמבר 1967)
— חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68; חוק המקדמה (מס' 2); חוק מילווה בטחון (תיקון); חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8) (שרף, נצר) —

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת חוק המקדמה (מס' 2), תשכ"ז—1967, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חוק המקדמה (מס' 2), תשכ"ז—1967, לוועדת הכספים נתקבלה.

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת חוק מילווה בטחון (תיקון), תשכ"ז—1967, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חוק מילווה בטחון (תיקון), תשכ"ז—1967, לוועדת הכספים נתקבלה.

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת חוק מילווה קצר-מועד (תיקון מס' 8), תשכ"ז—1967, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חוק מילווה קצר-מועד (תיקון מס' 8), תשכ"ז—1967, לוועדת הכספים נתקבלה.

מיועדים לחברה למימון התעשייה, לבנק לפיתוח התעשייה, כי אנו רוצים להקל על ההשקעות.

רבתי — ובוה אני גומר — יש לפנינו שתי משימות בשטח הכלכלי. האחת, לשפר את מצבה של התעשייה הקיימת; השניה, לעשות את היצוא רווחי. אם נשיג את שני הדברים האלה, תהיה צמיחה משקית, יהיו השקעות ונצא לדרך המלך.

שוב אני מבקש להעביר את הצעות החוק לוועדת הכספים.

היו"ר ד. נצר :

אנו עוברים להצבעה. לפנינו שתי הצעות, האחת להעביר את הצעות החוק לוועדת הכספים, השניה, להחזיר אותן לממשלה. נצביע על ההצעות זו מול זו.

הצבעה

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967, לוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ד. נצר :

חברי הכנסת. לפי דרישת הממשלה ובהתאם לסעיף 33 לחוק יסוד: הכנסת, נקיים את הישיבה הבאה של הכנסת ביום ב', 25 בספטמבר 1967, לדיון בקריאה שניה ושלישית על הצעות החוק שדננו בהן היום. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 16.22.

ג ס פ פ ח ו ת

סדר-היום לישיבה ר"ז

- א. חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967
(קריאה ראשונה).
ב. חוק המקדמה (מס' 2), תשכ"ז—1967 (קריאה ראשונה).
ג. חוק מילווה בטחון (תיקון), תשכ"ז—1967 (קריאה ראשונה)
נה.
ד. חוק מילווה קצר מועד (תיקון מס' 8), תשכ"ז—1967
(קריאה ראשונה).

ס י כ ו ם ה י ש י ב ה

- ישיבה ר"ז (ו' באלול תשכ"ז — 11 בספטמבר 1967)
היו"ר — ק. לוז; ד. נצר.
א. סגן מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו
על שולחן הכנסת.
ב. מ"מ שר האוצר ז. שרף הביא לקריאה ראשונה חוק
התקציב (מס' 3) לשנת 1967/68, תשכ"ז—1967; חוק
המקדמה (מס' 2), תשכ"ז—1967; חוק מילווה בטחון
(תיקון), תשכ"ז—1967; וחוק מילווה קצר מועד (תיקון
מס' 8), תשכ"ז—1967. בוויכוח השתתפו: ש. לורנץ, ש.
פרלשטיין, י. קרגמן, מ. חזני, ע. דגני, ז. צור, ו. שם-טוב,
י. גולן, ש. תמיר, ת. טובי, ק. כהנא, א. אבנרי, ג. כהן,
י. שופמן. מ"מ שר האוצר ז. שרף השיב למתווכחים.
הוחלט: להעביר את החוקים לוועדת הכספים.

